

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Karistusõiguse osakond

Marianna Pärn

**TAHTLUSE INSTITUUT EUROOPA LIIDU KARISTUSÕIGUSES JA SELLE MÕJU
EESTI ÕIGUSELE**

Magistritöö

Juhendaja

MA Kaie Proode

Tartu

2024

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1.EUROOPA LIIDU PÄDEVUS MÕJUTADA TAHTLUSE INSTITUUTI.....	7
1.1 Euroopa Liidu toimimise lepingust tulenev pädevus karistusõiguse kehtestamisel...	7
1.2 Hädapiduri mehhanism kriminaalõigussüsteemi aluspõhimõtete kaitsmiseks	10
1.3 Subsidiaarsuse põhimõte	14
1.4 Tõhususe põhimõte	19
2.TAHTLUSE INSTITUUT EUROOPA LIIDU ÕIGUSES.....	30
2.1 Tahtluse instituut Euroopa Kohtu praktikas	30
2.2 Tahtluse instituut Euroopa Liidu direktiivides.....	38
3.EUROOPA LIIDU DIREKTIIVIDE MÕJU EESTI TAHTLUSE INSTITUUDILE	48
3.1 Tahtluse instituut Eesti õiguses	48
3.2 Euroopa Liidu direktiivide mõju Eesti tahtluse instituudile.....	51
KOKKUVÕTE	62
INTENT IN EU CRIMINAL LAW AND IT`S IMPACT TO ESTONIAN NATIONAL LAW	66
KASUTATUD MATERJALID.....	72

SISSEJUHATUS

Nii Euroopa Liidu seadusandlusest kui ka kohtupraktikast tuleneb, et Euroopa Liit tunnustab klassikalist süüteo koosseisu ülesehitust, mille järgi peab karistusõigusliku vastutuse tekkimiseks olema olema nii objektiivne kui ka subjektiivne element.¹ Objektiivne element (ld *actus reus*) on süüteo koosseisus kirjeldatud keelatud tegu. Subjektiivne element (ld *mens rea*) näitab, kas ja mil viisil on teo objektiivsed asjaolud isiku sisemaailmaga seotud.² Süüteo koosseisu subjektiivsed tunnused on tahtlus või ettevaatamatus, samuti võib seaduses olla ette nähtud motiiv, eesmärk või muu süüteo koosseisu subjektiivne tunnus.³

Mens rea on side õiguse ja eetika vahel.⁴ Ülemaailmselt on tunnustatud põhimõte "*Actus non facit reum nisi mens sit rea*" (tegu ei too kaasa süüdi, kui mõistus ei ole süüdi).⁵ See põhimõte tagab, et inimesi ei võetaks vastutusele paljalt mõtete tõttu või ettenägematute õnnetuste põhjustamise eest.⁶ Inimest saab karistusõiguslikult vastutusele võtta vaid siis, kui ta on süüteo toime pannud olukorras, kus ta teadis või tal oli võimalik teada, et ta rikub seadust, kuid sellele vaatamata ta otsustas seadust rikkuda, kuigi tal oli võimalik käituda õiguskuulekalt.⁷

Mandri Euroopa õigussüsteemi tahtluse mõiste on pärit Saksa õigusteaduses XIX ja XX sajandi vahetusel tahte ja ettekujutusteooria vahel sõlmunud kompromissist, mille kohaselt moodustub tahtlus kahe inimpsüühika tasandisse kuuluva nähtuse, teadmise (ld *sciens*) ja tahtmise (ld *volens*) koosmõjus.⁸ See on üle kandunud ka Eesti karistusõigusesse, kus tahtlus sisaldab nii intellektuaalset (teadmine) kui ka voluntatiivset (tahtmine) külge.

Lissaboni lepinguga, mis jõustus 1. detsembril 2009. aastal, laienes oluliselt Euroopa Liidu pädevus liikmesriikide karistusõigust lähendada.⁹ Lissaboni leppe jõustumisega viidi kolmanda samba moodustanud politseikoostöö ja õiguslase koostöö regulatsioon kriminaalasjades üle

---

¹ Klip, A. *European criminal law: an integrative approach*. Cambridge: Intersentia 2021, lk 268.

² Sootak, J. *Karistusõigus üldosa*. Tallinn: Juura 2018, lk 230.

³ Karistusseadustik. - RT I, 06.07.2023, 40, § 12 lg 3.

⁴ Rosano, A. Some developments of the principle of *mens rea* in the case law of the Court of Justice of the European Union. - *New Journal of European Criminal Law* 2016/7 (3), lk 303.

⁵ Gless, S. A New Test for *Mens Rea*? Safeguarding Legal Certainty in a European Area of Freedom, Security and Justice. - *European Criminal Law Review* 2011/1 (2), lk 121.

⁶ Blomsma, J. *Mens rea* and defences in European criminal law. Cambridge: Intersentia 2012, lk 41.

⁷ Thorhauer, N-I. Conflicts of jurisdiction in cross-border criminal cases in the area of freedom, security and justice. - *New Journal of European Criminal Law* 2015/6 (1), lk 91.

⁸ Pikamäe, P. Tahtluse struktuur. Tahtlus kui koosseisupäraste asjaolude teadmine. Doktoritöö. Juhendaja Jaan Sootak. TÜ õigusteaduskond 2006, lk 41.

⁹ Rosin, K. Euroopa Liidu kriminaalõiguse areng Lissaboni leppe jõustumise järel. – *Juridica* IX/2015, lk 659.

Euroopa Liidu toimimise lepingusse.¹⁰ Euroopa Liidu toimimise lepingu (edaspidi ELTL)¹¹ artiklis 83 on sätestatud Euroopa Liidu pädevus lähendada liikmesriikide karistusõigust. Euroopa Liit teostab oma karistusõiguslikku pädevust peamiselt direktiivide abil kehtestades miinimumeeskirju kuritegude ja karistuste määratlemiseks eriti ohtlike piiriülese mõõtmega kuriteoliikide puhul.¹² Lisaks on Euroopa Liidul karistusõiguslik pädevus direktiividega kehtestada kuritegude ja karistuste määratlemise miinimumeeskirjad ka siis, kui kriminaalõiguse alaste õigus- ja haldusnormide lähendamine osutub möödapääsmatuks liidu poliitika tulemusliku elluviimise tagamiseks valdkonnas, kus on rakendatud ühtlustamismeetmeid.¹³

Viimastel aastakümnetel toimunud Euroopa integratsiooniprotsess on mõjutanud kõiki õigusvaldkondi, sealhulgas ka karistusõiguse materiaaõigust.¹⁴ Kuigi Euroopa Liidul ei ole otsesest pädevust lähendada karistusõiguse üldosa, siis läbi miinimumeeskirjade kehtestamise on Euroopa Liidul siiski võimalus mõjutada ka üldosa alla kuuluvaid instituute, sealhulgas tahtluse instituuti. Kuivõrd karistusõiguse eriosa on tihedalt seotud karistusõiguse üldosaga, siis avaldab kaudset mõju karistusõiguse üldosale ka eriosa kohta miinimumeeskirjade kehtestamine. Samuti avaldavad liikmesriikide karistusõigusele mõju Euroopa Liidu Kohtu kohtulahendid Euroopa Liidu õiguse tõlgendamise osas.

Töö aktuaalsuse kindlaks tegemiseks uuriti DSpace'ist varasemaid doktoritöid ja magistritöid. Varasemalt on tahtluse struktuuri käsitletud doktoritöös.¹⁵ Magistritöodes on uuritud subjektiivsete asjaolude mõju isiku süü suurusele¹⁶ ja tahtluse analüüsi kohtuotsustes¹⁷. Magistritöös on uuritud ka Euroopa Liidu õiguse mõju Eesti karistusõiguse kehtestamisel.¹⁸ Otsingu käigus ei leitud ühtegi magistritööd, mis käsitleks Euroopa Liidu karistusõiguse mõju tahtluse instituudile Eesti õiguses. Ka teadusallikates ja muus eriala kirjanduses ei ole varem kirjeldatud Euroopa Liidu karistusõiguse mõju tahtluse instituudile Eesti õiguses.

---

¹⁰ Rosin, K. Euroopa Liidu roll karistusõiguse kehtestamisel. Magistritöö. Juhendaja Andres Parmas. Tartu: Tartu Ülikool 2011(käsikiri TÜ Iuridicum teabekeskuses), lk 26.

¹¹ Euroopa Liidu toimimise lepingu konsolideeritud versioon. - OJ C 326, 26.10.2012, lk 47–390.

¹² *Ibidem*, artikkel 83 lg 1.

¹³ *Ibidem*, artikkel 83 lg 2.

¹⁴ Blomsma, J. *Mens rea* and defences in European criminal law. Cambridge: Intersentia 2012, lk 4.

¹⁵ Pikamäe, P. Tahtluse struktuur. Tahtlus kui koosseisupäraste asjaolude teadmine. Doktoritöö. Juhendaja Jaan Sootak. TÜ õigusteaduskond 2006.

¹⁶ Tarto, I. Subjektiivsete asjaolude arvestamine karistuse mõistmisel Eesti kohtupraktikas aastatel 2021-2022. Magistritöö. Juhendaja Anneli Soo. TÜ õigusteaduskond 2023.

¹⁷ Asuküla, I. Tahtluse kajastamine süüdistusaktides ja kohtuotsustes. Magistritöö. Juhendaja Jaan Ginter. TÜ õigusteaduskond 2021.

¹⁸ Rosin, K. Euroopa Liidu roll karistusõiguse kehtestamisel. Magistritöö. Juhendaja Andres Parmas. Tartu: Tartu Ülikool 2011(käsikiri TÜ Iuridicum teabekeskuses).

Magistritöö eesmärk on välja selgitada, kuidas on Euroopa Liidu karistusõigus mõjutanud Eesti karistusõiguse tahtluse instituuti. Töö autor on magistritöö hüpoteesiks seadnud, et Euroopa Liidu karistusõigus mõjutab tahtluse instituuti Eesti õiguses läbi liidu teisese õiguse ja Euroopa Liidu Kohtu kohtupraktika. Õiguslikku probleemi lahendades otsitakse vastust järgmistele uurimisküsimustele:

1. Milline on Euroopa Liidu pädevus mõjutada tahtluse instituuti?
2. Kuidas on tahtlust käsitletud Euroopa Liidu karistusõiguses?
3. Kuidas on Euroopa Liidu karistusõiguse direktiivid mõjutanud tahtlust Eesti karistusõiguses?

Magistritöö peatükid on koostatud lähtudes eesmärgist leida püstitatud uurimisküsimustele vastused. Töö esimeses peatükis analüüsitakse, milline on Euroopa Liidu pädevus mõjutada tahtluse instituuti. Selle jaoks käsitletakse esmalt Euroopa Liidu aluslepingutest tulenevat pädevust liikmesriikide karistusõigust lähendada. Järgnevalt analüüsitakse liikmesriikide võimalust kaitsta enda kriminaalõigussüsteemi aluspõhimõtteid. Seejärel analüüsitakse subsidiaarsuse põhimõtte järgimise tähtsust karistusõiguse lähendamisel ning viimaks analüüsitakse, mis roll on tõhususe põhimõttel liikmesriikide karistusõiguse lähendamisel.

Teises peatükis uuritakse, kuidas on tahtlust käsitletud Euroopa Liidu karistusõiguses. Teise peatüki esimeses alapeatükis analüüsitakse, kuidas on Euroopa Liidu Kohus tahtlust käsitlenud. Teises alapeatükis vaadeldakse Euroopa Liidu karistusõiguse direktiive, et leida, kuidas on tahtlus direktiivides sätestatud.

Töö kolmandas peatükis leitakse vastus küsimusele, kuidas on Euroopa Liidu karistusõiguse direktiivid mõjutanud tahtlust Eesti karistusõiguses. Peatüki esimeses alapeatükis on käsitletud tahtluse instituuti Eesti õiguses. Teises alapeatükis on analüüsitud, kuidas on Euroopa Liidu karistusõigus mõjutanud tahtlust Eesti karistusõiguses.

Magistritöö esmased allikad on Euroopa Liidu aluslepped ja liidu tasandi kriminaalpoliitilised dokumendid. Euroopa Liidu teisest õigusest on magistritöös kasutatud Euroopa Liidu karistusõiguse direktiive ja määruseid. Lisaks on magistritöö kirjutamisel kasutatud karistusseadustikku¹⁹ (edaspidi KarS), haldusõiguserikkumiste seadustikku²⁰, rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadust²¹ ning asjakohaseid seletuskirju ja seaduseelnõu

---

¹⁹ Karistusseadustik. - RT I, 06.07.2023, 40.

²⁰ Haldusõiguserikkumiste seadustik. - RT 1992, 29, 396.

²¹ Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus. - RT I, 06.07.2023, 71.

arvamusi. Esmastest allikatest on kasutatud ka Riigikohtu, Euroopa Liidu Kohtu ja Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtulahendeid. Teisestest allikatest on kasutatud Eesti ning välismaise erialakirjanduse artikleid karistusõiguse valdkonnas.

Käesoleva magistritöö puhul on tegemist õigusdogmaatilise magistritööga, kus kasutatakse uurimismeetoditena tõlgendamist, süstematiseerimist ja võrdlemist. Tõlgendamise ja süstematiseerimise meetodi abil saab selgitada Euroopa Liidu ja Eesti õigusest tulenevate normide sisu ja omavahelist seostatust. Võrdleva meetodi kasutamine seisneb selles, et võrreldakse Euroopa Liidu karistusõiguse norme Eesti karistusõiguse normidega, et leida millisel viisil on Euroopa Liidu õigus Eesti õigust mõjutanud.

Magistritöö märksõnad Eesti märksõnastikust on karistusõigus, Euroopa Liidu õigus, tahtlus.

1. EUROOPA LIIDU PÄDEVUS MÕJUTADA TAHTLUSE INSTITUUTI

1.1 Euroopa Liidu toimimise lepingust tulenev pädevus karistusõiguse kehtestamisel

Karistusõigus on tihedalt seotud riigi iseseisvusega, seetõttu peavad riigid selle kaitset tähtsaks ning enamasti on karistusõiguse kehtestamine riigi enda pädevuses.²² Eriti lähedalt on riigi iseseisvusega seotud karistusõiguse üldosa, sest see on välja kujunenud aastatuhandete jooksul konkreetse riigiga seotult ning väljendab seetõttu selle riigi väärtusi ja tõekspidamisi. Samuti on see kogu karistusõiguse aluseks ning tagab selle, et kogu kriminaalõigussüsteem toimiks ühtselt, mistõttu ei saa seda kergekäeliselt muuta. Karistusõiguse üldosa alla kuulub teiste institutide hulgas ka tahtluse institut ja seetõttu ei saa seda üldjuhul muuta keegi teine kui riik ise. Sama seisukohta on väljendanud ka kohtujurist Mazák kohtuasjas Euroopa Ühenduste Komisjon versus Euroopa Liidu Nõukogu, kus ta märkis, et Euroopa Liidus puudub kriminaalõiguse olemuse üldine määratlus, mistõttu liikmesriigid on selle ülesannete ja mõju üksikasjade osas väga erinevatel seisukohtadel.²³ Kohtujurist Mazák selgitas, et kuigi kriminaalõigust iseloomustab selle hoiatav ja ennetav iseloom, siis samal ajal tuleb meeles pidada, et kriminaalõiguse ainus eesmärk ei ole ennetamine ning kriminaalõiguse kui õigusliku *ultimum remedium*'i kasutamine kajastab kogukonna sotsiaalseid standardeid ning on seetõttu lahutamatult seotud kogukonna identiteediga.²⁴

Karistusõiguse üldpõhimõtted on välja töötatud 19. sajandil peamiselt doktriinide ja riigi karistusõiguse kohtupraktika ning kriminaalõigussüsteemi poolt.²⁵ Need doktriinid ja põhimõtted on põhiliselt loodud kahe õiguskultuuri poolt, kas Mandri-Euroopa õigusperekonna või siis üldise õiguse perekonna ehk *common law* õigusperekonna poolt, ning on seetõttu suuresti erinevad.²⁶ Vaatamata sellele, et põhjamaades on ühine arusaam tahtluse instituudi doktriinide osas, siis täielikult ühtlustatud „*Dolus nordicus*“ välja töötatud ei ole.²⁷ Sama kehtib ka Euroopa Liidu teiste liikmesriikide osas, sest karistusõiguse üldosa on alati olnud riigi enda pärusmaa, mistõttu ei ole riigid seda teiste riikidega koos ühtlustanud.

---

²² Suominen, A. The Characteristics of Nordic Criminal Law in the Setting of EU Criminal Law. - European Criminal Law Review 2011/1(2), lk 172.

²³ EKo C-440/05, *Euroopa Ühenduste Komisjon versus Euroopa Liidu Nõukogu*, ECLI:EU:C:2007:393, kohtujurist J. Mazák ettepanek, p 69.

²⁴ *Ibidem*, p 71.

²⁵ Lahti, R. Multilayered criminal policy: The Finnish experience regarding the development of Europeanized criminal justice. - New Journal of European Criminal Law 2020/11(1), lk 17.

²⁶ *Ibidem*, lk 17.

²⁷ *Ibidem*, lk 17.

Kuivõrd Euroopa Liidu liikmesriikide jaoks on ajalooliselt alati olnud tähtis säilitada oma kriminaalõigussüsteemi rahvuslikku eripära, siis võib Euroopa Liidu aluslepingutest leida mitmeid sätteid, mis kaitsevad liikmesriikide karistusõiguse aluspõhimõtteid. Euroopa Liidu lepingu (edaspidi ELL)²⁸ artikkel 4 lg 2 kohaselt Liit austab liikmesriikide võrdsust aluslepingute ees ning nende rahvuslikku identiteeti, mis on omane nende poliitilistele ja põhiseaduslikele põhistruktuuridele, sealhulgas piirkondlikule ja kohalikule omavalitsusele. Samuti ELTL artikkel 67 lg 1 järgi austatakse Liidus põhiõigusi ning liikmesriikide erinevaid õigussüsteeme ja -traditsioone.

Vajadus piiriülese kuritegevusega efektiivselt võidelda, pani liikmesriigid tegema järeleandmisi oma täieliku suveräänsuse säilitamise osas karistusõiguse kehtestamisel. Peale Lissaboni lepingu vastu võtmist Liit selgesõnaliselt jagab õigusloome õigust liikmesriikidega vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajanevas alal ja on olemas selge õiguslik alus Euroopa Liidu karistusõiguse kehtestamiseks, et kuritegevusega võidelda ja seda ennetada.²⁹ ELTL artikkel 4 lõige 2 punkti j järgi Liit ja liikmesriigid jagavad pädevust vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajaneval alal. Järelikult on liikmesriigid nõustunud andma ära oma absoluutse suveräänsuse vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajaneval alal ja on deklareerinud oma tahet otsida konsensust teiste liikmesriikidega, et lähendada oma karistusõigust teatud määraneni.³⁰

Euroopa Liidu pädevuse alus karistusõiguse lähendamiseks on sätestatud ELTL artiklis 83 lõikes 1. Selle sätte kohaselt Euroopa Parlament ja nõukogu võivad seadusandliku tavamenetluse kohaselt direktiivide abil kehtestada miinimumeeskirjad kuritegude ja karistuste määratlemiseks eriti ohtlike piiriülese mõõtmega kuriteoliikide puhul tulenevalt nende kuritegude olemusest või mõjust või erivajadusest võidelda nende vastu ühistel alustel. Eriti ohtlikeks piiriülese mõõtmega kuriteoliikideks on sama sätte järgi terrorism, inimkaubandus ning naiste ja laste seksuaalne ärakasutamine, ebaseaduslik uimastikaubandus, ebaseaduslik relvaäri, rahapesu, korruptsioon, maksevahendite võltsimine, arvutikuriteod ja organiseeritud kuritegevus. Sama sätte annab aga ka võimaluse lisaks eelnimetatud kuriteoliikidele kehtestada karistusõigust ka muudes kuriteovaldkondades. Nii on artiklis sätestatud, et olenevalt kuritegevusealase olukorra kujunemisest võib nõukogu võtta vastu otsuse, milles määratakse kindlaks muud kuriteovaldkonnad, mis vastavad artikkel 83 lõikes 1 sätestatud kriteeriumidele.

---

²⁸ Euroopa Liidu lepingu konsolideeritud versioon - ELT C 202 7.6.2016, lk 1-203.

²⁹ Ouwerkerk, J jt . The Future of EU Criminal Justice Policy and Practice 2019, lk 3.

³⁰ Rosin, K., Kärner, M. The Limitations of the Harmonisation of Criminal Law in the European Union Protected by Articles 82(3) and 83(3) TFEU. - European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice 2018/26(4), lk 319.

Kui nõukogu soovib sellist otsust teha, siis tuleb nõukogul saada Euroopa Parlamendilt nõusolek ja seejärel tuleb vastav otsus vastu võtta ühehäälselt.

Lisaks annab ELTL artikkel 83 lg 2 Euroopa Parlamendile ja nõukogule õiguse kehtestada karistusõigust ka olukorras, kus kriminaalõiguse alaste õigus- ja haldusnormide lähendamine osutub möödapääsmatuks liidu poliitika tulemusliku elluviimise tagamiseks valdkonnas, kus on rakendatud ühtlustamismeetmeid, mis juhul võidakse direktiividega kehtestada asjaomases valdkonnas kuritegude ja karistuste määramise miinimumeeskirjad. Sama sätte järgi võetakse asjaomased direktiivid vastu seadusandliku tavamenetluse või seadusandliku erimenetluse kohaselt vastavalt sellele, millist menetlust järgiti asjaomaste ühtlustamismeetmete vastuvõtmisel.

Kui võrrelda ELTL artikkel 83 lõiget 1 artikkel 83 lõikega 2, siis tuleb välja, et viimane ei nõua piiriülest mõõdet, suurt ohtlikkust ega sisalda ka ühehäälsuse nõuet.³¹ ELTL Artikkel 83 lõike 2 puhul on Euroopa Liidu pädevus riigi karistusõigusesse sekkuda jäetud lahtiseks ja põhineb pelgal asjaolul, et see on esmavajalik Euroopa Liidu poliitika elluviimiseks.³² Ebaselge on ka, mida mõista sätte sõnastuse „möödapääsmatu liidu poliitika tulemusliku elluviimise tagamiseks“ all. Seetõttu juba varajane Lissaboni lepingu järgne õiguskirjandus viitas sellele, et artikli 83 lõikest 2 tulenev seadusandlik pädevus on märkimisväärselt umbmäärane ja vajalikkuse kriteeriumi põhistamine on üsna keeruline.³³ ELTL artikkel 83 lõige 2 on sisuliselt loodud kohtuasja Euroopa Ühenduste Komisjon v. Euroopa Liidu Nõukogu (C-176/03) alusel, kus Euroopa Kohus tõlgendas tõhususe põhimõtet üsnagi laialt.³⁴

Õiguskirjanduses on palju debateeritud, kas Euroopa Liidul on olemas pädevus karistusõiguse kehtestamiseks ka mõne teise sätte järgi, kui ELTL artikli 83 järgi. Juba 2012. aastal pakkus Komisjon välja direktiivi eelnõu, et kriminaliseerida kelmust ja teisi kuritegusid, mis mõjutavad Liidu finantshuvisid.³⁵ Selle ettepaneku aluseks oli ELTL artikkel 325 lg 4, mis peale Lissaboni lepingu tutvustatud muutusi pakkus uut õigusliku alust, mis oli *lex specialis* ELTL artiklile 83.³⁶ Siiski läbirääkimiste ajal muudeti see õiguslik alus Komisjoni poolt ELTL artikkel 83 lg 2 vastu

---

³¹ Rosin, K. Euroopa Liidu roll karistusõiguse kehtestamisel. Magistritöö. Juhendaja Andres Parmas. Tartu: Tartu Ülikool 2011(käsikiri TÜ Iuridicum teabekeskuses), lk 28.

³² Kairjak, M. Karistus- ja haldusõiguse piiride hägustumine Euroopa Liidu finantsturgude õiguse uues sanktsioonisüsteemis – Juridica V/2015, lk 352-353.

³³ *Ibidem*, lk 353.

³⁴ Herlin-Karnell, E. Effectiveness and Constitutional Limits in European Criminal Law. - New Journal of European Criminal Law 2014/5(3), lk 271.

³⁵ Csonka, P., Landwehr, O. 10 Years after Lisbon – How “Lisbonised” is the Substantive Criminal Law in the EU?, - 2019/4 lk 264.

³⁶ *Ibidem*, lk 264.

ära.³⁷ Komisjoni hinnangul kõik karistusõigusliku iseloomuga meetmed – olenemata nende eesmärgist – peavad tuginema ELTL V jaotisele.³⁸ Seega peaksid kõik karistusõiguse sätted olema kehtestatud ELTL artikli 83 järgi.

Seejuures leiab töö autor, et lisaks karistusõiguse sätetele võiks ELTL artikli 83 alusel vastu võtta ka sätted, mis ei pruugi küll formaalselt karistusõiguse alla kuulda, kuid millel on karistusõiguslik iseloom. Seda saab määratleda nn Engeli kriteeriumite³⁹ järgi, mille kohaselt tuleb hinnata kolme asjaolu. Esiteks tuleb vaadata, millise õigusharu alla on norm määratletud õigusakti eelnõus. Teiseks tuleb hinnata rikkumise iseloomu. Näiteks Engeli kaasuses oli tegemist distsiplinaarrikkumisega, seega sai järeldada, et tegemist ei ole karistusõigusliku iseloomuga rikkumisega. Kolmandaks tuleb võtta arvesse potentsiaalse karistuse raskust.

1.2 Hädapiduri mehhanism kriminaalõigussüsteemi aluspõhimõtete kaitsmiseks

Liikmesriikide mure säilitada rahvuslikku mitmekesisust ja väljakutsete pärast riigi iseseisvusele, mis on põhjustatud liikmesriikide ühisest otsuste vastu võtmisest, on kõige selgemini väljendatud niinimetatud „hädapiduri“ kehtestamisega karistusõiguse materiaal- ja menetlusõiguse valdkonnas.⁴⁰ Hädapiduri mehhanism on sätestatud ELTL artiklis 83 lõikes 3. Hädapiduri mehhanismi kohaselt on liikmesriigil õigus nõuda, et direktiivi eelnõu esitataks Euroopa Ülemkogule, juhul kui liikmesriik leiab, et direktiivi eelnõu mõjutaks tema kriminaalõigussüsteemi aluspõhimõtteid. Sellisel juhul seadusandlik tavamenetlus peatatakse. Pärast arutelu ja konsensuse korral saadab Euroopa Ülemkogu nelja kuu jooksul pärast asjaomase menetluse peatamist eelnõu tagasi nõukogule, kes lõpetab seadusandliku tavamenetluse peatamise. Kui liikmesriigid konsensusele ei jõua, siis on kaks varianti: seadusandlik tavamenetlus lõpetatakse või kui vähemalt üheksa liikmesriiki soovivad direktiivi vastu võtta, siis saavad nad alustada tõhustatud koostööd. Tõhustatud koostöö alustamise jaoks peavad liikmesriigid sellest teavitama Euroopa Parlamenti, nõukogu ja komisjoni nelja kuu jooksul. Sellisel juhul loetakse ELL artikli 20 lõikes 2 ja ELTL artikli 329 lõikes 1 osutatud luba tõhustatud koostöö alustamiseks antuks.

---

³⁷ *Ibidem*, lk 264.

³⁸ *Ibidem*, lk 264.

³⁹ EIKo 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72, *Engel ja teised vs Madalmaad*, p 82.

⁴⁰ Mitsilegas, V. European criminal law and resistance to communitarisation after Lisbon. - *New Journal of European Criminal Law* 2010/1(4), lk 460.

Hädapiduri mehhanism on poliitilise kompromissi tulemus, kus on leitud kuldne kesktee liikmesriikide huvide vahel. Kui esialgne Euroopa Liidu toimimise lepingu sõnastus tagas erimeelsuste korral ainult direktiivi eelnõu läbirääkimiste pikendamise võimaluse, siis järgnevad lepingu kavandid sisaldasid aga juba sõnastust, mis võimaldas seadusandliku menetluse peatamist.⁴¹ Seega leiti lahendus, kus liikmesriigid on nõus Euroopa Liidu õigusloomega karistusõiguse valdkonnas, kuivõrd liikmesriigil on võimalik seadusandlik tavamenetlus peatada, kui ta leiab, et direktiivi eelnõu mõjutaks tema kriminaalõigussüsteemi aluspõhimõtteid.

Kuigi Euroopa Liidu toimimise lepingus ei ole seda selgelt sätestatud, siis autorid on leidnud, et hädapiduri mehhanismi ei saa kasutada pelgalt poliitilistel põhjustel ja liikmesriik peab andma detailseid ja spetsiifilisi põhjuseid selgitamiseks, miks direktiivi eelnõu mõjutaks tema kriminaalõigussüsteemi aluspõhimõtteid.⁴² Liikmesriigile ei oleks poliitilistel põhjustel hädapiduri kasutamine ka kasulik, kuivõrd ta riskiks sellega enda vastu rikkumismenetluse algatamisega.⁴³

Vaatamata sellele, et hädapiduri mehhanism on juba üle kümne aasta kasutusel, ei ole liikmesriigid seda kasutanud. Selle põhjuseks tuuakse õiguskirjanduses peamiselt poliitilist survet teiste riikide poolt. Liikmesriigid eelistavad eriarvamuse korral olla vastuseisva vähemuse hulgas kui üksi võtta poliitilist riski hädapiduri kasutamisega.⁴⁴ Teine põhjus, miks liikmesriigid ei ole hädapidurit kasutanud peitub ka asjaolus, et seadusandlik tavamenetlus on kavandatud nii, et see austaks erinevaid õigustraditsioone ja kriminaalõigussüsteemide aluspõhimõtteid.⁴⁵ Seega, kui direktiivi eelnõus puudub oht mõjutada liikmesriikide kriminaalõigussüsteemide aluspõhimõtteid, siis ei ole liikmesriikidel ka põhjust hädapidurit kasutada.

Asjaolu, et direktiivi eelnõu võib mõjutada liikmesriigi kriminaalõigussüsteemi aluspõhimõtteid, ei pruugi alati tähendada, et on vaja kasutada hädapidurit. Liikmesriigid ka ise

---

⁴¹ Öberg, J. Exit, Voice and Consensus- A Legal and Political Analysis of the Emergency Brake in EU Criminal Policy. - European Law Review 2021/46.

⁴² Rosin, K., Kärner, M. The Limitations of the Harmonisation of Criminal Law in the European Union Protected by Articles 82(3) and 83(3) TFEU. - European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice 2018/26(4), lk 328.

⁴³ *Ibidem*, lk 328.

⁴⁴ Öberg, J. Exit, Voice and Consensus- A Legal and Political Analysis of the Emergency Brake in EU Criminal Policy. - European Law Review 2021/46.

⁴⁵ Rosin, K., Kärner, M. The Limitations of the Harmonisation of Criminal Law in the European Union Protected by Articles 82(3) and 83(3) TFEU. - European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice 2018/26(4), lk 332.

vahel teevad õigusreformid, mis muudavad nende kriminaalõigussüsteemi aluseid, nagu näiteks tegi seda Eesti 2000. aastal ja 2004. aastal.⁴⁶ Häädapiduri kasutamine on alati liikmesriigi diskretsiooniõigus, kus liikmesriik saab kaaluda, kas direktiivi eelnõuga taotletav muudatus mõjutab tema kriminaalõigussüsteemi aluspõhimõtteid negatiivses või positiivses suunas ning kas konkreetses olukorras on üldse vaja häädapidurit kasutada.

Liikmesriigid jagavad mitmeid kriminaalõigussüsteemi aluspõhimõtteid, mis tulenevad rahvusvahelistest inimõiguste instrumentidest, aga olemas võib olla ka arvukalt teisi põhimõtteid, mida liikmesriik võib pidada fundamentaalseks.⁴⁷ Saksa õiguskirjanduses on mitmed autorid pakkunud välja erinevaid aluspõhimõtteid, nagu näiteks süüõhimoete, õigushüvede kaitse põhimõte, *nullum crimen sine lege*, õiguskindluse põhimõte, proportsionaalsuse põhimõte, *ultima-ratio* põhimõte, aga ka põhimõtted, mis käsitlevad karistuse mõistmist, süüteokatses loobumist ja kriminaal- ja haldussüütegude piiritlemist.⁴⁸ Tegemist on seega eelkõige põhimõtetega, mis tulenevad liikmesriikide põhiseadustest, karistusseadustikest ja kohtupraktikast ning mis on seetõttu tugevalt juurdunud liikmesriikide õigustraditsioonidesse. Võimalik on ka olukord, kus aluspõhimõte on küll Euroopa Liidu õigusega kaitstud, kuid liikmesriigis on see aluspõhimõte kõrgema kaitsestandardiga kui Euroopa Liidu õiguses.⁴⁹

ELTL artikkel 83 lg 3 kasutab sõnastust „eelnõu mõjutaks tema kriminaalõigussüsteemi aluspõhimõtteid“. Kriminaalõigussüsteemi aluspõhimõtetete all tuleks mõista nii õiguse aluspõhimõtteid kui ka teisi olulisi kriminaalõigussüsteemi aspekte.⁵⁰ Nendeks kriminaalõigussüsteemi aspektideks võivad olla kriminaalõigussüsteemi instituudid ja asutuste struktuurid, protsessid ja praktikad, mida ei saa käsitleda kui õiguse põhimõtteid, aga pigem kui seadusloome valikuid, mis on fundamentaalselt olulised või millel on oluline mõju kriminaalõigussüsteemi toimimisele.⁵¹

ELTL artikkel 83 ei sätesta Euroopa Liidu eesmärki harmoniseerida liikmesriikide karistusõiguse aluspõhimõtteid, vaid eesmärgiks on kehtestada miinimumeeskirjad kuritegude ja karistuste määratlemiseks. Sellele vaatamata ei ole Euroopa Liidu õigus jätnud karistusõiguse

---

⁴⁶ *Ibidem*, lk 329.

⁴⁷ *Ibidem*, lk 326.

⁴⁸ *Ibidem*, lk 326.

⁴⁹ Öberg, J. Exit, Voice and Consensus- A Legal and Political Analysis of the Emergency Brake in EU Criminal Policy. - *European Law Review* 2021/46.5

⁵⁰ Rosin, K., Kärner, M. The Limitations of the Harmonisation of Criminal Law in the European Union Protected by Articles 82(3) and 83(3) TFEU. - *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice* 2018/26(4), lk 325.

⁵¹ *Ibidem*, lk 325.

aluseid täiesti puutumata.⁵² See on nii seetõttu, sest karistusõiguse eriosa ühtlustamine omab kaudset mõju ka üldosa instituutidele.⁵³ Harmoneerimisprotsess on juba mõjutanud näiteks tahtluse ja osavõtu teooriaid.⁵⁴

On võimalik, et Euroopa Liidu õigusaktid, mis on vastu võetud teiste artiklite alusel, kui ELTL artikkel 82 lg 2, ELTL artikkel 83 lg 1 või 2 alusel, võivad samuti mõjutada liikmesriigi õigussüsteemi aluspõhimõtteid.⁵⁵ Teiste artiklite kasutamisel ei ole liikmesriikidel aga võimalik kasutada hädapidurit. See argument räägib samuti seisukoha kasuks, mille järgi ei tohiks karistusõigust kehtestada väljaspool ELTL V jaotise sätteid.

Traditsiooniline arusaam on olnud, et karistusõiguse alusdoktriinid kuuluvad liikmesriigi pädevuse alla ja seetõttu ei saa need olla õiguse lähendamise subjektiks.⁵⁶ Karistusõiguse alusdoktriinid laiemas mõistes sisaldavad, *inter alia*, alusdoktriine karistusõigusliku vastutuse (näiteks tahtlus ja ettevaatamatus), süüteokitse ja osavõtu aga ka doktriine õigusliku tõlgendamise kohta karistusõiguses.⁵⁷ Kui oleksid olemas Euroopa Liidu karistusõiguse üldpõhimõtted või kui Euroopa Liidu karistusõigus mõjutaks liikmesriikide karistusõiguse üldpõhimõtteid, siis see tähendaks, et karistusõiguse normide ühtlustamine läheks kaugemale kuritegude ja karistuste määratlemisest ning see mõjutaks juba liikmesriikide kriminaalõigussüsteemide identiteete.⁵⁸

Õiguskirjanduses on ka leitud, et kui karistusõiguse alusdoktriinid ja üldosa moodustavad kriminaalõigussüsteemi identiteedi, siis oleks projekt kujundada Euroopa Liidu karistusõigust ebatäielik, kui alusdoktriinid jääks harmoneerimisest kõrvale.⁵⁹ Tahtluse ning õigusvastasust ja süüd välistavate asjaolude kohta on õiguskirjanduses juba ka välja pakutud versioon, millised võiksid tahtlus ning õigusvastasust ja süüd välistavad asjaolud Euroopa Liidu õiguses välja näha.⁶⁰ Kuivõrd Euroopa Liidu õiguses ei ole tahtluse instituuti ühtlustatud, siis seetõttu kohaldatakse selles osas Euroopa Liidu õigusele liikmesriikide printsiipe ja kontseptsioone, mis

---

⁵² Rosin, K. Euroopa Liidu kriminaalõiguse areng Lissaboni leppe jõustumise järel. – *Juridica* IX/2015, lk 667.

⁵³ *Ibidem*, lk 667.

⁵⁴ *Ibidem*, lk 667.

⁵⁵ Rosin, K., Kärner, M. The Limitations of the Harmonisation of Criminal Law in the European Union Protected by Articles 82(3) and 83(3) TFEU. - *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice* 2018/26(4), lk 321.

⁵⁶ Melander, S. Effectiveness in EU Criminal Law and its Effects on the General Part of Criminal Law - *New Journal of European Criminal Law* 2014/5 (3), lk 290.

⁵⁷ *Ibidem*, lk 277.

⁵⁸ Melander, S. Effectiveness in EU Criminal Law and its Effects on the General Part of Criminal Law - *New Journal of European Criminal Law* 2014/5 (3), lk 277.

⁵⁹ *Ibidem*, lk 291.

⁶⁰ Blomsma, J. *Mens rea* and defences in European criminal law. Cambridge: Intersentia 2012.

päädib lahknevate tulemustega kriminaalvastutuse puhul.⁶¹ Blomsma leiab, et see on kokku sobimatu Euroopa Liidu seadusandluse eesmärgiga, milleks on liikmesriikide õigussüsteemide sidususe saavutamine.⁶² Kuna vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajanev ala pidevalt suureneb uute õigusnormide vastu võtmise kaudu, siis leiab Blomsma, et üha enam problemaatiliseks muutub olukord, kus puuduvad Euroopa karistusõiguse ühised põhimõtted. Need erinevused on vastuolus liikmesriikide õigussüsteemide lähendamise eesmärgiga, ühtse vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajaneva ala loomisega ning Euroopa Liidu kodanike võrdse kohtlemisega.⁶³

1.3 Subsidiarsuse põhimõte

Skandinaavia riikide kriitika põhiargument ühise Euroopa kriminaalpoliitika vastu on olnud kartus, et see ohustaks „põhjamaade mudeli“ alusväärtusi.⁶⁴ Skandinaavia riikide õigusteadlased on seisukohal, et rahvuslikule kriminaalpoliitikale peab jätma piisavalt ruumi ning seetõttu on oluline, et kriminaalõigussüsteemi aluspõhimõtteid tunnustataks ja võetaks arvesse Euroopa Liidu kriminaalpoliitika otsuste tegemisel.⁶⁵ Põhjamaad on rõhutanud vajadust järgida rangelt subsidiarsuse ja proportsionaalsuse põhimõtteid Euroopa Liidu kriminaalpoliitika kujundamisel.⁶⁶

Subsidiarsuse põhimõte on nii õiguse printsiip kui ka Euroopa Liidu õiguse üldpõhimõte, mis tähendab, et Euroopa Liit peab sellest lähtuma, kui ta loob õigust jagatud pädevuse valdkonnas.⁶⁷ Subsidiarsuse põhimõte on sätestatud ELL artiklis 1, mille kohaselt tehakse Liidu otsused nii avalikult kui võimalik ja nii kodanikulähedaselt kui võimalik. Lisaks tuleneb subsidiarsuse põhimõte veel ELL artikli 5 lõikest 1 ja 3, mille kohaselt valdkondades, mis ei kuulu liidu ainupädevusse, võtab liit meetmeid ainult niisuguses ulatuses ja siis, kui liikmesriigid ei suuda riigi, piirkonna või kohalikul tasandil piisavalt saavutada kavandatava meetme eesmärke ning kui kavandatud meetme ulatuse või toime tõttu saab neid paremini

---

⁶¹ *Ibidem*, lk 6.

⁶² *Ibidem*, lk 6.

⁶³ *Ibidem*, lk 11.

⁶⁴ Lahti, R. Multilayered criminal policy: The Finnish experience regarding the development of Europeanized criminal justice. - *New Journal of European Criminal Law* 2020/11(1), lk 18.

⁶⁵ *Ibidem*, lk 18.

⁶⁶ *Ibidem*, lk 19.

⁶⁷ Herlin-Karnell, E. General Principles and EU Criminal Law (July 1, 2019). Draft chapter forthcoming in K Zeigler, V Moreno-Lax and P Neuvonen (eds), *Handbook on EU General Principles*, Edward Elgar 2020. – Kättesaadav: <https://ssrn.com/abstract=3483526> (05.02.2024).

saavutada liidu tasandil. ELL artikli 5 lõige 3 järgi Liidu institutsioonid kohaldavad subsidiaarsuse põhimõtet vastavalt protokollile (nr 2) subsidiaarsuse ja proportsionaalsuse põhimõtte kohaldamise kohta. Eelnimetatud protokollis artikkel 5 kohaselt peab iga seadusandliku akti eelnõu sisaldama üksikasjalikku seletust, mis võimaldab hinnata subsidiaarsuse ja proportsionaalsuse põhimõtte järgimist. Samuti näeb protokoll ette, et seadusandliku akti eelnõu järeldused peavad põhinema kvalitatiivsetel ja võimaluse korral kvantitatiivsetel näitajatel. Subsidiaarsuse põhimõtte eesmärk on vältida ülekriminaliseerimist ning samuti kaitsta liikmesriikide õigust ise karistusõiguslikke norme kehtestada.

Subsidiaarsuse printsiibi tugevdamisele saavad kaasa aidata liikmesriikide parlamendid. Nii on ELL artikkel 12 punkti b järgi liikmesriikide parlamentide ülesanne kanda hoolt selle eest, et subsidiaarsuse põhimõttest peetakse kinni. Sama parlamentide ülesanne tuleneb ka ELTL artiklist 69. Protokoll nr 2 subsidiaarsuse ja proportsionaalsuse põhimõtte kohaldamise kohta sätestab niinimetatud „varajase hoiatamise mehhanismi“, mis viib „kollase kaardini“: iga liikmesriigi parlament või liikmesriigi parlamendi koda saab Euroopa Liidu institutsioonidele saata kaheksa nädala jooksul alates seadusandliku akti eelnõu ja nende parandatud eelnõude edastamise kuupäevast, põhjendatud arvamuse selle kohta, miks asjaomane eelnõu ei vasta tema arvates subsidiaarsuse põhimõttele; kui see põhjendatud arvamus esindab vähemalt kolmandikku kõikide riikide parlamentide häälte üldarvust, tuleb eelnõu uuesti läbi vaadata.⁶⁸ Eelmainitud protokollis on lisaks ka ette nähtud „oranži kaardi“ mehhanism: seadusandliku tavamenetluse raames, kui põhjendatud arvamused seadusandliku akti ettepaneku subsidiaarsuse põhimõttele mittevastavuse kohta esindavad vähemalt riikide parlamentide häälte lihtenamust, tuleb ettepanek uuesti läbi vaadata.⁶⁹ Liikmesriikidel on nimetatud protokollis järgi õigus esitada Euroopa Liidu Kohtule hagi seadusandlikus aktis esineva subsidiaarsuse põhimõtte rikkumise asjus ka peale seadusandliku akti vastu võtmist.

Vajadus austada rahvuslikku mitmekesisust peegeldub Euroopa Liidu seadusandliku tegevuse valikutes nii materiaal- kui ka menetlusõiguse osas, mõlema puhul kehtestatakse õigust direktiivide abil.⁷⁰ See seadusandliku tegevuse valik on oluline, kuivõrd direktiivid jätavad liikmesriikidele arvestatava vabaduse kuidas Euroopa Liidu õigust siseriiklikult sätestada,

---

⁶⁸ Mitsilegas, V. European criminal law and resistance to communitarisation after Lisbon. - *New Journal of European Criminal Law* 2010/1(4), lk 464-465.

⁶⁹ *Ibidem*, lk 465.

⁷⁰ *Ibidem*, lk 459-460.

direktiivid on siduvad vaid saavutatava tulemusel suhtes, jättes liikmesriikidele võimaluse valida õigusakti liik ja meetodid.⁷¹

Liikmesriikide kohtute kohustust tagada Euroopa Liidu õiguse ülimuslikkus piirab seaduslikkuse põhimõtte (*nullum crimen, nulla poena sine lege*), mis on sätestatud põhiõigusena nii Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonis (artikkel 7), kui ka Euroopa Liidu põhiõiguste hartas (artikkel 49).⁷² Tegemist on Euroopa Liidu õiguse üldpõhimõttega, mis on omane liikmesriikide põhisseaduslikele traditsioonidele, et tagada, et kedagi ei saaks süüdi mõista teo eest, mis ei olnud kuritegu liikmesriigi seaduste järgi kuriteo toimepanemise ajal ning samuti ei tohi selle põhimõtte järgi mõista isikule karistust, mis selle teo toimepanemise ajal ei olnud seaduses sätestatud.⁷³ Euroopa Kohus on märkinud, et seaduslikkuse põhimõtte järgi ei saa Euroopa Liidu õigusest tulenevad kohustused iseseisvalt kriminaalvastutust määratleda ega saa raskendada karistust.⁷⁴ Seega selleks, et isikut saaks Euroopa Liidu õigusest tuleneva kuriteo eest vastutusele võtta, peab liikmesriik selle enda õigusesse üle võtma, või teisiti öeldes, kuna direktiivid ei ole karistusõiguses otse kohaldatavad, tuleb neis sätestatu riigisisiseses õiguses kehtestada.

Õiguskirjanduses on välja toodud, et on olemas karistusõiguse valdkondi, kus Euroopa Liit ei peaks enda regulatsiooni kehtestama isegi juhul, kui ükski liikmesriik ei ole selles osas hädapidurit tõmmanud. See puudutab valdkondi, kus puudub piiriülene mõõde, samuti karistusõiguse üldosa ja valdkondi, mis ei ole Euroopa Liidu pädevuses, nagu süüdistuse esitamine, karistuse mõistmine ja karistuste täideviimine.⁷⁵ Need valdkonnad sisaldavad endas liikmesriikide kriminaalõigussüsteemide alustalasid ja on seetõttu lähedalt seotud liikmesriigi kriminaalõigussüsteemi töövõimega.⁷⁶ Eriti kehtib see karistusõiguse üldosa ja süüdistuse esitamise, karistuse mõistmise ja täideviimise kohta, kus Euroopa Liidu karistusõiguse efektiivsus ei tohiks olla uute sätete loomise aluseks, sest Euroopa Liidul puudub pädevus nendes valdkondades õigust ühtlustada.⁷⁷

Saksamaa põhiseaduskohus on olnud kõige aktiivsem kohus Euroopa Liidus kriminaalõigussüsteemi instituutide kaitsele märkides, et karistusõigus ei ole valdkond, mida

---

⁷¹ *Ibidem*, lk 460.

⁷² Lucifora, A. The role of national courts between EU obligations and national standards of protection of fundamental rights. - *New Journal of European Criminal Law* 2018/9(2), lk 222.

⁷³ *Ibidem*, lk 222.

⁷⁴ EKO C-105/03, *Pupino*, ECLI:EU:C:2005:386, p 45.

⁷⁵ Suominen, A. Effectiveness and Functionality of Substantive EU Criminal Law. - *New Journal of European Criminal Law* 2014/5(3), lk 394.

⁷⁶ *Ibidem*, lk 394.

⁷⁷ *Ibidem*, lk 394.

peaks Euroopa Liidu liikmesriikide integratsiooni raames ühtlustama.⁷⁸ Saksamaa põhiseaduskohus lisas, et süüühimõtte ja kuriteo subjektiivse koosseisu muutmine ei tohiks olla riikide ülese seadusandja pädevuses.⁷⁹

Karistusõiguse aluspõhimõtete kaitse jaoks avaldas 2009. aasta detsembris rahvusvaheline uurimisgrupp nimega Euroopa Kriminaalpoliitika Initsiatiiv, mis koosnes 14 ülikooli professorist kümnest liikmesriigist „Euroopa kriminaalpoliitika manifesti“.⁸⁰ Euroopa kriminaalpoliitika manifesti eesmärk oli juhtida tähelepanu, et Euroopa Liidu institutsioonid järgiksid tasakaalukat ja ühtset kriminaalpoliitika kontseptsiooni õiguseloomes, mille aluseks oleksid karistusõiguse põhimõtted, mis tulenevad Euroopa Liidu karistusõiguse traditsioonidest ja normatiivsest struktuurist.⁸¹ Nendeks karistusõiguse põhimõteteks on Euroopa kriminaalpoliitika manifesti järgi legitiimse põhjuse nõue, *ultima ratio* põhimõte, süüühimõte (*mens rea*), seaduslikkuse põhimõte, subsidiaarsuse põhimõte ja kriminaalõigussüsteemi sidususe põhimõte.

Euroopa kriminaalpoliitika manifestis on märgitud, et Euroopa Liidu seadusandlus, mis nõuab liikmesriikidelt süüühimõtte kriminaliseerimist siseriiklikus õiguses, peab eranditult põhinema individuaalsel süüühimõttel (*nulla poena sine culpa*).⁸² Süüühimõtte nõuab, et süüühimõtteid kriminaliseeritakse ainult tegude puhul, mis tõsiselt ohustavad ühiskonda ja samuti tagab see inimväärikuse austamise.⁸³ Lisaks on Euroopa kriminaalpoliitika manifestis märgitud, et individuaalse süüühimõtte on kooskõlas ka süüühimõttega Euroopa Liidu administratiivsanktsioonide süsteemis. Samuti on manifestis leitud, et Euroopa Liidu seadusandja peab jälgima, et süüühimõtte eest ette nähtud karistus oleks kooskõlas individuaalse süüühimõttega. Seega peab süüühimõtte eest ette nähtud karistus vastama isiku süüle ega tohi olla ebaproportsionaalselt range. Manifestis on leitud, et füüsilise isiku süül ja juriidilise isiku süül on otsustav erinevus, mistõttu peaks jääma liikmesriikide otsustada, kas kriminaalvastutust kohaldada ka juriidiliste isikute puhul.

Seaduslikkuse põhimõtetest tulenev õigusselguse põhimõte näeb ette, et üksikisikul peab olema võimalik ette näha, milliste tegude eest saab teda kriminaalvastutusele võtta. Euroopa

---

⁷⁸ Herlin-Karnell, E. What Principles Drive (or Should Drive) European Criminal Law? - German Law Journal 2010/11 (10), lk 1115.

⁷⁹ *Ibidem*, lk 1115.

⁸⁰ European Criminal Policy Initiative. The Manifesto on European Criminal Policy in 2011. Kättesaadav: <https://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201112/20111207ATT33475/20111207ATT33475EN.pdf> (27.02.2024), lk 86.

⁸¹ *Ibidem*, lk 87.

⁸² *Ibidem*, lk 88.

⁸³ *Ibidem*, lk 88.

kriminaalpoliitika manifestis on märgitud, et õigusselguse põhimõtte kohaselt peab iga karistusõiguse õigusnorm sisaldama süüteo objektiivset ja subjektiivset koosseisu ja karistust, mida kohaldatakse süüteo toimepanemise eest.⁸⁴ Lisaks on manifestis leitud, et kuigi Euroopa Liidu tasemel arvestatakse liikmesriikide jaoks teatava tegevusvabadusega siseriikliku seadusandluse kehtestamisel, siis sellele vaatamata nõuab õigusselguse põhimõtte, et ka Euroopa Liidu õigusinstrument oleks piisavalt selge.

Euroopa kriminaalpoliitika manifestis on erilist tähelepanu pööratud ka liikmesriikide kriminaalõigussüsteemide sidususele. Nii on manifestis märgitud, et kui Euroopa Liit loob karistusõiguse seadusandlust, siis on alati vaja tagada, et see sobituks liikmesriikide kriminaalõigussüsteemidega.⁸⁵ See Euroopa Liidu kohustus tuleneb ELL artiklist 4 lõikest 2 ja seda nimetatakse vertikaalseks sidususeks. Sidususe põhimõtte põhiidee on see, et kriminaalõigussüsteemidel on teatav määr sisemist sidusust, mis väljendab konkreetse ühiskonna väärtusi.⁸⁶ Sidususe põhimõtte on tihedalt seotud subsidiaarsuse põhimõttega, sest mõlemate ülesanne on piirata Euroopa Liidu seadusandlikku tegevust ja kaitsta liikmesriigi rahvuslikku identiteeti. Samuti on Euroopa Liidul kohustus järgida horisontaalset sidusust, mis on sätestatud ELL artiklis 11 lõikes 3 ning mille järgi Euroopa Komisjon korraldab asjassepuutuvate isikutega laiapõhjalisi läbirääkimisi, et kindlustada liidu meetmete järjekindlus ja läbipaistvus. Lisaks on manifestis välja toodud, et sidususe põhimõtte järgimiseks on vajalik, et enne iga seadusandliku instrumendi vastuvõtmist Euroopa Liit hindaks, milliseid tagajärgi võib plaanitav seadusandlus liikmesriikide kriminaalõigussüsteemidele ja ka Euroopa Liidule kaasa tuua ja ega see seadusandlik instrument ei riku liikmesriikide kriminaalõigussüsteemide ja Euroopa Liidu seadusandluse sidusust. Kui Euroopa Liit jõuab järeldusele, et plaanitav seadusandlus ei riku liikmesriikide kriminaalõigussüsteemide ega Euroopa Liidu õiguse sidusust, siis peaks need põhjendused manifesti kohaselt ka ära näitama, näiteks eelnõu seletuskirjas.

---

⁸⁴ *Ibidem*, lk 89.

⁸⁵ *Ibidem*, lk 91.

⁸⁶ Asp, P. The Importance of the Principles of Subsidiarity and Coherence in the Development of EU Criminal Law. - *European Criminal Law Review* 2011/1(1), lk 47.

1.4 Tõhususe põhimõte

Tõhususe põhimõttel on tähtis roll nii Euroopa Liidu seadusandlike õigusaktide vastuvõtmisel kui ka nende õigusaktide tõlgendamisel Euroopa Kohtu poolt. Euroopa Liidu õigusaktide lõppeesmärk on kindlustada nende tõhus rakendamine liikmesriikide poolt, et kaitsta nendes sisalduvaid õigusi, mille jaoks need on kehtestatud. Kuivõrd Euroopa Liidu tasandil ei ole ühtlustatud tahtluse ega ettevaatamatuse instituute, siis see tähendab, et samade rikkumiste eest vastutusele võtmine võib liikmesriigiti erineda. Osades liikmesriikides on ranged nõuded subjektiivse koosseisu tõendamise osas, nagu näiteks Eestis ja Saksamaal. Teistes liikmesriikides on subjektiivse koosseisu tõendamise nõuded hoopis leebemad või on hoopiski kehtestatud samade rikkumiste eest halduskaristused, mis ei pruugi üldse nõuda subjektiivse koosseisu tõendamist. Selline õiguskordade erinevus on tekitanud ohu, et liikmesriikides, kus on kõrged nõudmised subjektiivse koosseisu tõendamise osas, võetakse toime pandud rikkumiste eest vastutusele vähem teo toimepanijaid, kuivõrd võib olla raskusi teo toimepanijate vastutuse tõendamisega ning samuti võtab vastutuse tõendamine kauem aega, kui on vaja tõendada ka subjektiivne koosseis. Eeltoodu tõttu on Euroopa Liit püüdnud tahtluse instituuti ühtlustada ning on kehtestanud tingimusi tahtluse tõendamise osas, et muuta menetlust tõhusamaks, et tagada, et kõikides liikmesriikides võetaks teo toimepanijad ühtemoodi vastutusele ja seeläbi kindlustada, et teo toimepanijatel ei oleks võimalik osades liikmesriikides vastutusest kõrvale hiilida.

Tõhususe põhimõtte kohaselt ei tohi liikmesriigi menetlusnormid muuta Euroopa Liidu õiguskorraga antud õiguste kasutamist praktiliselt võimatuks või ülemäära raskeks.⁸⁷ Tõhususe põhimõtte tuleneb üldisemast lojaalsuse kohustusest, mis on sätestatud ELL artiklis 4 lõikes 3.⁸⁸ Lojaalsuse põhimõtte kohaselt abistavad liit ja liikmesriigid täielikus vastastikususes austuses üksteist aluslepingutest tulenevate ülesannete täitmisel. Samuti näeb lojaalse koostöö põhimõtte ette, et liikmesriigid aitavad kaasa liidu ülesannete täitmisele ja hoiduvad kõigist meetmetest, mis võiksid ohustada liidu eesmärkide saavutamist. See põhimõtte on olnud juhtivaks jõuks tõhusate, proportsionaalsete ja hoiatavate sanktsioonide jõustamisel, kuna see kohustas liikmesriike viima enda seadused Euroopa Liidu õigusega kooskõlla.⁸⁹ Tõhusate,

---

⁸⁷ EKo C-432/05, *Unibet (London) Ltd ja Unibet (International) Ltd versus Justitiekanslern*, ECLI:EU:C:2007:163, p 43.

⁸⁸ Herlin-Karnell, E. Effectiveness and Constitutional Limits in European Criminal Law. - *New Journal of European Criminal Law* 2014/5(3), lk 269.

⁸⁹ Herlin-Karnell, E. General Principles and EU Criminal Law (July 1, 2019). Draft chapter forthcoming in K Zeigler, V Moreno-Lax and P Neuvonen (eds), *Handbook on EU General Principles*, Edward Elgar 2020. – Kättesaadav: <https://ssrn.com/abstract=3483526> (05.02.2024), lk 3.

proportsionaalsete ja hoiatavate sanktsioonide kohaldamise printsiip on alguse saanud Kreeka Maize kohtuotsusest, kus kohus leidis, et kuigi sanktsioonide valik on liikmesriikide pädevuses, peavad liikmesriigid tagama, et Ühenduse õiguse rikkumised, mis on analoogsed siseriikliku õiguse rikkumisele, oleks karistatavad nii materiaal- kui ka menetlusõiguse osas tõhusate, proportsionaalsete ja hoiatavate sanktsioonidega.⁹⁰

Euroopa Liidu kriminaalõigussüsteem toimib tõhusalt, kui ta saavutab enda eesmärgid.⁹¹ Kuna Euroopa Liidu pädevus on seadusandlikus valdkonnas, siis see tähendab, et Euroopa Liidu funktsionaalsus on põhiliselt seotud seadusandliku valdkonnaga.⁹² Euroopa Liidu karistusõiguse eesmärgid on vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajaneva ala loomine, tõhus võitlemine kuritegevusega, kindlustada, et liikmesriikide riigipiirid ei vähendaks Euroopa Liidu karistusõiguse tõhusust, põhiõiguste tagamine, tagada efektiivne õigusemõistmine ja õiguskindlus.⁹³ Funktsionaalsus Euroopa Liidu karistusõiguses seondub vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajaneva ala loomisega, kus kuritegevusega võitlemine on tähtsal kohal.⁹⁴ Samuti süütegude toimepanijate karistamine ja õiguskindluse tagamine on olulised eesmärgid, mis juhivad Euroopa Liidu kriminaalõigussüsteemi arengut.⁹⁵

Tampere otsuses on märgitud, et Euroopa Liidus elavatele inimestele tuleb tagada sama kerge ligipääs kohtutele ja institutsioonidele nagu see oleks nende endi liikmesriigis.⁹⁶ Samuti on Tampere otsuses rõhutatud, et süütegude toimepanijate jaoks ei tohiks olla võimalik kasutada ära liikmesriikide seadusandluste erinevusi karistusest kõrvale hiilimiseks või väiksema karistuse saamiseks.⁹⁷ Selle vältimise jaoks on Tampere otsuses märgitud, et Euroopa Liidu eesmärgiks on saavutada liikmesriikide kriminaalõigussüsteemide parem ühildatavus.⁹⁸ Lisaks parema liikmesriikide kriminaalõigussüsteemide ühildatavuse saavutamisele on eesmärgiks seatud ka tagada, et liikmesriikide õigus- ja haldussüsteemide keerukus ei heidutaks Euroopa Liidu elanikke ega juriidilisi isikuid enda õigusi mitte teostama.⁹⁹ Tampere otsuses on eraldi tähelepanu pööratud rahapesu süütegudele, mille osas Euroopa Nõukogu kutsub liikmesriike

---

⁹⁰ EKo C-68/88, *Euroopa Ühenduste Komisjon v. Kreeka Vabariik*, ECLI:EU:C:1989:339, p 24.

⁹¹ Suominen, A. Effectiveness and Functionality of Substantive EU Criminal Law. - *New Journal of European Criminal Law* 2014/5(3), lk 399.

⁹² *Ibidem*, lk 399.

⁹³ *Ibidem*, lk 401.

⁹⁴ *Ibidem*, lk 401.

⁹⁵ *Ibidem*, lk 401.

⁹⁶ Euroopa Nõukogu. Tampere 15. ja 16. oktoobri 1999. aasta järeldused. – Kättesaadav: https://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm (26.02.2024), p 5.

⁹⁷ *Ibidem*, p 5.

⁹⁸ *Ibidem*, p 5.

⁹⁹ *Ibidem*, p 28.

üles karistusõigust ja kriminaalmenetlust ühtlustama, et tagada rahapesu süütegude ühetaoline ja piisavalt lai käsitus Euroopa Liidus.¹⁰⁰

Rohelises paberis, mis käsitleb Euroopa Liidu karistusõiguslikke sanktsioonide lähendamist, vastastikust tunnustamist ja jõustamist, on märgitud, et Euroopa Liit ei peaks keskenduma ainult liikmesriikide sanktsioonide lähendamisele, vaid Euroopa Liidu karistusõiguse valdkonda peaks laiemalt käsitlema.¹⁰¹ Eelmainitud dokumendis on rõhutatud, et ei ole piisav, kui lähendatakse ainult liikmesriikide sanktsioone, sest muidu tekib olukord, kus osades liikmesriikides kohaldatakse sanktsioone paindlikumalt või hoopiski rangemalt kui teistes liikmesriikides.¹⁰² Seetõttu mängib olulist rolli ka see, kuidas seda sanktsiooni liikmesriikides kohaldatakse.¹⁰³ Euroopa Komisjon on märkinud, et ühtse seaduse kohaldamise praktika loomiseks on Euroopa Liidus muu hulgas vajalik kaaluda karistusõiguse üldreeglite loomist, sealhulgas oleks vaja näiteks ühtlustada süüteo katse, kaasaaitamise ja kihutamise, kergendavate ja raskendavate asjaolude ja taasühiskonnastamise reegleid jms.¹⁰⁴

Õiguskirjanduses on leitud, et on mitmeid kriminaalõigussüsteemi osasid, mis ei ole Euroopa Liidu poolt reguleeritud, kuid mis võivad olla vajalikud tõhusaks Euroopa Liidu õiguse jõustamiseks, seda eriti süüteo uurimise, süüdistuse esitamise ja karistuse mõistmise poole pealt.¹⁰⁵ Euroopa Liidu pädevuse puudumine ühtlustada liikmesriikide karistusõiguse üldosa ja asjaolu, et Euroopa Liidul on pädevus tegutseda ainult seadusandliku poole pealt, viib ebatäieliku süsteemini, kus on puudu instrumendid tõhusaks süüteo uurimiseks, süüdistuse esitamiseks ja karistuse mõistmiseks.¹⁰⁶

Euroopa Liidu tasandil on olnud kaks peamist projekti, millega üritati luua ühtseid karistusõiguse aluseid. Nendeks olid *Corpus Juris* ja Euroopa Nõukogu mudelkaristusseadustik. *Corpus Juris* oli loodud peamiselt Euroopa Liidu finantshuvisid kahjustavate kuritegude vastu võitlemiseks ning selles sisaldasid kaheksa süüteokoosseisu definitsioonid neile vastavate karistustega ning regulatsioonid tahtluse, eksimuse, täideviimise,

---

¹⁰⁰ *Ibidem*, p 55.

¹⁰¹ Euroopa Komisjon. Green paper on the approximation, mutual recognition and enforcement of criminal sanctions in the European Union, COM (2004)334 final, lk 11.

¹⁰² *Ibidem*, lk 11.

¹⁰³ *Ibidem*, lk 11.

¹⁰⁴ *Ibidem*, lk 11.

¹⁰⁵ Suominen, A. Effectiveness and Functionality of Substantive EU Criminal Law. - *New Journal of European Criminal Law* 2014/5(3), lk 407.

¹⁰⁶ *Ibidem*, lk 407.

osavõtu ja karistuse mõistmise kohta.¹⁰⁷ Mudelkaristusseadustik püüdis aga hõlmata kogu karistusõigust ja oli loodud eeskju andvaks mudelseaduseks.¹⁰⁸ Kui *Corpus Juris*’e eesmärk oli konkreetsete kuritegude ulatuslik ühtlustamine, siis mudelkaristusseadustik oli pigem suunavaks õigusaktiks.¹⁰⁹ Siiski ei olnud kumbki projekt edukas, sest liikmesriigid ei olnud nõus nii ulatusliku õiguse ühtlustamisega.

Tõhususe põhimõte on peamine Euroopa Liidu õiguse kehtestamise motivaator. Euroopa Komisjoni 2011. aasta Euroopa Liidu kriminaalpoliitika juhises on märgitud, et Komisjon hindab, kas uusi karistusõiguslikke meetmeid on vaja võtta selle järgi, kus Euroopa Liidu poliitika valdkonnas on jõustamise defitsiit, arvestades seejuures Euroopa Liidu toimimise lepingust tulenevate põhimõtetega, sealhulgas subsidiaarsuse ja proportsionaalsuse põhimõtetega.¹¹⁰ Samuti on juhises märgitud, et on mitmeid Euroopa Liidu poliitika valdkondi, kus on rakendatud ühtlustamismeetmeid ja kus Euroopa Liit peaks rakendama karistusõiguslikke meetmeid.¹¹¹ Karistusõiguslikke meetmeid peaks kasutama, et võidelda tõsiselt kahjustavate praktikate ja ebaseaduslike kasumite vastu osades majandussektorites, et kaitsta seaduslike äride tegevust ja maksumaksjate huvisid.¹¹² Juhises on karistusõiguslikke meetmeid vajavate valdkondadena välja toodud: finantssektor, kelmus, euro võltsimine, maantee transport, andmekaitse, tolli reeglid, keskkonna kuriteod, kalanduspoliitika ja siseturu poliitika.

Euroopa Liidu soov karistusõigust kehtestada tõhususe põhimõttest lähtudes väljendub ka hädapiduri süsteemis. Nimelt on ELTL artikli 83 lõike 3 järgi võimalik vaatamata hädapiduri tõmbamisele liikuda eelnõuga edasi, kui vähemalt üheksa liikmesriiki soovivad sisse seada tõhustatud koostöö. See näitab, et Euroopa Liidu tahe oma karistusõiguslikku pädevust rakendada on suurem kui tahe seda piirata ja kehtestada karistusõigust *ultima ratio* põhimõttest lähtudes.¹¹³

Teaduskirjanduses on avaldatud arvamust, et Euroopa Liit liigselt usub karistusõiguse võlujõusse.¹¹⁴ See sai alguse juba enne Lissaboni lepingu vastuvõtmist, kui karistusõiguse

---

¹⁰⁷ Rosin, K. Euroopa Liidu roll karistusõiguse kehtestamisel. Magistritöö. Juhendaja Andres Parmas. Tartu: Tartu Ülikool 2011(käsikiri TÜ Iuridicum teabekeskuses), lk 17.

¹⁰⁸ *Ibidem*, lk 17.

¹⁰⁹ *Ibidem*, lk 17.

¹¹⁰ Euroopa Komisjon. COM(2011) 573 final, lk 11.

¹¹¹ *Ibidem*, lk 10.

¹¹² *Ibidem*, lk 10.

¹¹³ Herlin-Karnell, E. What Principles Drive (or Should Drive) European Criminal Law? - German Law Journal 2010/11 (10), lk 1125.

¹¹⁴ *Ibidem*, lk 1123.

kehtestamine ei olnud veel Euroopa Liidu pädevuses ja karistusõiguslikke sätteid võeti vastu vaid riikidevahelise koostöö vormis III samba raames. 2005. aastal tehtud kohtulahendis Euroopa Ühenduste Komisjon v. Euroopa Liidu Nõukogu oli juba märke kolmanda samba nõrgenemise kohta ja Euroopa Liidu suunda rakendada tõhususe põhimõtet karistusõiguslikke meetmete vastu võtmiseks. Eelnimetatud lahendis leidis Euroopa Kohus, et asjaolu, et karistusõiguse normid ega kriminaalmenetluse sätted ühenduse pädevusse ei kuulu, ei saa siiski ühenduse seadusandjat takistada võtmast liikmesriikide karistusõigusega seonduvaid meetmeid, mida ta peab vajalikuks, et tagada keskkonnakaitse valdkonnas tema poolt kehtestatavate õigusnormide täielik tõhusus, kui tõhusate, proportsionaalsete ja hoiatavate kriminaalkaristuste kohaldamine pädevate siseriiklike ametivõimude poolt on hädavajalik meede raskete keskkonnaõiguse rikkumistega võitlemiseks.¹¹⁵ Kohus lisas, et kuigi raamotsus jätab liikmesriikidele vabaduse valida kohaldatavad kriminaalkaristused, siis peavad need siiski olema tõhusad, proportsionaalsed ja hoiatavad.¹¹⁶

Lojaalse koostöö põhimõte sisaldab ka liikmesriikide kohustust jätta kohaldamata säte, mis on vastuolus Euroopa Liidu õigusega ning kohustust viia vastuolus olev säte Euroopa Liidu õigusega kooskõlla, et tagada õiguskindlus.¹¹⁷ Lojaalse koostöö põhimõte ei mõjuta ainult liikmesriikide seadusandlikku võimu, vaid ka liikmesriigi kohtunikke, kes on Euroopa Liidu õiguse „kaitsjad“ ja „õiguse rakendajad“.¹¹⁸ Just liikmesriigi kohtud Euroopa Liidu Kohtu toega on esimesed lojaalse koostöö põhimõtte rakendamise tagajad ja seega Euroopa Liidu õiguse efektiivsuse kindlustajad, samuti aitavad liikmesriigi kohtud tagada üksikisiku õiguste kaitse.¹¹⁹

Õiguskirjanduses on märgitud, et Euroopa Kohus kasutab tõhususe põhimõtet loomupärase kontseptsioonina Euroopa Liidu seadusandluse õigustamisel.¹²⁰ Näiteks kohtuasjas Dominguez märkis Euroopa Kohus, et siseriiklikud kohtud peavad väljakujunenud kohtupraktika kohaselt siseriikliku õiguse kohaldamisel tõlgendada siseriiklikku õigust võimalikult suures ulatuses asjakohase direktiivi sõnastust ja eesmärki arvestades, et saavutada direktiivis ette nähtud

---

¹¹⁵ EKo C-176/03, *Euroopa Ühenduste Komisjon v. Euroopa Liidu Nõukogu*, ECLI:EU:C:2005:542, p 47-48.

¹¹⁶ *Ibidem*, p 49.

¹¹⁷ Herlin-Karnell, E. General Principles and EU Criminal Law (July 1, 2019). Draft chapter forthcoming in K Zeigler, V Moreno-Lax and P Neuvonen (eds), *Handbook on EU General Principles*, Edward Elgar 2020. – Kätesaadav: <https://ssrn.com/abstract=3483526> (05.02.2024), lk 3.

¹¹⁸ Lucifora, A. The role of national courts between EU obligations and national standards of protection of fundamental rights. - *New Journal of European Criminal Law* 2018/9(2), lk 219.

¹¹⁹ *Ibidem*, lk 219.

¹²⁰ Herlin-Karnell, E. Effectiveness and Constitutional Limits in European Criminal Law. - *New Journal of European Criminal Law* 2014/5(3), lk 270.

tulemus.¹²¹ Euroopa Kohus lisas, et selline siseriikliku õiguse kooskõlalise tõlgendamise kohustus on omane Euroopa Liidu toimimise lepinguga loodud süsteemile, kuna see võimaldab siseriiklikel kohtutel kohtuvaidluste lahendamisel tagada liidu õiguse tõhus toime.

Kohtuasjas Taricco leidis Euroopa Kohus, et tõhususe põhimõttest tulenevalt on liikmesriigil kohustus jätta kohaldamata siseriiklik säte, mis takistab Euroopa Liidu õiguse tõhusat rakendamist. Taricco¹²² kohtuasjas, küsis Itaalia kohus selgitust, kas sellised kuritegude aegumist puudutavad siseriiklikud õigusnormid, mis teo toime panemise ajal nägid ette, et käibemaksualaseid süütegusid käsitleva menetluse tõttu asetleidva aegumise katkemise tagajärjel pikeneb aegumistähtaeg ainult veerandi võrra selle esialgses kestusest, mistõttu võisid süüdistatavad jääda karistamata, loovad ühe käibemaksuvabastuse juhu, mida direktiivi 2006/112 artiklis 158 ette nähtud ei ole. Samuti küsis Itaalia kohus, kas ta võib need normid kohaldamata jätta, kui vastus eelnevale küsimusele on jaatav. Euroopa Kohus selgitas, et kui siseriiklike õigusnormide kohaldamisel tekiks olukord, kus märkimisväärsel hulgal kriminaalasjadest jäävad raske kelmusena käsitatavad teod süüdi mõistva kohtuotsuseta, kuna need teod on enamasti aegunud juba enne, kui lõpliku kohtuotsusega nende eest karistus määratakse, tuleb asuda seisukohale, et meetmeid, mille siseriiklik õigus kelmuse ja muu liidu finantshuvisid kahjustava ebaseadusliku tegevusega võitlemiseks ette on näinud, ei saa pidada tõhusaks ja hoiatavaks.¹²³ Euroopa Kohus märkis, et kui liikmesriigi kohus jõuab järeldusele, et siseriiklikud õigusnormid ei vasta liidu õiguse nõudele, et käibemaksupettustega võitlemise meetmed oleksid tõhusad ja hoiatavad, peab liikmesriigi kohus tagama liidu õiguse täieliku õigusliku toime, jättes vajaduse korral siseriiklikud normid kohaldamata, ilma et liikmesriigi kohus peaks taotlema või ootama nende sätete eelnevat tühistamist seadusandlikul teel või muu põhiseadusliku menetluse kaudu.¹²⁴

Euroopa Kohus tõi Taricco kohtuasjas välja, et Itaalia seadusandluses ette nähtud aegumise tähtaegade kohaldamata jätmise eesmärk on mitte lühendada üldist aegumise tähtaega ja seeläbi tagada kuriteo tõhus süüdistus ja kindlustada, et Euroopa Liidu finantshuvid oleksid kaitstud samaväärselt Itaalia finantshuvidega.¹²⁵ Seega Euroopa Kohtu käsitlemise järgi on liikmesriigi aegumise tähtajad sisuliselt takistused tõhusa süüdistuse esitamisel, mis ei taga Euroopa Liidu

---

¹²¹ EKo C-282/10, *Maribel Dominguez versus Centre informatique du Centre Ouest Atlantique ja Préfet de la région Centre*, ECLI:EU:C:2012:33, p 24.

¹²² EKo C-105/14, *Taricco jt*, ECLI:EU:C:2015:555.

¹²³ *Ibidem*, p 47.

¹²⁴ *Ibidem*, p 49.

¹²⁵ *Ibidem*, p 55.

finantshuvide tõhusat kaitset.¹²⁶ Taricco kohtuasjas Euroopa Kohtu antud juhised tekitavad küsimuse, kas Euroopa Kohus või liikmesriigi kohus võiks tulevikus leida, et kohaldamata võib jätta mitte ainult aegumise tähtjad, mis on liiga lühikesed nagu Taricco kohtuasjas, vaid ka aegumise tähtjad üldiselt või kas kohaldamata võiks jätta teisi traditsioonilisi karistusõiguse norme ja garantiisid selle alusel, et nad ei kaitse tõhusalt Euroopa Liidu finantshuvisid või muud Euroopa Liidu õigusest tulenevat kohustust.¹²⁷

Kohtuasjas M.A.S. ja M.B, selgus, et tõhususe põhimõttele seab piirid seaduslikkuse põhimõte. Kohtuasjas M.A.S. ja M.B soovis Itaalia kohus selgitust, kas ELTL artikli 325 lõikeid 1 ja 2 tuleb tõlgendada nii, et need panevad liikmesriigi kohtule kohustuse jätta kriminaalmenetluses, mis puudutab käibemaksuga seotud süütegusid, kohaldamata liikmesriigi materiaalõiguse hulka kuuluvad aegumist käsitlevad riigisiseseid õigusnormid, mis takistavad tõhusa ja hoiatava kriminaalkaristuse mõistmist olulisel hulgal liidu finantshuve kahjustavate raskete pettuste juhtudest või mis näevad liidu finantshuve kahjustavate pettuste korral ette lühemad aegumistähtjad kui asjaomase liikmesriigi enda finantshuve kahjustavate pettuste puhul, hõlmates ka juhud, kui selle kohustuse täitmine toob kaasa kuritegude ja karistuste seaduses sätestatuse põhimõtte rikkumise seetõttu, et kohaldatav seadus ei ole täpne, või seetõttu, et seadust kohaldatakse tagasiulatuvalt.¹²⁸ Euroopa Kohus selgitas, et liikmesriigi kohtul tuleb kontrollida, kas kohtuotsuse Taricco punkti 58 kohaselt vajalik järeldus, et karistusseadustiku vaidlusalused sätted takistavad tõhusate ja hoiatavate karistuste määramist olulisel hulgal liidu finantshuve kahjustavate raskete pettuste juhtudest, tekitab Itaalia õiguskorras kohaldatavate aegumisnormide kindlakstegemise osas ebakindla olukorra, mis on vastuolus kohaldatava õiguse täpsuse põhimõttega.¹²⁹ Euroopa Kohus lisas, et kui see tõesti nii on, siis ei ole liikmesriigi kohtul kohustust jätta karistusseadustiku vaidlusalused sätted kohaldamata. Euroopa Kohus rõhutas ka, et määratluspõhimõttega on vastuolus olukord, kui menetlustes isikute suhtes, keda süüdistatakse käibemaksualase süüteo toimepanemises enne kohtuotsuse Taricco kuulutamist, jätab liikmesriigi kohus karistusseadustiku vaidlusalused sätted kohaldamata.¹³⁰ Euroopa Kohus lisas, et nende sätete kohaldamata jätmise tõttu võidaks nende isikute suhtes seega tagasiulatuvalt kohaldada rangemaid vastutusele võtmise tingimusi kui need, mis kehtisid süüteo toimepanemise ajal. Seega jõudis Euroopa Kohus seisukohale, et kui

---

¹²⁶ Billis, E. The European Court of Justice: A „Quasi-Constitutional Court“ in Criminal Matters? The *Taricco* Judgment and Its Shortcomings. - New Journal of European Criminal Law 2016/7(1), lk 32.

¹²⁷ *Ibidem*, lk 31.

¹²⁸ EKo C-42/17, *M.A.S. ja M.B.*, ECLI:EU:C:2017:936, p 29.

¹²⁹ *Ibidem*, p 59.

¹³⁰ *Ibidem*, p 60.

liikmesriigi kohus jõuab järeldusele, et karistusseadustiku sätete kohaldamata jätmise kohustus läheb vastuollu seaduslikkuse põhimõttega, siis ei pea liikmesriigi kohus seda kohustust täitma, ja see on nii isegi juhul, kui täitmine võimaldaks heastada liidu õigusega vastuolus oleva riigisisese olukorra.¹³¹

Lisaks seaduslikkuse põhimõttele piirab tõhususe põhimõtet ka subsidiaarsuse põhimõte.¹³² Õigusriigile on omane, et institutsioonid tegutsevad enda pädevuse piirides, mistõttu on oluline tunda ära tõhususe põhimõtte piirid.¹³³

Euroopa Liidus võib eristada „turvalisuse konstitutsiooni“, „majanduslikku konstitutsiooni“, „juriidilist konstitutsiooni“, „poliitilist konstitutsiooni“ ja „sotsiaalpoliitika konstitutsiooni“. „Turvalisuse konstitutsioon“, mille aluseks on peamiselt vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajanev ala, on peamiselt loodud „majandusliku konstitutsiooni“ järgi, mis keskendub Euroopa Liidu siseturu efektiivsuse ja vaba liikumise kindlustamisele.¹³⁴ Euroopa Liidu „turvalisuse konstitutsiooni“ ja „majandusliku konstitutsiooni“ põhiline erinevus on see millisena näeb Euroopa Liit üksikisiku rolli. Kui traditsioonilises konstitutsioonis on üksikisik õiguste kandja, siis Euroopa Liidu „turvalisuse konstitutsioonis“ nähakse üksikisikut peamiselt turvalisuse riskina.¹³⁵

Kimmo Nuotio on soovitanud Euroopa Liidul keskenduda positiivsele üldpreventsioonile, mis keskendub rohkem karistusõiguse legitiimsusele ja vähem ühiskonna liikmete karistusega hirmutamisele.¹³⁶ See tähendaks, et Euroopa Liit ei näeks miinimumeeskirju kuritegude ja karistuste määratlemisel vaid tõhususe vaatevinklist, vaid näeks karistusõiguse adressaate kui õigusekuulekaid kodanike, kes saavad aru väärtuste moraalsest kommunikatsioonist.¹³⁷ Nuotio soovib karistusõigust vaadata sümboolse ja moraalse kommunikatsiooni poole pealt ja mitte vaid tehnilise vahendina õigusrikkumiste ära hoidmisel. Nuotio selgitab, et sellisel juhul on õigusakti proportsionaalsus hädavajalik ning Euroopa Liidul tuleks muuta enda vaadet tulemuse proportsionaalsuselt õigusakti proportsionaalsusele. Nuotio hoiatab, et karistusõiguse kehtestamine sümboolsetel alustel ei peaks tähendama seda, et siis kriminaliseeritakse vähem

---

¹³¹ *Ibidem*, p 61.

¹³² Herlin-Karnell, E. Effectiveness and Constitutional Limits in European Criminal Law. - *New Journal of European Criminal Law* 2014/5(3), lk 272.

¹³³ *Ibidem*, lk 273.

¹³⁴ Melander, S. Effectiveness in EU Criminal Law and its Effects on the General Part of Criminal Law - *New Journal of European Criminal Law* 2014/5 (3), lk 282.

¹³⁵ *Ibidem*, lk 283.

¹³⁶ Nuotio, K. A legitimacy-based approach to EU criminal law: Maybe we are getting there, after all. - *New Journal of European Criminal Law* 2020/11(1), lk 29.

¹³⁷ *Ibidem*, lk 29.

õigusvastast käitumist. Oluline on, et karistusõigust kehtestataks lähtudes faktilistest tõenditest, mis viitavad vajadusele teatud õigusvastast käitumist seadusandlusega reguleerida. Nuotio märgib, et Euroopa Liit peaks karistusõiguse kehtestamisel vähem rakendama majandusel põhinevaid kalkulatsioone ja rohkem keskenduma väärtuspõhisele karistusõiguse õigusloomele ning seda peaks tegema nii füüsilisi kui ka juriidilisi isikuid puudutava õigusregulatsiooni puhul.¹³⁸

Euroopa Liidu karistusõiguse instrumendid on mõneti *ad hoc* iseloomuga, mistõttu need ei pööra alati tähelepanu Euroopa Liidu ega liikmesriikide süsteemi sidususele ja tasakaalule, mistõttu võib mõlema süsteemi funktsionaalsus selle all kannatada.¹³⁹ Kriminalseerimise mõõdu suurendamine ja karistuste määrade tõstmine võib mõjutada liikmesriigi kriminaalõigussüsteemi tasakaalu seadusandlikul tasemel.¹⁴⁰ Euroopa Liidu *ad hoc* iseloom karistusõiguse kehtestamisel võib negatiivselt mõjutada nii liikmesriigi kriminaalõigussüsteemi tasakaalu kui ka liikmesriigi enda võimalusi kehtestada karistusõigust siseriiklikult.¹⁴¹

Eristada saab instrumentalistlikku õiguse kehtestamist, kus õigus on kui vahend, mille abil saavutada konkreetne tulemus ja retrospektiivset õiguse kehtestamist, mis põhineb väärtustel, näiteks õigluse tagamisel.¹⁴² Kuigi õigus võib olla vahend mingi tulemuse saavutamiseks, seda ka karistusõigus, siis sellele vaatamata ei saa mingi tulemuse saavutamine olla karistusõiguse ainsaks kehtestamise aluseks, alles peab jääma ka moraalsete väärtuste külg.¹⁴³ Stockholmi programmi tegevusplaani kohaselt peab Euroopa Liit tagama, et turvalisus, õigus ja põhiõigused ei oleks üksteisest isolatsioonis, need on valdkonnad, mis vajavad sidusat lähenemisviisi.¹⁴⁴

Objektiivse vastutuse kehtestamise peamine eesmärk on tagada õigusnormide kohaldamise tõhusus.¹⁴⁵ Kui karistusliku iseloomuga normi puhul ei ole vaja subjektiivset koosseisu tõestada, siis on tegemist objektiivse vastutusega. Seega isiku süü küsimuse üle otsustamisel ei ole vaja tõestada ei tahtlust ega ettevaatamatust. Sel juhul subjektiivne koosseis ei mõjuta süü

---

¹³⁸ *Ibidem*, lk 30.

¹³⁹ Suominen, A. Effectiveness and Functionality of Substantive EU Criminal Law. - New Journal of European Criminal Law 2014/5(3), lk 399.

¹⁴⁰ *Ibidem*, lk 399.

¹⁴¹ *Ibidem*, lk 399.

¹⁴² Asp, P. The Importance of the Principles of Subsidiarity and Coherence in the Development of EU Criminal Law. - European Criminal Law Review 2011/1(1), lk 48.

¹⁴³ *Ibidem*, lk 48.

¹⁴⁴ Euroopa Komisjon. COM (2010) 171 final. Action Plan Implementing the Stockholm Programme, lk 3.

¹⁴⁵ Melander, S. Effectiveness in EU Criminal Law and its Effects on the General Part of Criminal Law - New Journal of European Criminal Law 2014/5 (3), lk 294.

üle otsustamist, kuigi seda võib arvesse võtta süüdistuse esitamise üle otsustamisel, õigusvastasust välistavate asjaolude kohaldamisel ja karistuse määramisel.¹⁴⁶ Objektiiivse vastutusega on tegemist ka juhul, kui subjektiivset koosseisu tuleb tõestada vaid mõne koosseisu elemendi osas.¹⁴⁷

Kriminaalvastutuse puhul saab eristada objektivistlikku ja subjektivistlikku lähenemist. Objektivistliku lähenemise puhul saab kriminaalvastutuse puhul määravaks süütegu või süüteo tekitatud kahju, subjektivistlik lähenemine keskendub aga süüteo toimepanija moraalselt vääradele valikutele või subjektiivsele koosseisule.¹⁴⁸ Euroopa riikidest Saksamaa õigussüsteem on kõige subjektivistlikuma lähenemisega, kuivõrd Saksamaa õigussüsteem välistab karistusõiguses täielikult objektiiivse vastutuse.¹⁴⁹ Euroopa Liidu karistusõiguse seadusandluses samuti ei kasutata objektiiivse vastutuse elemente, kuivõrd kehtib üldine reegel, et süü peab olema tõendatud iga koosseisu elemendi osas.¹⁵⁰ Sellele vaatamata konkurentsõigus on väga objektivistliku lähenemisega.¹⁵¹ Üldjoontes liigub Euroopa Liidu karistusõigus üha enam objektivistliku lähenemise suunas, mida näitavad viimaste dekaadide jooksul suurenenud objektiiivse vastutusega süütegude arv, objektiiivsetest tõenditest vastutuse järeldamine ja ümberpööratud tõendamiskoormise rakendamine.¹⁵²

Euroopa Liidu õigus kasutab mõõdukat objektivistlikku lähenemist, mille järgi subjektiivne koosseis tõendatakse objektiiivselt ehk see tõendatakse objektiiivsete asjaolude, toime pandud teo ja mõistliku isiku üldiste teadmiste pinnalt.¹⁵³ Mõõdukas objektivistlik lähenemine on usaldusväärne viis süü tõendamisel, kuivõrd tahtmine ja teadmine ei ole läbinisti psühholoogilised terminid.¹⁵⁴

Ester Herlin-Karnell on toonud välja kolm peamist põhjust, miks tõhususe põhimõtte on keeruline parameeter, millest lähtudes seadusandlust kehtestada.¹⁵⁵ Esiteks tihti märgitakse, et ebaefektiivne sätte õõnestaks inimeste austust kriminaalõigussüsteemi vastu, kuna preventatsioon kaotaks suure osa enda ülesandest. Teiseks kui karistusõigus on liiga range, siis see muudaks

---

¹⁴⁶ Blomsma, J. *Mens rea and defences in European criminal law*. Cambridge: Intersentia 2012, lk 209.

¹⁴⁷ *Ibidem*, lk 209.

¹⁴⁸ Blomsma, J. *Mens rea and defences in European criminal law*. Cambridge: Intersentia 2012, lk 54.

¹⁴⁹ *Ibidem*, lk 55.

¹⁵⁰ *Ibidem*, lk 55.

¹⁵¹ *Ibidem*, lk 55.

¹⁵² *Ibidem*, lk 55.

¹⁵³ *Ibidem*, lk 56.

¹⁵⁴ *Ibidem*, lk 56.

¹⁵⁵ Herlin-Karnell, E. What Principles Drive (or Should Drive) European Criminal Law? - *German Law Journal* 2010/11 (10), lk 1122-1123.

end ise ebaefektiivseks, kuivõrd ühiskonna liikmed leiaksid, et see on ebaõiglane. Kolmandaks tõhususe põhimõtte on tihedalt seotud riigi suveräänsuse küsimusega, kuivõrd traditsiooniliselt on kuritegude kriminaliseerimine olnud alati riigi pärusmaa. Kokkuvõttes leiab Herlin-Karnell, et Euroopa Liit ei ole veel piisavalt kaugele arenenud, et karistusõiguse sätteid kehtestada peamiselt tõhususe põhimõttest lähtudes.¹⁵⁶

Tõhususe põhimõttel on nii positiivseid kui ka negatiivseid külgi. Positiivse külje pealt Euroopa Liidu õiguskorra autonoomsus, tõhususe ja ülimuslikkuse printsiibid tagavad Euroopa Liidu õiguse ühetaolise kohaldamise ja seeläbi ka inimeste võrdse kohtlemise seaduse ees.¹⁵⁷ Teisest küljest võrdsust seaduse ees, mida tõhususe printsiibi rakendamine annab, võib vaadata ka negatiivse külje poolt: isik muudetakse Euroopa ühisturu kodanikuks ehk isik instrumentaliseeritakse Euroopa integratsiooni hüvanguks.¹⁵⁸ Karistusõigus on õigusharu, kus instrumentalismil on pigem negatiivne varjund, sest kui instrumentalism on õigusloome peamiseks aluseks, siis kaotab karistusõiguse eetilise pool enda tähtsuse.¹⁵⁹

Kohtujurist Jan Mazák on selgitanud, et kuigi karistusõiguse hoiatavast mõjust tulenevalt on sellel kindlasti seos tõhususega, ei hõlma tõhusus tegelikkuses karistusõiguse olemust täielikult.¹⁶⁰ Kohtujurist Mazák lisas, et kriminaalkaristuste kasutamise poliitilised kaalutlused ulatuvad igas ühiskonnas pelgalt tõhusate sunnivahendite küsimusest palju kaugemale. Mõnel juhul on õigustatud ühine süütegude ja karistuste kriminaliseerimine, näiteks Euroopa Liidu finantshuvide kaitseks, kuid kui kasutada karistusõiguse instrumente sümboolse lähtekoha alusel, kus „paremini saavutatav“ järeldus ei ole selge ja karistusõiguse instrument võib segada liikmesriikide kriminaalõigussüsteeme, siis ei ole tõhususe põhjendus seadusandliku meetme võtmiseks piisav.¹⁶¹

---

¹⁵⁶ *Ibidem*, lk 1123.

¹⁵⁷ Melander, S. Effectiveness in EU Criminal Law and its Effects on the General Part of Criminal Law - New Journal of European Criminal Law 2014/5 (3), lk 280.

¹⁵⁸ *Ibidem*, lk 280.

¹⁵⁹ *Ibidem*, lk 275.

¹⁶⁰ EKo C-440/05, *Euroopa Ühenduste Komisjon versus Euroopa Liidu Nõukogu*, ECLI:EU:C:2007:393, kohtujurist J. Mazák ettepanek, p 118.

¹⁶¹ Suominen, A. Effectiveness and Functionality of Substantive EU Criminal Law. - New Journal of European Criminal Law 2014/5(3), lk 412.

2. TAHTLUSE INSTITUUT EUROOPA LIIDU ÕIGUSES

2.1 Tahtluse instituut Euroopa Kohtu praktikas

ELTL tulenevad takistused, mis peaks välistama liikmesriikide karistusõiguse materiaalõiguse alusprintsipiide mõjutamise Euroopa Liidu poolt on kohati fiktsioonid.¹⁶² Lissaboni leping tunnustab Euroopa Liidu põhiõiguste hartas ettenähtud õigusi, kus on kirjas karistusõiguse põhimõtted ja Euroopa Kohtul on täielik pädevus tõlgendada Euroopa Liidu õigust eelotsuse menetluse raames ja tagada Euroopa Liidu õiguse ühetaoline kohaldamine.¹⁶³ Euroopa Kohtu kohtupraktika viitab sellele, et karistusõiguse alusdoktriinid on Euroopa Liidu karistusõiguse mõju all ja et karistusõiguse doktriinid võivad olla lähendamise subjektiks.¹⁶⁴ See on peamiselt seetõttu, et karistusõiguse eriosa ei suuda opereerida ilma alusdoktriinideta, nagu näiteks ilma tahtluse ja ettevaatamatuseta.¹⁶⁵ Lisaks Euroopa Liidu karistusõiguse instrumendid sisaldavad nõudeid karistusõiguse alusdoktriinidele, mis puudutavad ainult spetsiifilisi süütegusid.¹⁶⁶ Kui neid nõudeid, nagu näiteks erinevaid omistamise vorme, rakendatakse kohtuasjades, siis liikmesriikide kohtud peavad vältimatult tõlgendama neid vorme kooskõlas Euroopa Liidu õigusega.¹⁶⁷

Esimene kohtulahend, kus Euroopa Kohus eristas tahtliku ja ettevaatamatut süütegu ning objektiivset vastutust oli Rinkau¹⁶⁸ lahend. Saksamaa resident Rinkaud süüdistati Hollandis, sest ta sõitis Hollandis mootorsõidukiga, millele oli paigaldatud ilma vastava loata raadioelektriline seade. Rinkau ei ilmunud kohtuistungile ja seetõttu mõisteti ta tagaselja süüdi. Rinkau kohtuasjas saatis Hollandi kassatsioonikohus Euroopa Kohtule eelotsusetaotluse, kus küsis kuidas mõista väljendit „süütegu, mis ei olnud tahtlikult toime pandud“. Euroopa Kohus märkis, et kuigi väljendit „süütegu, mis ei olnud tahtlikult toime pandud“ ei ole konventsioonis defineeritud, siis tuleb seda tõlgendada esiteks konventsiooni eesmärgi järgi ja teiseks üldiste põhimõtete järgi, mis on liikmesriikidel ühised.¹⁶⁹ Euroopa Kohus leidis, et tahtlike süütegude puhul peab süüteo toime pannud isikul olema täidetud tahtlus, seevastu süüteod, mis ei ole

---

¹⁶² Rosin, K. The Relationship between EU Law and Fundamental Principles of Estonian Substantive Criminal Law. - *Juridica International* 30/2021, lk 177.

¹⁶³ *Ibidem*, lk 177.

¹⁶⁴ Melander, S. Effectiveness in EU Criminal Law and its Effects on the General Part of Criminal Law - *New Journal of European Criminal Law* 2014/5 (3), lk 292.

¹⁶⁵ *Ibidem*, lk 292.

¹⁶⁶ *Ibidem*, lk 292.

¹⁶⁷ *Ibidem*, lk 292.

¹⁶⁸ EKo C-157/80, *Rinkau*, ECLI:EU:C:1981:120.

¹⁶⁹ *Ibidem*, p 11.

tahtlikult toime pandud võivad tuleneda hooletusest, kergemeelsusest või isegi ainult seaduse rikkumise tõttu.¹⁷⁰ Kohus lisas, et mittetahtlikud süüteod on tavaliselt vähem raskema iseloomuga. Seega jõudis Euroopa Kohus järeldusele, et „süütegu, mis ei olnud tahtlikult toime pandud“ tuleb mõista süüteona, mis ei nõua, et tegu või tegevusetus oleks toime pandud tahtlikult.

Kohtuasjas Afrasiabi ja teised on Euroopa Kohus selgitanud tahtluse sisu. Kohus märkis, et mõisted „teadlikult“ ja „tahtlikult“ tähendavad määruse nr 423/2007 artikli 7 lõike 4 tähenduses esiteks teadmise elementi ja teiseks tahte elementi.¹⁷¹ Kohus leidis, et need teadmise ja tahte kumuleeruvad elemendid on mõlemad olemas, kui määruse nr 423/2007 artikli 7 lõikes 4 käsitletud tegevuses osalev isik taotleb meelega kas otseselt või kaudselt, et tema tegevuse eesmärk või tagajärg oleks selle sättega seotud kõrvalehoidmine.¹⁷² Kohus lisas, et need elemendid esinevad ka siis, kui kõnealune isik leiab, et tema osalemisel sellises tegevuses võib olla see eesmärk või tagajärg ning ta lepib selle võimalusega. Seega on Euroopa Kohus tõlgendanud tahtlust sarnaselt Eesti tahtluse instituudile, sest ka eesti tahtluse instituut koosneb intellektuaalsest ehk teadmise elemendist ja voluntatiivsest ehk tahtmise elemendist. Samuti on Euroopa Kohtu tõlgendusest näha, et kohus eristab kolme tahtluse liiki sarnaselt Eesti õigusele.

Lisaks rõhutas Euroopa Kohus kohtuasjas Afrasiabi ja teised määruse nr 423/2007 artikli 7 lõikes 4 esitatud osalemise subjektiivse elemendi osas, et väljakujunenud kohtupraktika kohaselt tuleneb liidu õiguse ühetaolise kohaldamise nõudest, et liidu õigusnorme, mis ei viita otseselt liikmesriikide õigusele nende tähenduse ning ulatuse kindlaksmääramiseks, tuleb tavaliselt kogu Euroopa Liidus tõlgendada autonoomselt ja ühetaoliselt.¹⁷³ Seega Kohus tõi välja, et liikmesriigid peaksid subjektiivset elementi tõlgendama ühtemoodi.

Kohtuasjas Intertanko¹⁷⁴ määratles Euroopa Kohus, mida mõista tõsise hooletuse all. Selles kohtuasjas küsis Ühendkuningriigi kohus oma eelotsusetaotluses Euroopa Kohtult, kas direktiivi [2005/35] artikkel 4, mis kohustab liikmesriike võtma vastu siseriiklikud seadused, mis loevad tõsise hooletuse vastutuse tekkimise aluseks ja sanktsioneerivad saasteainete merreheitmise territoriaalmeres, rikub Montego Bay konventsioonis sätestatud rahumeelse läbisõidu õigust. Põhikohtuasja hagejad ja Kreeka valitsus leidsid, et direktiivi 2005/35 artikkel 4 rikub õiguskindluse üldpõhimõtet, sest direktiiv näeb saasteainete merreheitmisega

---

¹⁷⁰ *Ibidem*, p 15.

¹⁷¹ EKo C-72/11, *Afrasiabi ja teised*, ECLI:EU:C:2011:874, p 66.

¹⁷² *Ibidem*, p 67.

¹⁷³ *Ibidem*, p 63.

¹⁷⁴ EKo C-308/06, *Intertanko ja teised*, ECLI:EU:C:2008:312.

seotud isikute vastutuse kriteeriumina ette tõsise hooletuse, mida ei ole direktiivis 2005/35 defineeritud, mistõttu leidsid hagejad, et asjassepuutuvatel isikutel ei ole võimalik teada nende suhtes kohaldatavate õigusnormide ranguse astet. Euroopa Kohus selgitas, et liikmesriikide õigussüsteemides on kasutusel mõiste „hooletus”, mis tähendab tahtmatut tegu või tegevusetust, millega vastutav isik rikub oma hoolsuskohustust.¹⁷⁵ Lisaks märkis Euroopa Kohus, et paljude riikide õigussüsteemides on ette nähtud, et mõiste „raske” hooletus võib tähistada üksnes rikkumist, millega on seotud eelmainitud hoolsuskohustust.¹⁷⁶ Euroopa Kohus selgitas, et „tõsist hooletust” direktiivi 2005/35 artikli 4 tähenduses tuleb mõista nii, et see tähendab tahtmatut tegu või tegevusetust, millega vastutav isik rikub selgelt hoolsuskohustust, mida ta oleks oma omadusi, teadmisi, võimeid ja individuaalset olukorda arvestades pidanud järgima ja võinud järgida.¹⁷⁷ Euroopa Kohus jõudis seisukohale, et direktiivi 2005/35 artikkel 4 selle koostoimes nimetatud direktiivi artikliga 8 ei riku õiguskindluse üldpõhimõtet, kui paneb liikmesriikidele kohustuse kohaldada sanktsioone laevadelt pärinevate saasteainete merreheitmise suhtes, kui see on toimunud „tõsise hooletuse” tõttu, ilma seda mõistet defineerimata.¹⁷⁸

Intertanko kohtuasjas Euroopa Kohus sisuliselt formuleeris enda arusaama, kuidas peaks hooletust ja tõsist hooletust sisustama.¹⁷⁹ Defineerides nende institutide tähendust Euroopa Liidu tasandil, kohustas Euroopa Kohus liikmesriike tõlgendama nende endi karistusõiguse üldpõhimõtteid vastavuses Intertanko kohtuasjas seatud nõuete järgi, seda vähemalt laevade põhjustatud merereostuse osas.¹⁸⁰ See tähendab, et Euroopa Kohus defineeris karistusõiguse üldpõhimõtete sisu ja seega võib see viidata nende ühtlustamise algusele, samas see võib ka tähendada seda, et Euroopa Kohus ületas oma tõlgendamise piire.¹⁸¹ Kuigi Euroopa Kohus Intertanko kohtuasjas ei põhjendanud enda tõlgendust efektiivsuse vaatepunktist, siis võib eeldada, et ühtlustatud omistamise vormid tõstaksid Euroopa Liidu karistusõiguse tõhusust.¹⁸²

Kohtuasjas *Touring Tours und Travel* küsis eelotsusetaotluse esitanud kohus, kas ELTL artikli 67 lõiget 2 ning määruse nr 562/2006 artikleid 20 ja 21 tuleb tõlgendada nii, et nendega on vastuolus sellised liikmesriigi õigusnormid nagu põhikohtuasjas, mis kohustavad kõiki

---

¹⁷⁵ *Ibidem*, p 75.

¹⁷⁶ *Ibidem*, p 76.

¹⁷⁷ *Ibidem*, p 77.

¹⁷⁸ *Ibidem*, p 79.

¹⁷⁹ Melander, S. Effectiveness in EU Criminal Law and its Effects on the General Part of Criminal Law - *New Journal of European Criminal Law* 2014/5 (3), lk 292.

¹⁸⁰ *Ibidem*, lk 292.

¹⁸¹ *Ibidem*, lk 292-293.

¹⁸² *Ibidem*, lk 293.

bussiettevõtjaid, kes pakuvad liinivedu üle Schengeni ala sisepiiri selle liikmesriigi territooriumile, kontrollima reisijate passe ja elamislubasid enne sisepiiri ületamist, et takistada selliste kolmandate riikide kodanike vedu liikmesriigi territooriumile, kellel puuduvad reisidokumendid, ja mis võimaldavad selle kontrollikohustuse täitmise tagamiseks politseiasutustel teha sellist vedu keelava otsuse, millele on lisatud sunniraha rakendamise hoiatus, nende veoettevõtjate suhtes, kelle puhul on tuvastatud, et nad on vedanud liikmesriigi territooriumile kolmandate riikide kodanikke, kellel puuduvad nimetatud reisidokumendid.¹⁸³ Selles kohtuasjas leidis kohtujurist Y. Bot, et tõlgendades Nõukogu direktiivi 2002/90/EÜ artiklit 1 lõiget 1, tuleb asuda seisukohale, et mõistet „tahtlikult“ tuleks tõlgendada autonoomselt ja ühetaoliselt kogu liidus ning selle tähendust otsides tuleb võtta arvesse karistusõiguse autonoomia põhimõtet ja selle üldpõhimõtteid.¹⁸⁴ Samuti leidis kohtujurist Y. Bot, et direktiivi 2002/90 artikli 1 lõike 1 punkti a kohaselt soovis seadusandja hukka mõista mitte isikut, kes võtab riski aidata ebaseaduslikus olukorras isikul territooriumile siseneda (kaudne tahtlus), vaid isikut, keda kihutab tagant kriminaalne kavatsus pannagi just toime tegu, mis on seadusega keelatud (otsene tahtlus, kavatsus).¹⁸⁵ Kohtujurist Y. Bot tõdes, et kaudse tahtluse määratlus ei ole kooskõlas direktiivi 2002/90 artikli 1 sõnastusega, mis kujutab endast repressiivsüsteemi õiguslikku alust ega jäta mingit kahtlust ei selle sõnastuse ega eesmärgi ja ülesehituse osas.¹⁸⁶

Euroopa Kohus kohtujuristi tõlgendusega kaasa ei läinud. Euroopa Kohus ei põhistanud oma seisukohti tahtluse liikidest lähtuvalt, vaid hoopis käsitles küsimust, kas bussiettevõtjate kontrollikohustus on „samaväärse toimega kontrollidega piiril“.¹⁸⁷ Eelnev kohtuasi aga näitab, et kuigi tahtluse instituudi sisustamine peaks olema liikmesriikide pädevuses, siis sellele vaatamata on võimalik seda mõjutada läbi Euroopa Kohtu tõlgenduste, kui Euroopa Kohus peaks otsustama, et mingis küsimuses tuleks määratleda tahtluse instituudi sisu.

Spector Photo kohtuasjas soovis eelotsuse esitanud kohus teada saada Euroopa Kohtu tõlgendust direktiivi 2003/6 artikli 2 lõikes 1 asuva mõiste „sisetabe kasutamine“ tähenduse kohta. Eelotsusetaotluse esitanud kohus soovis teada, kas tehingu keelatud siseringitehinguna kvalifitseerimiseks on piisav, kui sisetavet valdav esmane sisering teeb tehingu sellise teabega seotud finantsinstrumentide turul, või on peale selle vajalik ka tuvastada, et kõnealune isik

---

¹⁸³ EKo C-412/17, *Touring Tours und Travel*, ECLI:EU:C:2018:1005, p 34.

¹⁸⁴ EKo C-412/17, *Touring Tours und Travel*, ECLI:EU:C:2018:671, kohtujurist Y. Bot ettepanek, p 140-141.

¹⁸⁵ *Ibidem*, p 137.

¹⁸⁶ *Ibidem*, p 139.

¹⁸⁷ EKo C-412/17, *Touring Tours und Travel*, ECLI:EU:C:2018:1005, p 45-73.

kasutas seda teavet teadlikult. Euroopa Kohus selgitas, et eelmainitud säte ei näe sõnaselgelt ette subjektiivseid tingimusi nende konkreetsete tegudeni viinud tahtluse kohta.¹⁸⁸ Euroopa Kohus märkis, et direktiivi 2003/6 välja töötades soovis ühenduse seadusandja muuta sätet selgemaks. Nimelt direktiivi 89/592 artikli 2 lõike 1 eesmärk oli siseteavet valdavatel isikutel sooritada turul tehing väärtpaberitega, kasutades teadlikult seda siseteavet, kuid selle sätte ülevõtmise järgselt siseriiklikku õigusesse tõi see kaasa olukorra, kus mõiste „teadlikult kasutamine” tõlgendamisel võrdsustati see mõne liikmesriigi õigussüsteemis subjektiivse küljega.¹⁸⁹ Seega tegi Euroopa Ühenduste Komisjon ettepaneku jätta välja väljend „teadlikult”, kuna oma olemuselt on esmasel siseringil igapäevane juurdepääs siseteabele ning see sisering on teadlik saadava teabe konfidentsiaalsusest.¹⁹⁰ Samuti soovis Euroopa Parlament asendada tegusõna „ära kasutama” tegusõnaga „kasutama”, et mitte jätta siseringitehingute mõistesse eesmärki või kavatsust puudutavat elementi.¹⁹¹ Euroopa Kohtu hinnagul kinnitasid need asjaolud, et direktiivi 2003/6 artikli 2 lõige 1 määratleb siseringitehingud objektiivselt.¹⁹² Seega leidis Euroopa Kohus, et siseringitehingu eripära võimaldab eeldada seda subjektiivset külge, kui selles sättes nimetatud koosseisutunnused on täidetud.¹⁹³

Euroopa Kohus põhjendas objektiivset vastutust ka vajadusega tagada Euroopa Liidu õiguse tõhusus. Nimelt märkis kohus, et Ühenduse seadusandja pooldas siseringitehingute vältimise ja haldussanktsioonide mehhanismi, mille tõhusus väheneb, kui see seatakse subjektiivse külje süstemaatilise uurimisest sõltuvusse.¹⁹⁴ Kohus nõustus kohtujuristi seisukohaga, et siseringitehingute keelu täielik mõju ilmneb üksnes siis, kui see võimaldab tõhusalt karistada rikkumiste eest.

Ka kohtujurist J. Kokott oli samal seisukohal, leides, et lähtuda tuleb „kasutamise” koosseisutunnuse laiast käsitusest, mis on tervikuna vaba subjektiivsetest eeltingimustest ja tagab siseringitehingute keelu lihtsa kohaldamise.¹⁹⁵ Kohtujurist selgitas, et „kasutamine” ei eelda isiku subjektiivset otsust tegutseda just tema valduses oleva siseteabe põhjal.

---

¹⁸⁸ EKo C-45/08, *Spector Photo Group ja Van Raemdonck*, ECLI:EU:C:2009:806, p 32.

¹⁸⁹ *Ibidem*, p 33.

¹⁹⁰ *Ibidem*, p 34.

¹⁹¹ *Ibidem*, p 34.

¹⁹² *Ibidem*, p 35.

¹⁹³ *Ibidem*, p 36.

¹⁹⁴ *Ibidem*, p 37.

¹⁹⁵ EKo C-45/08, *Spector Photo Group ja Van Raemdonck*, ECLI:EU:C:2009:534, kohtujurist J. Kokott ettepanek, p 59-60.

Euroopa Kohus märkis Spector Photo kohtuasjas ka, et siseteabe alusel kauplemise rikkumiste laadi ning võimalike sanktsioonide raskusastet arvestades, võib selliseid sanktsioone EIÕK tähenduses lugeda kriminaalsanktsioonideks.¹⁹⁶ Euroopa Kohus selgitas, et Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika järgi võib kasutada faktilisi või õiguslikke eeldusi ka karistusõiguses, kui liikmesriigid tagavad nende eelduste jäämise mõistlikkuse piiridesse ja võtavad seejuures arvesse rikkumise raskust ning tagavad kaitseõigused.¹⁹⁷ Seega jõudis Euroopa Kohus seisukohale, et siseringitehingu sooritaja tahtluse tuletamine rikkumise koosseisutunnustest ei riku süütuse presumptsiooni, sest see eeldus on ümberlükatav ning kuna kaitseõigused on tagatud.¹⁹⁸ Kaitseõiguste tagamine ja võimalus esitada vastuväited teo toimepanemise osas on eriti olulised kohtuasjades, mis on karistusõigusliku iseloomuga ja vähem olulised väiksemate sanktsioonide puhul.¹⁹⁹

Spector Photo kohtuasjas märgitud Euroopa Kohtu tõlgendustel on tähtsus karistusõiguse ülddoktriinide seisukohalt, kuivõrd turukuritarvitus võib olla ühes liikmesriigis halduskaristusega karistatav ning teises liikmesriigis võib olla tegemist süüteoaga.²⁰⁰ Tahtluse eeldamine on problemaatiline süütuse presumptsiooni seisukohalt.²⁰¹ Spector Photo kohtuasja puhul oli tegemist Belgia seadusandluses ette nähtud haldusõigusliku iseloomuga rikkumise vastutusega. Tahtluse eeldamine haldusõigusliku iseloomuga rikkumise puhul ei too kaasa probleeme, kui liikmesriigi õigus ei nõua haldusõigusliku iseloomuga rikkumise puhul tahtluse eraldi tuvastamist. Küll aga muutub tahtluse eeldamine problemaatiliseks, kui rikkumine on sätestatud liikmesriigi karistusõiguse valdkonnas, sest karistusõiguses kehtib süüühimõte, mille kohaselt tuleb riigil tõendada muu hulgas ka subjektiivse koosseisu täidetust. Seega objektiivne vastutus võib olla põhjendatud haldusõigusliku iseloomuga rikkumise puhul, kuid kriminaalvastutus ei tohiks põhineda objektiivsel vastutusel.²⁰² See ei pruugi kehtida küll kõikide liikmesriikide kohta, sest osades liikmesriikides võib olla lubatud objektiivne vastutus ka karistusõiguse valdkonnas. Liikmesriikides, kus objektiivne vastutus karistusõiguse

---

¹⁹⁶ EKo C-45/08, *Spector Photo Group ja Van Raemdonck*, ECLI:EU:C:2009:806, p 42.

¹⁹⁷ *Ibidem*, p 43.

¹⁹⁸ *Ibidem*, p 44.

¹⁹⁹ Hansen, J. L. n, *Insider Dealing Defined: The EU Court's Decision in Spector Photo Group*. *European Company Law* 2010/7(3), lk 103.

²⁰⁰ Melander, S. *Effectiveness in EU Criminal Law and its Effects on the General Part of Criminal Law* - *New Journal of European Criminal Law* 2014/5 (3), lk 293.

²⁰¹ *Ibidem*, lk 293.

²⁰² Melander, S. *Effectiveness in EU Criminal Law and its Effects on the General Part of Criminal Law* - *New Journal of European Criminal Law* 2014/5 (3), lk 293.

valdkonnas lubatud ei ole, näiteks Saksmaal ja Eestis, ei saa aga kriminaalvastutus põhineda objektiivsel vastutusel.

Ühe majandusüksuse doktriini järgi vastutab emaettevõtja tütarettevõtja konkurentsioiguse rikkumiste eest, kui emaettevõtja teostab kontrolli tütarettevõtja tegevuse üle. Euroopa Kohus on märkinud, et juriidilist isikut, kes ei ole konkurentsioiguse rikkumise toimepanija, saab siiski karistada teise juriidilise isiku rikkuva tegevuse eest, kui need isikud kuuluvad mõlemad samasse majandusüksusse.²⁰³ Euroopa Kohus selgitas, et tütarettevõtja tegevuse võib emaettevõtjale süüks panna eelkõige siis, kui tütarettevõtja ei määra oma tegevust turul kindlaks iseseisvalt, vaid rakendab enamjaolt talle emaettevõtja poolt antud juhiseid ja seda eelkõige majanduslike, organisatsiooniliste ja õiguslike sidemete tõttu, mis neid kahte õigussubjekti seovad.²⁰⁴ Olukorras, kus emaettevõtjale kuulub ainu- või peaaegu ainuosalus Euroopa Liidu konkurentsieeskirju rikkunud tütarettevõtja aktsia- või osakapitalis, esineb Euroopa Kohtu hinnangul ümberlükatav eeldus, et nimetatud emaettevõtja avaldab otsustavat mõju tütarettevõtja tegevusele.²⁰⁵ Seega, kui emaettevõtja teostab kontrolli tütarettevõtja tegevuse üle, siis ei ole emaettevõtjal võimalik välistada enda vastutust argumendiga, et tema ei ole midagi rikkunud, kuivõrd Euroopa Kohtu praktikast tuleneb, et emaettevõtja vastutus on objektiivne ehk ei ole vaja tõendada emaettevõtja subjektiivset koosseisu.²⁰⁶ Tõendada on vaja küll, et tütarettevõtte rikkus konkurentsireegleid tahtlikult või ettevaatamatuses.²⁰⁷ Emaettevõttel on ainus võimalus vastutuse välistamiseks tõendada, et ta ei teostanud tütarettevõtja tegevuse üle kontrolli. Euroopa Kohtu praktika järgi ei ole otsustava mõjutamise tõendamiseks vaja, et tütarettevõtja järgiks kõiki emaettevõtja juhiseid, kui antud juhiste järgimata jätmine ei olnud reegel.²⁰⁸ Seega ei ole emaettevõtja vastutuse välistamise jaoks piisav, kui emaettevõtja tõendab, et ta oli tütarettevõtjatele andnud juhiseid mitte rikkuda konkurentsieeskirju, olukorras, kus nende juhiste järgimata jätmine ei ole üldreeglik.²⁰⁹

Emaettevõtja objektiivne vastutus on üks olulisemaid põhjusi miks „ühe majandusüksuse doktriini“ on peaaegu eranditult kritiseeritud õigusteadlaste poolt.²¹⁰ Euroopa Liidu õiguses

---

²⁰³ EKo C-625/13 P, *Villeroy & Boch vs. Komisjon*, ECLI:EU:C:2017:52, p 145.

²⁰⁴ *Ibidem*, p 146.

²⁰⁵ *Ibidem*, p 147.

²⁰⁶ Koenig, C. An Economic Analysis of the Single Economic Entity Doctrine in EU Competition Law. - *Journal of Competition Law and Economics* 2017/13(2), lk 287.

²⁰⁷ *Ibidem*, lk 287.

²⁰⁸ EKo C-293/13 P, *Fresh Del Monte Produce vs. Komisjon*, ECLI:EU:C:2015:416, p 96.

²⁰⁹ Koenig, C. An Economic Analysis of the Single Economic Entity Doctrine in EU Competition Law. - *Journal of Competition Law and Economics* 2017/13(2), lk 288-289.

²¹⁰ *Ibidem*, lk 286.

peetakse objektiivset kriminaalvastutust üldiselt vastuolus olevaks individuaalse süüühimõttega, *nulla poena sine culpa* põhimõttega ja süütuse presumpstiooniga.²¹¹ Euroopa Kohus on üritanud seda vastuolu lahendada argumenteerides, et individuaalne süüühimõte mitte ainult ei luba emaaettevõtte vastutust, vaid isegi nõuab seda, sest rikkumise paneb toime majandusüksus ja seetõttu peab olema võimalik vastusele võtta ka emaaettevõtjat.²¹² Koenig on märkinud, et see argumentatsioon teda ei veena, sest individuaalne süüühimõte tuleneb põhiõigustest, mida saavad kanda vaid füüsilised ja juriidilised isikud, mitte aga majandusüksused.²¹³ Seetõttu leiab Koenig, et emaaettevõtjal on põhiõigus mitte vastutada, välja arvatud, kui ta on midagi rikkunud.

Kohtujurist Ruiz-Jarabo Colomer on konkurentsioiguse kohtuasjas märkinud, et süüühimõte piirab *ius puniendi* rakendamist, mis tähendab, et ainult teo toimepanijale saab esitada süüdistuse.²¹⁴ Süüühimõtet tuleks kohaldada ka haldusõiguslikus menetluses, kui haldusõiguslikus menetluses on tegemist karistusliku iseloomuga sanktsiooniga, kuivõrd objektiivne vastutus ei sobi sellise sanktsiooni puhul.²¹⁵ Juriidiliste isikute puhul tuleks süüühimõtet rakendada teistmoodi kui füüsiliste isikute puhul, kuid ei ole mingit põhjust kaotada subjektiivset elementi.²¹⁶ Juriidiliste isikute puhul ei ole voluntatiivset elementi ranges mõttes, vaid see on õiguslik fiktsioon, mis lubab rikkumised juriidilisele isikule omistada.²¹⁷ Juriidilisel isikul ei ole tahtelisi tegusid, kuid juriidilisel isikul on võime panna toime rikkumisi, seega juriidilist isiku saab vastutusele võtta vaid siis, kui juriidiline isik on teo toime pannud.²¹⁸ Eelnevast võiks järeldada, et ka emaaettevõtja vastutusele võtmiseks on vaja tõendada, et emaaettevõtte on midagi rikkunud.

Konkurentsialaste rikkumiste osas ei ole Euroopa Kohus otseselt tahtlust sisustanud. Euroopa Liidu konkurentsioiguses ELTL artiklis 101 sisalduv konkurentsivastane kokkulepe ja ELTL artiklis 102 sätestatud turgu valitseva seisundi kuritarvitamine ei nõua subjektiivse koosseisu tõendamist.²¹⁹ Küll aga on Euroopa Kohus märkinud kohtuasjas Dole Food ja Dole Fresh Fruit Europe vs. Komisjon, et kuigi poolte tahe ei ole oluline asjaolu selle kindlakstegemisel, kas

---

²¹¹ *Ibidem*, lk 287.

²¹² *Ibidem*, lk 287.

²¹³ *Ibidem*, lk 287.

²¹⁴ EKo C-204/00 P, *Aalborg Portland jt vs. Komisjon*, ECLI:EU:C:2003:85, kohtujurist Ruiz-Jarabo Colomer ettepanek, p 63.

²¹⁵ *Ibidem*, p 64.

²¹⁶ *Ibidem*, p 65.

²¹⁷ *Ibidem*, p 65.

²¹⁸ *Ibidem*, p 65.

²¹⁹ Blomsma, J. *Mens rea* and defences in European criminal law. Cambridge: Intersentia 2012, lk 213.

ettevõtjatevaheline kokkulepe kujutab endast piirangut, ei keela mitte miski konkurentsiasutustel või siseriiklikel ja liidu kohtutel seda arvesse võtta.²²⁰ Kohtuasjas Hoffmann-La Roche vs. Komisjon on Euroopa Kohus selgitanud, et ELTL artiklis 102 sätestatud rikkumine ehk turgu valitseva seisundi kuritarvitamine on objektiivne kontseptsioon, mis on seotud turgu valitseva ettevõtte käitumisega, kus turgu valitseva ettevõtte kohalolu nõrgestab konkurentsi määra hoidmist ja konkurentsi kasvu.²²¹ Seda ei saa seega järeldada pelgalt ettevõtte majanduslikust edukusest. Asjaolu, et ELTL artikkel 101 ja ELTL artikkel 102 rikkumiste puhul ei pea tahtlust tõendama võib sobida liikmesriikide õigusega, kus mainitud rikkumised on haldusõiguse rikkumised, kus ei ole nõutud subjektiivse koosseisu tõendamist. Samal ajal liikmesriikide puhul, kus mainitud rikkumised on kehtestatud karistusõiguse valdkonnas, võib see tekitada probleeme, sest karistusõiguses tuleks alati tõendada ka koosseisu subjektiivne koosseis.

2.2 Tahtluse instituut Euroopa Liidu direktiivides

Euroopa Liidu põhiõiguste harta²²² artiklis 48 lõikes 1 sisaldub süütuse presumptsioon, mille kohaselt peetakse igat süüdistatavat süütuks seni, kuni tema süü ei ole seaduse kohaselt tõendatud. Süütuse presumptsioonist tuleneb süüühimõte, mis on samuti Euroopa Liidu aluspõhimõtte karistusõiguse loomisel.²²³ Kuivõrd süüühimõte on Euroopa Liidu aluspõhimõtte, siis sellest järeldub, et Euroopa Liit ei tohiks kehtestada objektiivse vastutusega süüühimõtte.²²⁴ Kuna Euroopa Liidu aluspõhimõtteks karistusõiguse kehtestamisel on süüühimõtte, siis seetõttu on kriminaalvastutuse aluseks ka subjektiivne koosseis, enamasti tahtlus.²²⁵ *Ultima ratio* printsiibist tulenevalt on ettevaatamatus kriminaalvastutuse aluseks erandjuhtudel, seda juhul, kui kahjustatud huvi ja süüteo raskus kaaluvad üle *ultima ratio* printsiibi.²²⁶

Euroopa Liidu karistusõiguse direktiivides saab süüteokoosseisu subjektiivsetest tunnustest eristada tahtlust, kergemeelsust ja tõsist hooletust. Näiteks Euroopa Parlamendi ja nõukogu

---

²²⁰ EKo C-286/13 P, *Dole Food ja Dole Fresh Fruit Europe vs. Komisjon*, p 118.

²²¹ EKo C-85/76, *Hoffmann-La Roche vs. Komisjon*, ECLI:EU:C:1979:36, p 91.

²²² Euroopa Liidu põhiõiguste harta konsolideeritud versioon. - OJ C 326, 26.10.2012, lk 391–407.

²²³ Maria Kaiafa-Gbandi. The Importance of Core Principles of Substantive Criminal Law for a European Criminal Policy Respecting Fundamental Rights and the Rule of Law. - *European Criminal Law Review* 2011/1(1), lk 31.

²²⁴ *Ibidem*, lk 31.

²²⁵ *Ibidem*, lk 32.

²²⁶ *Ibidem*, lk 32.

direktiivi 2009/123/EÜ, millega muudetakse direktiivi 2005/35/EÜ, mis käsitleb laevade põhjustatud merereostust ning karistuste kehtestamist merereostusega seotud rikkumiste eest²²⁷ artikkel 4 lõige 1 sätestab, et liikmesriigid tagavad, et laevadelt pärinevate saasteainete merre heitmist, kaasa arvatud sellise heitmise vähemtähtsaid juhtumeid käsitletakse rikkumisena, kui see toimub tahtlikult, kergemeelsuse või tõsise hooletuse tõttu. Tõsine hooletus on madalaim subjektiivse koosseisu liik Euroopa Liidu õiguses, mille eest saab kohaldada kriminaalvastutust.²²⁸ See tähendab, et Euroopa Liidu seadusandluses ei ole lihtsalt hooletusest toime pandud süütegu. Kergemeelsuse ja tõsise hooletuse terminid on kohati kattuvad, kuivõrd mõlemad tegelevad ebamõistliku riski võtmisega.²²⁹ Neid saab eristada selle põhjal, et kergemeelsus nõuab riskist teadlikust, kui tõsine hooletus võib katta nii teadliku kui mitteteadliku riskivõtmise.²³⁰ Seega kergemeelsus on kuskil tahtluse ja tõsise hooletuse vahepeal.

Lisaks on ühes Euroopa Liidu karistusõiguse direktiivis kasutatud subjektiivset tunnust „raske hooletus“. Nimelt Euroopa parlamendi ja nõukogu direktiivi 2011/36/EL, milles käsitletakse inimkaubanduse tõkestamist ja sellevastast võitlust ning inimkaubanduse ohvrite kaitset ja millega asendatakse nõukogu raamotsus 2002/629/JSK²³¹ artiklis 4 lõikes 2 punktis c on sätestatud kvalifitseeriv asjaolu: süüteoga seati tahtlikult või raske hooletuse tõttu ohtu ohvri elu. Teistes Euroopa Liidu karistusõiguse direktiivides on kasutatud terminit tõsine hooletus.

Kui direktiivis on ette nähtud, et rikkumine peab olema toime pandud tahtlikult või raske hooletuse tagajärjel, siis see tähendab, et ka kergemeelsusest toime pandud teod on karistatavad.²³² Näiteks Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2008/99/EÜ, keskkonna kaitsmise kohta kriminaalõiguse kaudu²³³ artikkel 3 sätestab, et liikmesriigid tagavad, et artiklis 3 kehtestatud keskkonda kahjustavat käitumist käsitatakse kriminaalkuriteona, kui see on õigusvastane ning pannakse toime tahtlikult või vähemalt raske hooletuse tagajärjel.

---

²²⁷ 21. oktoobri 2009. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/123/EÜ, millega muudetakse direktiivi 2005/35/EÜ, mis käsitleb laevade põhjustatud merereostust ning karistuste kehtestamist merereostusega seotud rikkumiste eest. - OJ L 280, 27.10.2009, lk 52–55.

²²⁸ Rankinen, J. Positive Fault Requirements in EU Criminal Law. - European Criminal Law Review 2016/6(2), lk 133.

²²⁹ *Ibidem*, lk 137.

²³⁰ *Ibidem*, lk 133.

²³¹ 5. aprilli 2011. aasta Euroopa parlamendi ja nõukogu direktiiv 2011/36/EL, milles käsitletakse inimkaubanduse tõkestamist ja sellevastast võitlust ning inimkaubanduse ohvrite kaitset ja millega asendatakse nõukogu raamotsus 2002/629/JSK. - ELT L 101, 15.4.2011, lk 1–11.

²³² Rankinen, J. Positive Fault Requirements in EU Criminal Law. - European Criminal Law Review 2016/6(2), lk 137.

²³³ 19. novembri 2008. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2008/99/EÜ, keskkonna kaitsmise kohta kriminaalõiguse kaudu. - OJ L 328, 6.12.2008, lk 28–37.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi (EL) 2018/1673, rahapesu vastu võitlemise kohta kriminaalõiguse abil²³⁴ artiklis 3 on sätestatud rahapesukuriteod, mis on karistatavad, kui teo toimepanija pani need toime tahtlikult. Direktiivi artikkel 3 lõige 2 järgi liikmesriigid võivad võtta meetmeid, millega tagada, et rahapesukuriteod on karistatavad kuriteona, kui teo toimepanija kahtlustas või oleks pidanud teadma, et vara on saadud kuritegelikust tegevusest. Tegemist on Euroopa Komisjoni ja Euroopa Parlamendi vahel sõlmitud kompromissiga. Nimelt Euroopa Komisjoni ettepanekus ei olnud ettevaatamatusest toimepandud rahapesu kuriteona sätestamist ette nähtud, kuid Euroopa Parlament soovis liikmesriike kohustada kuriteona käsitlema ka olukorda, kus toimepanija kahtlustas või oleks pidanud teadma, et tegemist on kuriteoga saadud varaga.²³⁵ Lõpuks otsustati see valik jätta liikmesriikidele.

Kuivõrd Euroopa Liidus ei ole tahtluse mõistet ühtlustatud, on ettevaatamatuse ja tahtluse piiritlemine tinglik.²³⁶ Direktiivi (EL) 2018/1673 artiklis 3 lõikes 2 sätestatu „toimepanija kahtlustas“ viitab Eesti õiguses kergemeelsuse ja kaudse tahtluse ühisele intellektuaalsele elemendile „pidas võimalikuks“.²³⁷

Üldjuhul Euroopa Liidu karistusõiguse direktiivides tahtlust täpselt määratletud ei ole. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2011/93/EL, mis käsitleb laste seksuaalse kuritarvitamise ja ärakasutamise ning lasteporno vastast võitlust ja mis asendab nõukogu raamotsuse 2004/68/JSK²³⁸ puhul nõudis aga Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee, et direktiivi terminid „teadlikult“ ja „tahtlikult“ oleksid selgelt defineeritud.²³⁹ Direktiivi punkti 18 kohaselt tuleks kriminaliseerida lastepornole juurdepääsu teadlik taotlemine info- ja kommunikatsioonitehnoloogia abil. Sama punkti järgi peaks isik vastutusele võtmiseks nii sisenema tahtlikult lastepornot sisaldavale veebisaidile kui ka teadma, et seal selliseid visuaalseid materjale leidub. Punkti 18 järgi võib süüteo tahtlikkust järelada eelkõige asjaolust, et see on korduv, või et süüteod pandi toime tasulise teenuse kaudu.

---

²³⁴ 23. oktoobri 2018. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2018/1673, rahapesu vastu võitlemise kohta kriminaalõiguse abil. - ELT L 284, 12.11.2018, lk 22—30.

²³⁵ Kärner, M. Direktiiv (EL) 2018/1673 rahapesu vastu võitlemise kohta kriminaalõiguse abil. – *Juridica* 7/2019, lk 529-530.

²³⁶ *Ibidem*, lk 530.

²³⁷ *Ibidem*, lk 530.

²³⁸ 13. detsembri 2011. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2011/93/EL, mis käsitleb laste seksuaalse kuritarvitamise ja ärakasutamise ning lasteporno vastast võitlust ja mis asendab nõukogu raamotsuse 2004/68/JSK. - OJ L 335, 17.12.2011, lk 1–14.

²³⁹ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee aramus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv, milles käsitletakse laste seksuaalse kuritarvitamise ja ärakasutamise ning lasteporno vastast võitlust ja millega tunnustatakse kehtetuks raamotsus 2004/68/JSK” (KOM(2010) 94 lõplik – 2010/0064 (COD)), p 4.8.

Üldjuhul ei ole Euroopa Liidu karistusõiguse direktiivides tahtluse liike eraldi välja toodud. Üheks erandiks on aga Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2013/40/EL, milles käsitletakse infosüsteemide vastu suunatud ründeid ja millega asendatakse nõukogu raamotsus 2005/222/JSK²⁴⁰, mille punktis 16 on märgitud, et ülekriminaliseerimise vältimiseks juhul, kui sellised vahendid on toodetud ja turule viidud õiguspärastel eesmärkidel, näiteks infotehnoloogia toodete usaldusväärsuse või infosüsteemide turvalisuse testimiseks, ei ole piisav, kui isikul on üldine kavatsus, tal peab olema otsene tahtlus kasutada kuriteo toimepanemise jaoks kasutatavaid vahendeid ühe või mitme direktiivis sätestatud kuriteo toimepanemiseks.

Terrorismidirektiiv on erineb teistest Euroopa Liidu karistusõiguse direktiividest sellepoolest, et direktiivis on sätestatud süüteo koosseisu subjektiivsetest tunnustest ka eesmärk. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi (EL) 2017/541, terrorismivastase võitluse kohta, millega asendatakse nõukogu raamotsus 2002/475/JSK ning muudetakse nõukogu otsust 2005/671/JSK²⁴¹ punktist 8 tuleneb, et direktiivis loetletakse ammendavalt mitmed rasked kuriteod, nagu rünnak inimese elule, kui tahtlikud teod, mis võivad kvalifitseeruda terroriaktiks, juhul kui need on toime pandud konkreetselt terrorismi eesmärgil, st selleks, et elanikkonda tõsiselt hirmutada või õigusvastaselt sundida valitsust või rahvusvahelist organisatsiooni tegema või jätma tegemata teatavaid tegusid või riigi või rahvusvahelise organisatsiooni poliitilisi, põhiseaduslikke, majanduslikke või sotsiaalseid struktuure tasakaalust märkimisväärselt välja viia või hävitada. Samuti peaks sama punkti järgi terroriaktiks pidama ka ähvardust selliseid tahtlikke tegusid toime panna, kui objektiivsetel asjaoludel on kindlaks tehtud, et ähvardus esitati ühel sellisel terroristlikul eesmärgil. Samas ei loeta sama punkti kohaselt terroriaktiks selliseid tegusid, millega näiteks püütakse sundida valitsust midagi tegema või sellest hoiduma, ning mis ei ole lisatud ammendavasse raskete kuritegude loetelusse.

Osad Euroopa Liidu karistusõiguse direktiivid näevad ette sümmeetriapõhimõtte, mille järgi peab tahtlus katma kõik süüteo koosseisu objektiivsetele tunnustele vastavad asjaolud. Näiteks Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2014/62/EL, milles käsitletakse euro ja muude vääringute kriminaalõiguslikku kaitset võltsimise vastu ning millega asendatakse nõukogu

---

²⁴⁰ 12. augusti 2013. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2013/40/EL, milles käsitletakse infosüsteemide vastu suunatud ründeid ja millega asendatakse nõukogu raamotsus 2005/222/JSK. - ELT L 218, 14.8.2013, lk 8—14.

²⁴¹ 15. märtsi 2017. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2017/541, terrorismivastase võitluse kohta, millega asendatakse nõukogu raamotsus 2002/475/JSK ning muudetakse nõukogu otsust 2005/671/JSK. - ELT L 88, 31.3.2017, lk 6—21.

raamotsus 2000/383/JSK²⁴² punkt 14 näeb ette, et tahtlus peaks olema osa kõikidest elementidest, mis kujutavad endast direktiivis sätestatud kuritegusid.

Euroopa kriminaalpoliitika manifestis on märgitud, et süüpähiõttega ei ole koosõlas õigusnorm, mis kehtestab, et tahtliku iseloomuga elemente saab järeldada ainult objektiivsetest asjaoludest.²⁴³ Eelnevat ei ole küll otseselt direktiivi sätetes kehtestatud, kuid see on ära märgitud mitme direktiivi preambuli punktis.²⁴⁴ Euroopa Kohus on kohtuasjas Nilsson jt märkinud, et Euroopa Liidu õigusakti preambulis sätestatud punktid ei ole õiguslikult siduvad ja nendele ei saa seega toetuda, et põhjendada õigusaktis sätestatud sättest kõrvale kaldumist.²⁴⁵ Sama leidis ka kohtujurist Mischo märkides, et preambul ei ole õigusnorm, vaid preambuli eesmärk on selgitada, miks on sellised õigusnormid vaja vastu võtta ning vahel aitavad preambuli punktid ka õigusnormide tõlgendamisel.²⁴⁶ Euroopa Liidu õigusaktide preambuli punktidel võib olla õigusnormile nii kitsendav kui laiendav mõju.²⁴⁷ Kuigi preambuli punktid ei ole otseselt siduvad, siis sellele vaatamata on võimalik need siduvaks muuta läbi Euroopa Kohtu praktika. Kui Euroopa Kohus leiaks, et tahtlust saab järeldada ainult objektiivsetest asjaoludest, siis tähendaks see, et see on liikmesriigi kohtutele siduv. Kuigi kohtud tihtipeale järeldavad tahtliku iseloomuga elemente ka objektiivsetest asjaoludest, siis siiski jääb neile ka võimalus kasutada tõendeid, mis näitavad puhtalt subjektiivseid elemente.

Soovitus preambulite punktides, et tahtlust saab järeldada teo objektiivsetest faktilistest asjaoludest võib ühest küljest tähendada lihtsalt viidet tavapärasele kohtupraktikale, mille kohaselt tihti järeldatakse tahtlust objektiivsetest asjaoludest.²⁴⁸ Teisest küljest võib see ka

---

²⁴² 15. mai 2014. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2014/62/EL, milles käsitletakse euro ja muude vääringute kriminaalõiguslikku kaitset võltsimise vastu ning millega asendatakse nõukogu raamotsus 2000/383/JSK. - ELT L 151, 21.5.2014, lk 1—8.

²⁴³ European Criminal Policy Initiative. The Manifesto on European Criminal Policy in 2011. Kättesaadav: <https://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201112/20111207ATT33475/20111207ATT33475EN.pdf> (27.02.2024), lk 96.

²⁴⁴ Võimalus teo tahtlikku iseloomu tuletada teo objektiivsete faktiliste asjaolude põhjal on ette nähtud järgmistes direktiivides. 15. märtsi 2017. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2017/541, terrorismivastase võitluse kohta, millega asendatakse nõukogu raamotsus 2002/475/JSK ning muudetakse nõukogu otsust 2005/671/JSK. - ELT L 88, 31.3.2017, lk 6—21, punktis 17. 5. juuli. 2017. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2017/1371, mis käsitleb võitlust liidu finantshuve kahjustavate pettuste vastu kriminaalõiguse abil. - ELT L 198, 28.7.2017, lk 29—41, punktis 11. 17. aprilli 2019. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2019/713, mis käsitleb mittedularahaliste maksevahenditega seotud pettuste ja võltsimise vastast võitlust ja millega asendatakse nõukogu raamotsus 2001/413/JSK. - ELT L 123, 10.5.2019, lk 18—29, punktis 14. 23. oktoobri 2018. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2018/1673, rahapesu vastu võitlemise kohta kriminaalõiguse abil. - ELT L 284, 12.11.2018, lk 22—30, punktis 13.

²⁴⁵ EKO C-162/97, *Nilsson jt*, ECLI:EU:C:1998:554, p 54.

²⁴⁶ EKO C-162/97, *Nilsson jt*, ECLI:EU:C:1998:199, kohtujurist Mischo ettepanek, p 92.

²⁴⁷ T. Klimas, J. Vaičiukaitė. The Law of Recitals in European Community Legislation. - ILSA Journal of International & Comparative Law 2008/15, lk 27.

²⁴⁸ Rankinen, J. Positive Fault Requirements in EU Criminal Law. - European Criminal Law Review 2016/6(2), lk 127.

tähendada automaatset tahtluse eeldamist.²⁴⁹ Viimane võib olla küllaltki problemaatiline mitmetele liikmesriikidele, kelle menetlusõigus ei tunne sellisel viisil tahtluse eeldamist. Eesti menetlusõigus näiteks ei tunne sellist tahtluse eeldamise kontseptsiooni.

Samuti võiks argumenteerida sellise nõude osas, kas tegemist ei või olla juba peaaegu objektiivse vastutusega, kui subjektiivseid elemente näitavaid tõendeid pole vaja üldse kasutada. Objektiivse vastutusega süüteod on oma iseloomult sarnased süütegudega, mis nõuavad normatiivselt defineeritud hooletust, mõlemal juhul hinnatakse süüteo toimepanija käitumist vaid objektiivsete asjaolude põhjal, ilma viitamata süüteo toimepanija subjektiivsetele kavatsustele või teadmisele.²⁵⁰ Erinevus objektiivse vastutuse ja normatiivselt defineeritud hooletuse vahel on vaid see, et esimese puhul on piisav õigusnormi rikkumise ära näitamine, aga teise puhul võrreldakse isiku käitumist ka konkreetsete abstraktsete ja üldiste standarditega.²⁵¹

Nii kaua kui direktiivi preambulites kehtestatud soovitus tahtliku iseloomuga elemente järeltada ainult objektiivsetest asjaoludest, ei tähenda otsest objektiivset vastutust, siis on see kooskõlas karistusõiguse üldpõhimõtetega. Kui Euroopa Kohus käsitleks sellist vaatepunkti enda kohtupraktikas, siis see võib küll probleeme tekitada. Seda seetõttu, et sellised punktid on direktiivides, mis sätestavad vastutuse kuritegude eest, mille puhul objektiivne vastutus kindlasti ei sobi, sest tegemist ei ole massiliste ega pisikuritegudega, millele sobiks objektiivne vastutus. Samas ei ole Euroopa Kohus seda siiani teinud ja see ei ole väga tõenäoline ka tulevikus, kuivõrd see oleks vastuolus süüpõhimõttega.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2014/57/EL, turukuritarvituse korral kohaldatavate kriminaalkaristuste kohta (turukuritarvituse direktiiv)²⁵² punktis 21 on märgitud, et liikmesriigid võivad ette näha, et turu manipuleerimist käsitatakse kuriteona, kui see pannakse toime kergemeelsusest või raske hooletuse tõttu. Seega on see jäetud liikmesriikide otsustada, kas nad soovivad siseriiklikult kehtestada vastutuse ka ettevaatamatusest toime pandud turu manipuleerimise kuritegude eest. Turukuritarvituse direktiivi sätestatud süüteod nõuavad kõik tahtluse tuvastamist.

---

²⁴⁹ *Ibidem*, lk 127.

²⁵⁰ J. Blockx. *Mens rea* in EU antitrust law : When intentions matter. Kluwer Law International 2020, Chapter 1 The Concept of *Mens Rea*, p 42.

²⁵¹ *Ibidem*, p 42.

²⁵² 16. aprilli 2014. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2014/57/EL, turukuritarvituse korral kohaldatavate kriminaalkaristuste kohta (turukuritarvituse direktiiv). - ELT L 173, 12.6.2014, lk 179—189.

Turukuritarvituse direktiivi punktis 23 on märgitud, et direktiivi kohaldamisala on kindlaks määratud selliselt, et täiendada määrust (EL) nr 596/2014 ning tagada selle tõhus rakendamine. Samas punktis on sätestatud, et kuigi tahtlikud süüteod vähemalt raskete juhtumite puhul peaksid olema karistatavad käesoleva direktiivi raames, ei ole määruse (EL) nr 596/2014 rikkumise eest karistuste mõistmiseks vaja teo tahtlikkust tõendada ega piirduda üksnes raskete juhtumitega. Määruse (EL) nr 596/2014²⁵³ artikkel 30 lõige 1 järgi liikmesriigid võivad hiljemalt 3. juuliks 2016 otsustada mitte kehtestada halduskaristusi, kui määruses ette nähtud õigusrikkumiste eest kohaldatakse juba siseriikliku õiguse kohaselt kriminaalkaristusi. Seega on liikmesriigil võimalik otsustada, kas ta sätestab määruses sätestatud kergemad turukuritarvituste rikkumised haldusõiguse rikkumistena või süütegudena. Turukuritarvituse direktiivis on sätestatud raskemad turukuritarvituste rikkumised, mille puhul tuleb direktiivi punkti 14 järgi ette näha kriminaalkaristused. Seega eeldatavasti on turukuritarvituste direktiivi punkti 23 mõeldud kohaldama juhtudel, kui liikmesriik on kergemad turukuritarvituste rikkumised sätestanud haldusõiguse rikkumistena, mille puhul ei ole ette nähtud tahtluse tuvastamist, sest kui liikmesriigis oleks rikkumine ette nähtud karistusõiguse valdkonnas, siis nõue tahtlust mitte tõendada rikuks süüõhimitet. Eelnev näitab ilmekalt, kuidas kahe erimenetluse liigi kohaldamise võimalikkus samade tegude eest võib tekitada segase olukorra direktiivi punkti mõistmise osas, kuivõrd direktiivis endas ei ole täpsustatud, et punkt kehtib vaid haldusõiguse rikkumiste puhul, kus ei ole vaja tahtlust tõendada.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi (EL) 2019/1, mille eesmärk on anda liikmesriikide konkurentsiasutustele volitused, et tulemuslikumalt tagada konkurentsinoormide täitmine ja et tagada siseturu nõuetekohane toimimine (edaspidi ECN+ direktiiv)²⁵⁴ punkti 42 järgi tuleks tahtluse ja ettevaatamatuse mõisteid tõlgendada kooskõlas Euroopa Liidu Kohtu praktikaga ELi toimimise lepingu artiklite 101 ja 102 kohaldamise küsimuses, mitte lähtudes tahtluse ja ettevaatamatuse mõistetest kriminaaluurimisasutuste toimetatavas kriminaalmenetluses. Euroopa Kohtu praktika tahtluse ja ettevaatamatuse osas ei ole kõikehõlmav konkurentsialaste rikkumiste puhul, kuivõrd Euroopa Kohus on pigem tegelenud küsimusega, kas süüteo toimepanija oli teadlik teo konkurentsivastasest iseloomust ja mitte küsimusega, kas süüteo

---

²⁵³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 596/2014, 16. aprill 2014, mis käsitleb turukuritarvitusi (turukuritarvituse määrus) ning millega tunnistatakse kehtetuks Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2003/6/EÜ ja komisjoni direktiivid 2003/124/EÜ, 2003/125/EÜ ja 2004/72/EÜ EMPs kohaldatav tekst. - ELT L 173, 12.6.2014, lk 1—61.

²⁵⁴ 11. detsembri 2018. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2019/1, mille eesmärk on anda liikmesriikide konkurentsiasutustele volitused, et tulemuslikumalt tagada konkurentsinoormide täitmine ja et tagada siseturu nõuetekohane toimimine. - OJ L 11, 14.1.2019, lk 3—33.

toimepanija oli teadlik, et ta rikub ELTL sätestatud konkurentsialaseid reegleid.²⁵⁵ Seega on Euroopa Kohus tegelenud hoopis keelueksimuse küsimusega, millega liikmesriikide karistusõigused tegelevad erinevatel viisidel.²⁵⁶ Seetõttu on põhjendamata direktiivist tulenev eeldus, et Euroopa Kohtu käsitus tahtluse ja ettevaatamatuse osas on automaatselt sobimatu liikmesriikide kohtute omaga.²⁵⁷ Lisaks tuleb märkida, et kuivõrd Euroopa Kohtu otsused on liikmesriikidele siduvad, siis juhul, kui Euroopa Kohus tõlgendab tahtlust või ettevaatamatust, siis see avaldaks mõju liikmesriikide kriminaalõigussüsteemide aluspõhimõtetele. Samuti ei oleks see tegelikult ka kooskõlas Euroopa Kohtu pädevusega, sest see pädevus piirdub Euroopa Liidu õiguse tõlgendamisega ja see ei tohiks ulatuda liikmesriikide karistusõiguse üldosani.

Tuleb ka märkida, et Euroopa Liidu õiguses on õigusakte, kus administratiivõiguslikke sanktsioone ette nägevad sätted nõuavad, et rikkumised oleksid toime pandud tahtlikult või ettevaatamatusest, kuid ei defineeri neid õigusinstituute, vaid jätavad selle liikmesriikide sisustada.²⁵⁸ Sellise näitena võib tuua Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2017/2402²⁵⁹ artikli 32.

Kui vaadata ELTL artiklit 101 ja artiklit 102, selgub, et nendes ei ole sätestatud subjektiivse koosseisu elementi. Siiani konkurentsioiguse ekspertidel puudub üksmeel, kas juriidilise isiku tahtlus on vajalik ELTL artiklis 102 sätestatud koosseisu element.²⁶⁰ Samuti puudub üksmeel ka ELTL artikli 101 osas.²⁶¹ Euroopa Liidu Kohus ja Euroopa Komisjon ei ole täielikult kõrvale jätnud juriidilise isiku tahtlust turgu valitseva seisundi kuritarvitamise koosseisu osas.²⁶² Hinnates juriidilise isiku tegusid ei ole Euroopa Liidu Kohus ja Euroopa Komisjon viidanud juriidilise isiku „vaimsele seisundile“ (subjektiivsele koosseisule), vaid juriidilise isiku tegude taga peituvale majanduslikule ratsionaalsusele.²⁶³ Tihti kasutavad Euroopa Liidu Kohus ja

---

²⁵⁵ Kärner, M. Interplay between European Union criminal law and administrative sanctions: Constituent elements of transposing punitive administrative sanctions into national law. - *New Journal of European Criminal Law* 2022/13(1), lk 63.

²⁵⁶ *Ibidem*, lk 63.

²⁵⁷ *Ibidem*, lk 63.

²⁵⁸ *Ibidem*, lk 63.

²⁵⁹ 12. detsembri 2017. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2017/2402, millega kehtestatakse väärtpaperistamise üldnormid ning luuakse lihtsa, läbipaistva ja standarditud väärtpaperistamise erinormid ning millega muudetakse direktiive 2009/65/EÜ, 2009/138/EÜ ja 2011/61/EL ning määrusi (EÜ) nr 1060/2009 ja (EL) nr 648/2012. - OJ L 347, 28.12.2017, lk 35–80.

²⁶⁰ Maggiolino, M. The role of intent in abuse of dominance and monopolization. *Research Handbook on Abuse of Dominance and Monopolization* (Edward Elgar, 2022 Forthcoming), Bocconi Legal Studies Research Paper No. 3982584. Kättesaadav: <https://ssrn.com/abstract=3982584> (29.02.2024), lk 2.

²⁶¹ Blockx, J. Revaluing the Role of Intent Evidence in EU Antitrust Law. - *European Competition and Regulatory Law Review* 2019/3(4).

²⁶² *Ibidem*, lk 6.

²⁶³ *Ibidem*, lk 8.

Euroopa Komisjon selleks objektiivseid asjaolusid, nagu näiteks juriidilise isiku sisedokumente, hindasid ja kulusid, teo diskrimineerivat iseloomu ja detailseid samme, mida turgu valitsev juriidiline isik võttis, et oma strateegiat rakendada.²⁶⁴

Vaatamata sellele, et ELTL artikkel 101 ja artikkel 102 ei nõua subjektiivse koosseisu tõendamist, omab rikkumise tahtlikkus tähtsust rikkumise kindlakstegemise menetluses.²⁶⁵ Kohtujurist Mazák on märkinud, et tõendid tahtluse kohta võivad olla asjakohased turgu valitavas seisundis ettevõtja käitumise hindamisel, milleks on vaja mõista selle käitumise majanduslikke motiive, strateegilisi aspekte ja tõenäolist mõju.²⁶⁶ Võimalik konkurentsivastane tahtlus on vaid üks paljudest faktilistest asjaoludest, mida võib turgu valitseva seisundi kuritarvitamise tuvastamiseks arvesse võtta.²⁶⁷

Euroopa Liidu konkurentsirikumiste puhul piisab õigusrikkumise tuvastamisest, kui rikkumine on tahtlik.²⁶⁸ Kui aga konkurentsiasutusel puuduvad tõendid tahtluse kohta, tuleb tal täiendavalt tõendada tegevuse konkurentsi piiravaid mõjusid.²⁶⁹ Kui õigusrikkumise tõendajatel on õigus kasutada tahtluse tõendeid teo tõendamiseks, siis süüalustel ei ole lubatud vastutusest pääseda argumendiga, et nad tegutsesid ilma tahtluseta konkurentsi kahjustada.²⁷⁰ Õiguskirjanduses on sellist lähenemist kritiseeritud ja leitud, et see rikub relvade võrdsuse põhimõtet ja muudab menetluse ebaõiglaseks.²⁷¹

Õiguskirjanduses on vaieldud selle üle, kas konkurentsialaste rikkumiste puhul on tahtlust üldse vaja tuvastada. Tahtluse tuvastamisel on aga mitmeid positiivseid külgi. Tahtluse tõendid võivad viidata tõenäosuslikult konkurentsivastasele teole, mis ei pruugi teistest tõenditest välja tulla.²⁷² Tahtluse tõendid on eriti olulised, aga selleks, et ennetada konkurentsialaste süütegude toime panemise tagajärgi turul, tehes kartellidevastaseid kontrollid.²⁷³ Samuti tagab see selle, et

---

²⁶⁴ *Ibidem*, lk 8.

²⁶⁵ Eichhorn, K-H, Ginter, C. Euroopa Liidu ja Eesti konkurentsioigus. Tallinn, Brüssel: Juura 2007, lk 82.

²⁶⁶ EKo C-549/10 P, *Tomra Systems ASA jt versus Euroopa Komisjon*, ECLI:EU:C:2012:55, kohtujurist Mazák ettepanek, p 10.

²⁶⁷ EKo C-549/10 P, *Tomra Systems ASA jt versus Euroopa Komisjon*, ECLI:EU:C:2012:221, p 20.

²⁶⁸ Eichhorn, K-H, Ginter, C. Euroopa Liidu ja Eesti konkurentsioigus. Tallinn, Brüssel: Juura 2007, lk 82.

²⁶⁹ *Ibidem*, lk 82.

²⁷⁰ Maggiolino, M. The role of intent in abuse of dominance and monopolization. Research Handbook on Abuse of Dominance and Monopolization (Edward Elgar, 2022 Forthcoming), Bocconi Legal Studies Research Paper No. 3982584. Kättesaadav: <https://ssrn.com/abstract=3982584> (29.02.2024), lk 10.

²⁷¹ *Ibidem*, lk 14.

²⁷² Blockx, J. Revaluing the Role of Intent Evidence in EU Antitrust Law. - European Competition and Regulatory Law Review 2019/3(4), lk 361.

²⁷³ *Ibidem*, lk 361.

riigil ei oleks liiga lihtne juriidilistele isikutele kõrgeid trahve määrata, kindlustades seeläbi parema õiguste kaitse süüalusele ja süüühimõtte järgimise.

Nagu eelnevast nähtus on Euroopa Liidu karistusõiguse õigusaktides tihti süüteo koosseisu subjektiivne element, enamasti tahtlus. Üldjuhul on direktiivis sätestatud, et teo koosseis nõuab tahtluse tuvastamist, kusjuures tahtlust ennast ei ole defineeritud ja üldjuhul ei ole sätestatud ka tahtluse liike. See tähendab, et traditsioonilised III samba karistusõiguse instrumendid ja direktiivid ei ole otseselt mõjutanud liikmesriikide karistusõiguse üldpõhimõtteid.²⁷⁴ Euroopa Liidu karistusõiguse instrumendid loovad enda osalised karistusõiguse üldpõhimõtted konkreetse kuriteo koosseisuga seondult, kuid need üldpõhimõtted ei ole „tõelised“ üldpõhimõtted nagu nad on liikmesriikide õiguskordades, vaid need on fragmendid üldpõhimõtetest, mida rakendatakse ainult konkreetse kuriteo koosseisu osas.²⁷⁵

Kõikides Euroopa Liidu karistusõiguse direktiivides on ette nähtud füüsilise isiku vastutuse kõrval ka juriidilise isiku vastutus. Euroopa kriminaalpoliitika manifestis on leitud, et kuna osades liikmesriikides ei ole juriidiliste isikute kriminaalvastutust ette nähtud, siis peaks Euroopa Liit õigust luues jätma selle liikmesriigi valida, kas ta soovib juriidiliste isikute kriminaalvastutust kehtestada või mitte.²⁷⁶ Kuigi see Euroopa Liidu seadusandja valik mõjutab osasid liikmesriike, siis kokkuvõttes oli see siiski vajalik samm, et võidelda piiriülese kuritegevusega. Vastasel juhul saaksid juriidilised isikud kasutada ära võimalust toime panna kuritegusid riikides, kus süüteovastutust ei ole ette nähtud.

---

²⁷⁴ Melander, S. Effectiveness in EU Criminal Law and its Effects on the General Part of Criminal Law - New Journal of European Criminal Law 2014/5 (3), lk 291.

²⁷⁵ *Ibidem*, lk 291.

²⁷⁶ European Criminal Policy Initiative. The Manifesto on European Criminal Policy in 2011. Kättesaadav: <https://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201112/20111207ATT33475/20111207ATT33475EN.pdf> (27.02.2024), lk 96.

3. EUROOPA LIIDU DIREKTIIVIDE MÕJU EESTI TAHTLUSE INSTITUUDILE

3.1 Tahtluse instituut Eesti õiguses

Kui koosseisu objektiivne külge kirjeldab teo mõjul objektiivses ilmas toimunud muutusi, siis subjektiivne külge näitab, kuidas teo toimepanija nendesse muutustesse suhtub.²⁷⁷ Tahtelise ja tahtmatu kuriteo vaheteoni viis vajadus eristada tapmise ja surma juhuslikku põhjustamist, sest arhailises õiguses järgnes tapmisele alati süüdlase surmamine ning see muutis toimepanija subjektiivsest suhtumisest sõltuva kuriteo erineva raskuse eriti selgelt märgatavaks.²⁷⁸ Seetõttu juba Vana-Egiptuse karistusõiguses ja arhailises juudi karistusõiguses, kuhu alla kuulusid Moosese seadused, eristati tahtelist ja tahtmatut tapmist.²⁷⁹ Tahtluse (*dolus*) ja ettevaatamata juriidilised mõisted töötati välja Rooma õiguses, mis oli mõjutatud Antiik-Kreeka õigusest, kus oli loodud terviklik kergendavate ja raskendavate asjaolude süsteem.²⁸⁰ Tänu Antiik-Kreeka ja Rooma õiguse saavutustele jõudsid tahtluse ja ettevaatamata instituudid Mandri-Euroopa õiguskultuuri.

Saksa karistusõiguses ja selle eeskujul ka karistusseadustikus on tahtluse instituudil kolm liiki: kavatsetus, otsene tahtlus ja kaudne tahtlus.²⁸¹ Seevastu Prantsuse karistusõiguses on täiesti omanäoline lahendus, eristades üldtahtlust ja eritahtlust. Üldtahtlus on tahtlus, mis iseloomustab subjektiivsest küljest kõiki karistatavaid tegusid.²⁸² Eritahtlus aga on kehtestatud ainult teatud süüteo koosseisude puhul, nagu näiteks andmete üleandmise eesmärk riigireetmise puhul, seega on tegemist Eesti karistusõiguse mõistes süüteo motiivi, eesmärgi või mõne muu subjektiivse tunnusega.²⁸³ Seega on Euroopa karistusõigustes üksmeel vaid tahtluse struktuuri osas, kui tahtluse liikide ja nende tõlgendamise osas on kasutusel väga erinevad lahendused.²⁸⁴

KarS § 16 lg 1 järgi on tahtlus liigitatud kolmeks: kavatsetus, otsene ja kaudne tahtlus. Kavatsetus esineb siis, kui isik seab eesmärgiks süüteo koosseisule vastava asjaolu teostamise ja teab, et see saabub, või vähemalt peab seda võimalikuks. Samuti paneb isik teo toime

---

²⁷⁷ Sootak, J. Karistusõigus üldosa. Tallinn: Juura 2018, lk 230.

²⁷⁸ *Ibidem*, lk 230.

²⁷⁹ *Ibidem*, lk 230.

²⁸⁰ *Ibidem*, lk 230-231.

²⁸¹ Pikamäe, P. Kavatsetus, otsene ja kaudne tahtlus – kolmeliigiline tahtlus karistusseadustikus. – *Juridica* 2001/7, lk 456-457.

²⁸² *Ibidem*, lk 457.

²⁸³ *Ibidem*, lk 457.

²⁸⁴ *Ibidem*, lk 457.

kavatsetult ka siis, kui ta kujutab endale ette, et süüteo koosseisule vastav asjaolu on eesmärgi saavutamise hädavajalik tingimus. Otsese tahtlusega on tegemist juhul, kui isik teab, et ta teostab süüteo koosseisule vastava asjaolu, ja tahab või vähemalt mõonab seda. Kaudse tahtluse puhul isik peab võimalikuks süüteo koosseisule vastava asjaolu saabumist ja ta mõonab seda.

Kaudset tahtlust ja kergemeelsust aitab piiritleda voluntatiivne element. Kuigi mõlema puhul tunneb teo toimepanija ära oma käitumises sisalduva ohtlikkuse, siis kaudse tahtluse puhul isik nõustub tagajärje realiseerumisega, samas kui kergemeelsuse korral püüab isik teo tagajärge tähelepanematuse või kohusetundetuse tõttu vältida.²⁸⁵

Eesti karistusõiguses on tahtluse üldmõiste jäetud karistusõiguse teooria kujundada, kuivõrd karistusseadustikus on sätestatud küll tahtluse liigid, kuid need ei sisalda tahtluse üldmõistet, mis defineeriks kõigile kolmele tahtluse liigile omased ühised tunnused.²⁸⁶ Siiski on võimalik tahtluse liikide legaaldefiniitsioonidest välja lugeda ühiseid jooni. Nimelt kõik tahtluse liigid sisaldavad intellektuaalset ja voluntatiivset elementi. Sisuliselt näitab intellektuaalne element isiku teadmist süüteo koosseisule vastavast asjaolust ja voluntatiivne element iseloomustab isiku tahtmist selle osas.

Lisaks tahtluse juriidilisele käsitlemisele saab tahtlust vaadelda ka psühholoogilise külje pealt. Tahtlust on pikalt uuritud erinevate psühholoogiliste uuringutega. Tänapäevaste uuringute kohaselt on üha rohkem eksperimentaalseid andmeid selle kohta, et isiku tulevaste toimingute valik määratakse ajuprotsesside poolt, mis eelnevad ettekujutuse või kavatsuse subjektiivsele teadvuslikule läbielamisele.²⁸⁷ Seega on teadvuslik vaba tahe sisuliselt illusioon, sest toimingud määratakse ära eelteadvuslikult ajus toimuvate vastavate suunatult kulgevate protsesside alusel.²⁸⁸ Siiski ei tähenda eelnev, et inimene ei suudaks enda tegevust suunata nii, et see oleks õiguspärane. Inimese psühholoogiline „konstruktsioon“ tugineb mitmetele allsüsteemidele, mis teevad tihedat koostööd ja mõjutavad üksteist.²⁸⁹ Sellisteks allsüsteemideks on kognitiivsed mehhanismid, vajaduste rahuldamisele suunatud motivatsioonisüsteem, ja emotsioonide mehhanismid. Motivatsioonisüsteemi koosneb proaktiivsest motivatsioonist ja vältimismotivatsioonist. Esimene nendest, BAS (*behavioral activation system*) süsteem turgutab inimest käivitavate käskudega ja teine, BIS (*behavioral inhibition system*) süsteem

---

²⁸⁵ Sootak, J. Karistusõigus üldosa. Tallinn: Juura 2018, lk 256.

²⁸⁶ *Ibidem*, lk 235.

²⁸⁷ Bachmann, T. Psühholoogia raamat juristile. Tallinn: Juura 2015, lk 143.

²⁸⁸ *Ibidem*, lk 145.

²⁸⁹ Bachmann, T. Kognitiivne psühholoogia karistusõiguslikus kontekstis. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2023, lk 192.

manitseb inimest pidurdavate käskudega. Teaduslike uuringutega on leitud, et ebamõistliku või destruktiiivse käitumise taga olevad kognitiivse kontrolli probleemid on harva sellised, kus BAS motivatsioon valitseb täielikult ja ohjav BIS ei suuda midagi teha.²⁹⁰

Üldtunnustatud arusaama järgi on tahtliku teo ebaõigus suurem tahtmatu teo ebaõigusest, kuivõrd kaitstava õigushüve meelega kahjustamine on taunitavam kui selle kahjustamine kogemata.²⁹¹ Seda arusaama peegeldab ka karistusseadustik, kus tahtliku teo eest on raskem karistus kui ettevaatamatu teo eest.

Õiguskirjanduses esineb aga erinevaid seisukohti selle osas, kas tahtluse liigid peaksid mõjutama süü suurust. On pooldavaid seisukohti, kus on leitud, et tahtluse liik mõjutab süü suurust ja seeläbi ka mõistetava karistuse liiki ja määra.²⁹² Tahtluse ja ettevaatamatuse liike tuli karistuse mõistmisel kergendavate ja raskendavate asjaolude kõrval arvestada alates 1. septembrist 2002 kuni 31. detsembrini 2003 kehtinud karistusseadustiku järgi.²⁹³ Kehtiv seadus seda enam selgesõnaliselt ette ei näe ning nii erialakirjandus kui ka Riigikohus on väljendanud seisukohta, et süü suurus koosseisu tahtluse liigist ei olene.²⁹⁴ Karistusseadustiku kommentaarides on samuti märgitud, et süü suurus ei sõltu otseselt tahtluse liigist.²⁹⁵ Tahtluse intensiivsus on küll Riigikohtu praktikas süü suurust mõjutanud katsestaadiumisse jäänud süüteo korral.²⁹⁶ Subjektiivsetest elementidest võib süü suurust mõjutada Riigikohtu hinnangul süüdlase käitumise motiiv ja eesmärk.²⁹⁷

Saksa karistusõigusdogmaatikas on kohtupsühhiaatrite poolt tehtud empiiriliste uuringute põhjal kahtluse alla seatud kohtupraktikas levinud viis tuvastada teo toimepanija tahtlus pelgalt teo väliste asjaolude põhjal.²⁹⁸ Isiku elukogemused võivad olla märksa kaalukamad isiku otsustusprotsessi juhtimisel, kui teoreetilised teadmised võimalikest seostest ja tagajärgedest.²⁹⁹

Eesti kohtupraktikas on süüteo subjektiivse külje tuvastamine selle objektiivse külje analüüsi abil olnud domineerivaks meetodiks.³⁰⁰ Samas on Riigikohtu praktika liikunud aja jooksul üha

---

²⁹⁰ *Ibidem*, lk 199.

²⁹¹ Sootak, J. Karistusõigus üldosa. Tallinn: Juura 2018, lk 231.

²⁹² *Ibidem*, lk 232.

²⁹³ Soo, A. Karistusseadustiku § 56 ja selle rakendamine Riigikohtu praktikas: kui selge on see, kuidas kujuneb süüdlase karistus? – *Juridica* 2022/3, lk 186.

²⁹⁴ *Ibidem*, lk 185.

²⁹⁵ Sootak, J. Pikamäe, P. Karistusseadustik kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2021, lk 221.

²⁹⁶ RKKKo 3-1-1-70-16, p 14-15.

²⁹⁷ RKKKo 1-17-1629, p 28.

²⁹⁸ Pikamäe, P. Teadmise lätete ja piiride otsingul. Tahtluse piiride markeerimisega seotud probleemid karistusõiguses. – *Juridica* 2006/4, lk 266.

²⁹⁹ *Ibidem*, lk 266.

³⁰⁰ *Ibidem*, lk 266.

enam tahtluse objektiivselt kindlakstegemiselt selle toimepanija kesksema tuvastamise suunas.³⁰¹ Näiteks kohtuasjas nr 1-20-3306 on Riigikohus selgitanud, et teo toimepanemise objektiivne ohtlikkus on küll oluline asjaolu nii tahtluse intellektuaalse kui ka voluntatiivse elemendi tuvastamisel, kuid teo väline ohtlikkus ja raske tagajärje saabumise tõenäosus ei ole ainumääravad kriteeriumid selle üle otsustamisel, kas täideviija tegutses raske tagajärje suhtes kaudse tahtlusega.³⁰² Riigikohus rõhutas, et on mõeldav, et ka väliselt äärmiselt ohtliku teo korral loosis toimepanija võimalikku tagajärge vältida. Seetõttu selgitas Riigikohus, et tahtluse küsimus tuleb alati lahendada konkreetse juhtumi asjaolude põhjal.

Kohtuasjas nr 3-1-1-79-15 selgitas Riigikohus, et subjektiivse külje tuvastamisel on abipakkuvateks kriteeriumiteks ka isiku teoelne ja -järgne käitumine, samuti tema teo objektiivne avaldumine.³⁰³ Riigikohus rõhutas, et nimetatud asjaolusid tuleb arvestada rangelt individualiseeritult konkreetset kriminaalasja silmas pidades ning isegi siis, kui on tuvastatud, et isik sai täiel määral aru enda teo ohtlikkusest, ei tähenda see automaatselt, et isik oleks arvestanud võimaliku raske tagajärje saabumisega ning sellega sisimas ka nõustunud. Riigikohus märkis, et ka väliselt eluohtliku teo toimepanemise korral on võimalik, et tegelikkuses loosis teo toimepanija tagajärge vältida. Näiteks võib Riigikohtu hinnangul sellist toimepanija soovi väljendada kohene kiirabi kutsumine.

Kohtuasjas nr 3-1-1-142-05 selgitas Riigikohus, et individualiseeritus tähendab, et üldhinnangu andmiseks võetakse arvesse kõiki tuvastatud objektiivseid ja subjektiivseid asjaolusid, kusjuures ühe olulise tunnuseks tuleb arvestada teo toimepanija isikut ning tema võimalikku emotsionaalset seisundit teo toimepanemise ajal.³⁰⁴ Seega on Eesti kohtupraktikas tahtluse tuvastamisel olulised nii subjektiivsed asjaolud kui ka objektiivsed asjaolud.

3.2 Euroopa Liidu direktiivide mõju Eesti tahtluse instituudile

Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2008/99/EÜ, keskkonna kaitsmise kohta kriminaalõiguse kaudu artikli 3 järgi on vastutus ettenähtud, kui rikkumine on toime pandud tahtlikult või vähemalt raske hooletuse tagajärjel. Karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu seletuskirjas on märgitud, et Eesti õigussüsteem ei erista ettevaatamatuse puhul hooletust ja

---

³⁰¹ *Ibidem*, lk 266.

³⁰² RKKKo 1-20-3306, p 23.

³⁰³ RKKKo 3-1-1-79-15, p 8.

³⁰⁴ RKKKo 3-1-1-142-05, p 20.

rasket hooletust.³⁰⁵ KarS § 18 järgi jaguneb ettevaatamatus kergemeelsuseks ja hooletuseks. Seletuskirja järgi võib direktiivis sätestatud rasket hooletust pidada Eesti õigussüsteemi jaoks ettevaatamatusest toime pandud kuritegudeks, mille puhul tuleb eraldi tuvastada, kas tegemist on kergemeelsusega või hooletusega.³⁰⁶

KarS § 237² sätestatud kuriteo toimepanemiseks ei pea toimepanijal olema §-s 237 kirjeldatud kuriteo toimepanemise eesmärki.³⁰⁷ Seletuskirjas karistusseadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse (terrorismivastase võitluse direktiivi ülevõtmine) eelnõu juurde on märgitud, et väljaõppe saajal peaks olema eesmärk panna toime terroriakt, kui isik ise õpib, sealhulgas interneti või muu õppematerjali vahendusel, kui see tähendab aktiivset tegevust.³⁰⁸ Direktiiv 2017/541 artikli 7 järgi on aga nõutav, et toimepanijal oleks terrorikuriteo toimepanemise või selle toimepanemises osalemise eesmärk. Terrorismialase väljaõppe andjal peab olema eesmärk anda väljaõpet terrorismikuriteo toimepanemiseks, teades, et õpetatavaid oskusi kasutatakse hiljem terrorismikuriteo toimepanemiseks.³⁰⁹ Koosseis näib nõudvat kahekordset kavatsust – nii väljaõppe andja kui ka väljaõppe saaja oma.³¹⁰

Ainuke säte, kus on üle võetud Euroopa Liidu õigusest soovitus tahtlust järeldada teo objektiivsete asjaolude põhjal on rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse³¹¹ § 4 lõige 4. Selle sätte järgi võib teadmist või eesmärki, et vara on saadud kuritegelikust tegevusest, järeldada teo objektiivsete faktiliste asjaolude põhjal. Direktiivist tuleneva sätte eesmärk on olnud saada üle liikmesriikide õigussüsteemide eripäradest.³¹² Kuna tahtluse tõendamine vaid otsuste tõendite, mis on tüüpiliselt ülestunnistuse vormis, kaudu on keeruline, siis on sätte eesmärk rõhutada, et otsesed tõendid ei ole tahtluse tõendamiseks hädavajalikud ning, et tahtlust saab tõendada ka asjaoludega, mis n-ö ümbritsevad süüdlase tegevust.³¹³

---

³⁰⁵ Karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. Kättesaadav: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/87955a79-14e9-e54a-fb00-bb1308f5807a/karistusseadustiku-muutmise-seadus> (29.02.2024), lk 2.

³⁰⁶ *Ibidem*, lk 2.

³⁰⁷ Sootak, J. Pikamäe, P. Karistusseadustik kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2021, lk 784.

³⁰⁸ Seletuskiri karistusseadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse (terrorismivastase võitluse direktiivi ülevõtmine) eelnõu juurde. Kättesaadav: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/af992ccb-58f7-4a6e-bef5-d8f82772b3b7> (29.02.2024).

³⁰⁹ Paunovic, N. New EU Criminal Law Approach to Terrorist Offences. - EU and Comparative Law Issues and Challenges Series 2018/2(2), lk 537.

³¹⁰ *Ibidem*, lk 537.

³¹¹ Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus. - RT I, 06.07.2023, 71.

³¹² Sootak, J. Pikamäe, P. Karistusseadustik kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2021, lk 1125.

³¹³ *Ibidem*, lk 1125.

Kriminaalmenetluse seadustiku³¹⁴ § 61 lõikes 1 on sätestatud, et ühelgi tõendil ei ole ette kindlaksmääratud jõudu. Samuti on Riigikohus märkinud, et teo toimepanijat on võimalik süüdi mõista ka ainult kaudsete tõendite alusel.³¹⁵ Riigikohus selgitas, et otsesed ja kaudsed tõendid ei erine teineteisest mitte nendes sisalduva teabe tõeväärtuse poolest, vaid selle poolest, kui vahetult nad kuriteo toimepanemise asjaolusid kajastavad. Otsene tõend sisaldab teavet, mis vahetult kinnitab või välistab isiku poolt kuriteo toimepanemise mingit asjaolu. Kaudne tõend ei kajasta küll kuriteo tehioolu ennast, kuid võimaldab teha olulisi järeldusi sellega seotud muude asjaolude kohta. Riigikohus on selgitanud, et kaudsetele tõenditele rajaneva tõendamise puhul tuleb tõendamiseseme suhtes eraldivõetult mitterelevantsetest asjaoludest kujundada selline uue kvaliteediga asjaolude kogum (süsteem), mis võimaldab teha tõsikindlaid järeldusi kuriteo asjaolude suhtes. Seetõttu on eriti kaudsete tõendite kasutamisel oluline järgida KrMS § 61 lõikes 2 sisalduvat nõuet hinnata tõendeid nende kogumis.

Seletuskirjas karistusseadustiku muutmise seaduse (turukuritarvituse direktiivi ülevõtmine) eelnõu juurde märgitakse, et kavandamisel ei ole kuriteokoosseisu, mis näeks ette karistuse ettevaatamatusest toimepandud turukuritarvituse eest.³¹⁶ Eesti õiguses on turukuritarvituse määruses sätestatud rikkumised sätesatud väärteguridena KarS §-s 398 lõikes 1 ja KarS §-s 398¹ lõikes 1. Turukuritarvituse direktiivis sätestatud kuriteod on üle võetud kuriteguridena ja nad on sätestatud KarS §-s 398 lõikes 2 ja KarS §-s 398¹ lõikes 2. KarS § 15 lõike 1 järgi on kuriteona karistatav üksnes tahtlik tegu, kui karistusseadustikus ei ole sätestatud karistust ettevaatamatu teo eest. KarS § 15 lõike 3 kohaselt on väärteona karistatav nii tahtlik kui ettevaatamatu tegu. Seega Eesti õiguses tuleb kõikide süütegude puhul tuvastada süüteokoosseisu subjektiivne koosseis. Seetõttu ei saa Eesti õiguses järgida turukuritarvituste direktiivi preambuli punkti 23, kus on märgitud, et määruse (EL) nr 596/2014 rikkumise eest karistuste mõistmiseks ei ole vaja teo tahtlikkust tõendada.

Euroopa Liidu konkurentsioiguses kehtib Euroopa Kohtu kohtupraktikast tulenev ühe majandusüksuse doktriin, mille järgi vastutab emettevõtja tütarettevõtja konkurentsioiguse rikkumiste eest, kui emettevõtja teostab kontrolli tütarettevõtja tegevuse üle. Karistusseadustiku kommentaarides on märgitud, et ühe majandusüksuse doktriini ei tohiks kohaldada Eesti karistusõiguses, kuna karistusseadustiku alusel saab vastutusele võtta vaid

---

³¹⁴ Kriminaalmenetluse seadustik. - RT I, 22.03.2024, 4.

³¹⁵ RKKKo 3-1-1-8-10, p 9-10.

³¹⁶ Seletuskiri karistusseadustiku muutmise seaduse (turukuritarvituse direktiivi ülevõtmine) eelnõu juurde. Kättesaadav: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/bae4a511-3ce3-4d70-b5e1-4672d7ca5b07> (29.02.2024), lk 5.

juriidilise või füüsilise isiku.³¹⁷ See lähenemine tuleneb karistusõiguses kehtivast põhimõttest, et karistusõiguslik vastutus on isikuline ning seetõttu ei saa vastutada majandusüksus, vaid ainult juriidiline isik, kui see juriidiline isik on tahtlikult või ettevaatamatusest pannud toime keelatud teo. Kuivõrd Eesti karistusõiguses on leitud, et ühe majandusüksuse doktriin on kokkusobimatu süüühimõttega, siis ei ole see Eesti tahtluse instituudile mõju avaldanud.

Konkurentsiseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskirjas on märgitud, et kuigi direktiivis sätestatud trahvid on oma ülemmääralt samaväärsed karistused nagu seda on rahalised karistused karistusseadustikus, nõuab direktiiv, et asjakohaste konkurentsioiguse rikkumiste eest ettenähtud trahve ei tohi määrata kriminaalmenetluses.³¹⁸ See tähendab seletuskirja kohaselt, et ELTL artiklite 101 ja 102 täitmist ei saa ECN+ direktiivi ülevõtmisest alates tagada kuriteokooosseisude abil.³¹⁹ Seletuskirjas märgitakse, et kuigi muid menetlusi direktiiv selgesõnaliselt ei välista, siis siiski liikmesriikide otsustusruumile seavad piirid direktiivis sätestatud materiaal- ja menetlusõiguslikud nõuded.³²⁰ Seletuskirjas leitakse, et nende nõuete täitmiseks on kõige parem kehtestada Eesti õiguses valdkonnaspetsiifilised konkurentsijärelevalvepõhised haldustrahvid.³²¹

Seletuskirja järgi on neli peamist põhjust miks ECN+ direktiivist tulenevaid trahve ei võeta Eesti õiguskorda üle väärtetrahvidena ja miks need tahetakse üle võtta haldustrahvidena. Üheks põhjuseks tuuakse seletuskirjas välja asjaolu, et mõisteid „tahtlus“ ja „ettevaatamatus“ peab ELTL artiklite 101 ja 102 kohaldamisel sisustama läbi Euroopa Liidu Kohtu praktika.³²² Seletuskirjas viidatakse Euroopa Kohtu kohtuotsusele Schenker jt ja leitakse, et Euroopa Kohus ei erista tahtlikku ja ettevaatamatut käitumist ning, et tõendamiskoormis on Euroopa Kohtu praktikas ümber pööratud.³²³ Täpsemalt käib jutt Euroopa Kohtu poolt kohtuasjas Schenker jt märgitud punkti üle, kus Euroopa Kohus selgitas, et „mis puudutab küsimust, kas rikkumine pandi toime tahtlikult või ettevaatamatuse tõttu ja kas selle eest võib seetõttu määrata trahvi vastavalt määruse nr 1/2003 artikli 23 lõike 2 esimesele lõigule, siis tuleneb Euroopa Kohtu praktikast, et see tingimus on täidetud, kui asjaomasele ettevõtjale ei saanud olla teadmata tema

---

³¹⁷ Sootak, J. Pikamäe, P. Karistusseadustik kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2021, lk 1138.

³¹⁸ Konkurentsiseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. Kättesaadav: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/aaddeb81-860f-4ee4-a48c-addc9969f320/konkurentsiseaduse-muutmise-ja-sellega-seonduvalt-teiste-seaduste-muutmise-seadus> (29.02.2024), lk 11.

³¹⁹ *Ibidem*, lk 11.

³²⁰ *Ibidem*, lk 11.

³²¹ *Ibidem*, lk 11.

³²² *Ibidem*, lk 11.

³²³ *Ibidem*, lk 12-13.

tegevuse konkurentsivastatus, olenemata sellest, kas ta oli teadlik sellest, et ta rikub asutamislepingu konkurentsieeskirju³²⁴. Seletuskirja koostajad on Euroopa Kohtu praktikat ebaõigesti mõistnud, sest tegelikkuses ütles Euroopa Kohus selles punktis, et keelueksimus rikkumise eest vastutust ei välista.³²⁵ Teisisõnu, ettevõtjad ei saa neile teadaolevalt vaba konkurentsi kahjustava eesmärgiga tegevuse eest vastutust välistada seeläbi, et otsivad seaduselünga, mille abil nad saavad konkurentsi piirata selliselt, et nad justkui seadust ei riku.³²⁶ Euroopa Kohus räägib Schenkeri kohtuasjas isiku teadmisesest oma teo õigusvastasusest, mitte isiku teadmisesest teo faktilistest asjaoludest.³²⁷

Lugedes Euroopa Kohtu lahendeid ja välismaist õiguskirjandust tuleb arvestada, et subjektiivne külg ehk *mens rea* koosneb võrdlev-õigusliku käsitluse kohaselt kahest elemendist: *mens rea* deskriptiivses tähenduses ja *mens rea* normatiivses tähenduses.³²⁸ *Mens rea* deskriptiivses tähenduses sisaldab teadmise ja tahtmise elemente, seega on tegemist subjektiivse koosseisuga ehk tahtluse või ettevaatamatusega. *Mens rea* normatiivses tähenduses sisaldab etteheidetavust ehk tegemist on süüga. Nende koos käsitlemine on omane Anglo-Ameerika riikidele, kellel on kahetasandiline deliktistruktuur ja seega ei käsitle nad subjektiivset koosseisu ja süüd eraldi tasanditel, nagu tehakse Eestis, järgides kolmeastmelist deliktistruktuuri.³²⁹

Analüüsis „Euroopa Liidu õiguses sätestatud halduskaristuste kohaldamine Eesti õiguses“ on märgitud, et halduskaristuste defineerimisel tuleb kriitiliselt hinnata, kas halduskaristuse määramise üle otsustamisel tuleb lähtuda süü kriteeriumist selliselt, nagu haldusõiguserikkumiste seadustik § 6 lg 1 seda mõistis.³³⁰ Eelmainitud norm nägi ette, et haldusõiguserikkumine on süüline, st see on tahtlik või ettevaatamatu tegu, mis väljendub tegevuses või tegevusetuses, mille eest seadusega on ette nähtud halduskaristus. Riigikohtu seisukoha järgi tuvastatakse üldjuhul haldusõiguses juriidilise isiku õigusrikkumine ja süü ilma konkreetse füüsilise isiku õigusrikkumise ja süü tuvastamiseta, sh tegevusetuse puhul.³³¹

---

³²⁴ EKo C-681/11, *Schenker & Co. Jt*, ECLI:EU:C:2013:404, p 37.

³²⁵ Soo, A., Kangur, A (koost.). Tartu Ülikooli 7. veebruari 2022 kiri justiitsministeeriumile – Arvamus konkurentsiseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise eelnõu kohta, lk 1-2.

³²⁶ *Ibidem*, lk 2.

³²⁷ *Ibidem*, lk 2.

³²⁸ *Ibidem*, lk 2.

³²⁹ *Ibidem*, lk 2.

³³⁰ Soo, A., Lott, A., Kangur, A. (2020) Euroopa Liidu õiguses sätestatud halduskaristuste kohaldamine Eesti õiguses. Aruanne. Tartu: Tartu Ülikool, lk 122.

³³¹ *Ibidem*, lk 122.

Objektiivse vastutuse laialdane võtmine kriminaalvastutuse aluseks ohustaks traditsioonilisi kaitseõigusi, nagu süüühimõte ja süütuse presumpatsioon, mis on mõeldud andma kriminaalõigussüsteemile legitiimsuse.³³² Euroopa Liidu Komisjon on enda mudel sätetes, mis on juhiseks karistusõiguse valdkonnas otsuste tegemisel, rõhutanud, et objektiivset vastutust ei tohiks Euroopa liidu karistusõiguse õigusaktidesse sätestada.³³³

Objektiivne vastutus on väga levinud Ühendkuningriigi õigussüsteemis. Enamus umbes 8000 sätteost Inglismaal on objektiivse vastutusega, kuid seejuures on tegemist süütegudega, millel on kerged karistused, umbes pooled tõsisematest süütegudest sisaldavad objektiivseid elemente.³³⁴ Selle tasakaaluks on Ühendkuningriigi kohtutel aga õigus kehtestada nõue, et kriminaalõigusliku iseloomuga süütegude puhul, millel on rasked karistused, tuleb tõestada tahtlus, isegi olukorras, kus seadusandlik võim on sätestanud objektiivse vastutuse.³³⁵

Euroopa Kohus on leidnud, et objektiivne vastutus iseenesest ei ole Euroopa Liidu õigusega vastuolus.³³⁶ Samuti on Euroopa Inimõiguste Kohus aktsepteerinud objektiivset vastutust tingimusel, et süüdistatav saab esitada enda karistamisele vastuväite.³³⁷ Vastuväitega saab süüdistatav omapoolselt esitada enda kaitseväited, miks ta siiski pole süütegu toime pannud ehk miks oli rikkumine tema jaoks vältimatu. Rikkujal on objektiivse vastutuse puhul võimalik end kaitsta väitega, et ta tegutses hoolsuskohustust järgides, ning kui rikkuja suudab seda veenvalt tõendada, siis tuleb kohtul rikkuja õigeaks mõista.³³⁸

Esmamuljel võiks arvata, et Euroopa Liit soovides tagada liidu õiguse tõhusat rakendamist, toetab objektiivse vastutuse kasutamist tingimusteta, kuid nii see siiski ei ole.³³⁹ Euroopa Kohus on leidnud, et objektiivse vastutuse kohaldamisel peavad olema karistused leebemad võrreldes kriminaalkaristustega, kus tuleb tuvastada ka subjektiivne koosseis. Sellest lähtudes on Euroopa Kohus kohtuasjas *Louloudakis* märkinud, et olukorras, kus siseriiklik õigus nõuab, et kõik peavad õiguse norme teadma, siis tuleb karistuse määramisel arvesse võtta süüteo toimepanija heas usus tegutsemist.³⁴⁰ Kohtujurist van Gerven on leidnud, et objektiivne vastutus on

---

³³² Melander, S. Effectiveness in EU Criminal Law and its Effects on the General Part of Criminal Law - New Journal of European Criminal Law 2014/5 (3), lk 294.

³³³ *Ibidem*, lk 294.

³³⁴ Blomsma, J. *Mens rea* and defences in European criminal law. Cambridge: Intersentia 2012, lk 214.

³³⁵ *Ibidem*, lk 206.

³³⁶ EKo C-326/88, *Anklagemyndigheden versus Hansen & Soen I/S*, ECLI:EU:C:1990:291, p 11-17.

³³⁷ Soo, A., Lott, A., Kangur, A. (2020) Euroopa Liidu õiguses sätestatud halduskaristuste kohaldamine Eesti õiguses. Aruanne. Tartu: Tartu Ülikool, lk 89.

³³⁸ *Ibidem*, lk 90.

³³⁹ Klip, A. European criminal law: an integrative approach. Cambridge: Intersentia 2021, lk 271.

³⁴⁰ EKo C-262/99, *Paraskevas Louloudakis versus Elliniko Dimosio*, ECLI:EU:C:2001:407, p 76.

proportsionaalne meede olukorras, kui see on oluliste huvide kaitseks, nagu näiteks turvalise liiklemise edendamiseks ja töötajate töötingimuste parandamiseks, ning juhul kui objektiivset vastutust ei kasutata liiga raskete karistuste määramisel.³⁴¹ Objektiivne vastutus on aktsepteeritud vastutuse liik, kui seda kohaldada regulatiivse olemusega rikkumiste puhul.³⁴² Seda seetõttu, et leitakse, et huvi tõhusalt rikkumistele reageerida on olulisem kui dogmaatilised vastuväited süüühimõtte mitte järgimise kohta.³⁴³ Seega saab objektiivset vastutust kasutada õiguserikkumiste puhul, mis ei näe ette liiga raskeid karistusi ning mis on oma olemuselt regulatiivsed.

„Euroopa Liidu õiguses sätestatud halduskaristuste kohaldamine Eesti õiguses“ analüüsi autorid on seisukohal, et objektiivset vastutust ei tohiks Eesti karistusõiguses kehtestada.³⁴⁴ Esiteks on analüüsi autorid märkinud, et ei ole välistatud, et Riigikohus sisustab süüühimõtet lähtudes meie traditsioonist siiski KarS § 2 lõikes 2 sätestatu kaudu. Analüüsi autorid leiavad, et isegi, kui Riigikohus süüühimõtet sedasi ei sisustaks, siis sellele vaatamata võib asuda seisukohale, et saksalikust traditsioonist pärinedes on teo subjektiivne koosseis vältimatu osa Eesti süüühimõtetest. Teiseks toovad analüüsi autorid välja, et mööda ei saa vaadata ka Eesti pikaajsest õiguspraktikast, mis on alati eeldanud süüteo subjektiivse külje tuvastamist. Seega nendivad analüüsi koostajad, et tõenäoliselt keskmisele õiguse rakendajale oleks objektiivse vastutuse lähenemine tundmatu ja võimalik, et suisa vastuvõetamatu.

Eestis sisaldub süüühimõtte KarS § 2 lõikes 2, mille järgi karistatakse teo eest, kui see vastab süüteokoosseisule, on õigusvastane ja isik on selle toimepanemises süüdi.³⁴⁵ KarS § 2 lõikest 2 tuleneb finalistlik kolmeastmeline süüteomõiste. See tähendab, et teo karistatavust tuleb kontrollida rangelt ja eranditult üksteisele järgnevatel astmetel – kõigepealt koosseisupärasus, seejärel õigusvastatus ja lõpuks süü.³⁴⁶ Karistatavast teost saab rääkida alles siis, kui vastus on jaatav kõikidel astmetel. Kolmeastmelist deliktistruktuuri tuleb järgida ka kohtuotsuse kirjutamisel.³⁴⁷ Samuti kehtib eelnev ka juriidilise isiku puhul, kus juriidilise isiku organi või juhtivtöötaja tegutsemine juriidilise isiku huvides ei ole mitte deliktistruktuuri iseseisev neljas

---

³⁴¹ EKo C-326/88, *Anklagemyndigheden versus Hansen & Soen I/S*, ECLI:EU:C:1989:609, kohtujuristi van Gerven ettepanek, p 15.

³⁴² Blomsma, J. *Mens rea* and defences in European criminal law. Cambridge: Intersentia 2012, lk 213.

³⁴³ *Ibidem*, lk 213.

³⁴⁴ Soo, A., Lott, A., Kangur, A. (2020) Euroopa Liidu õiguses sätestatud halduskaristuste kohaldamine Eesti õiguses. Aruanne. Tartu: Tartu Ülikool, lk 90.

³⁴⁵ *Ibidem*, lk 90.

³⁴⁶ Sootak, J. Pikamäe, P. Karistusseadustik kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2021, lk 35.

³⁴⁷ RKKKo 3-1-1-58-15, p 9.4.

element, vaid süüteo koosseisu osis.³⁴⁸ Riigikohus on märkinud, et KarS § 12 lõike 3 järgi peab isiku käitumise subsumeerimisel karistusseadustiku eriosa normi alla obligatoorselt tuvastama tema teo subjektiivse tunnuseks tahtluse või ettevaatamatuse.³⁴⁹

Küll on eelmainitud analüüsis peetud võimalikuks objektiivset vastutust halduskaristuste puhul. Seejuures on aga märgitud, et kuna haldussanktsioonid on võrreldes väärteokaristustega tunduvalt raskemad, siis tuleks nendele kohalduv individuaalne süüühimõte sisustada sarnaselt süüühimõte põhimõttele.³⁵⁰ Analüüsi järgi tuleb minimaalselt anda isikule võimalus end kaitsta väitega, et rikkumine oli talle vältimatu. Individuaalne süüühimõte, mis tuleneb KarS § 2 lõikest 2 näeb ette kohustuse tuvastada teo subjektiivne külg ehk tahtlus või ettevaatamatus. Töö autor pooldab samuti sellist lähenemist, sest see tagab, et rasket karistust ei saa kohaldada kergekäeliselt, vaid selleks peab riik tõendama, et isik oli teo toimepanemises süüdi ja välistab vastusele võtmise juhul, kui isik oli täitnud hoolsuskohustust.

„Euroopa Liidu õiguses sätestatud halduskaristuste kohaldamine Eesti õiguses“ analüüsi autorid ei toeta Euroopa Liidu haldustrahvide sätestamist halduskaristusmenetluses, arvestades nii Euroopa Inimõiguste Kohtu Engeli kriteeriumeid kui ka asjaolu, et halduskaristusmenetluses on tendents mitte järgida isikute põhiõigusi samas mahus, mis süüühimõte menetluses.³⁵¹ Analüüsis märgitakse, et see, et enamik riike on halduskaristused enda õiguskorras sätestanud, ei tähenda seda, et tegemist on õige lahendusega, tegemist on lihtsalt riigivõimule soodsama ja mugavama lahendusega, mis aga toob kaasa karistusnormide vohamise ja kodanike õiguste põhjendamatu piiramise. Seetõttu soovivad analüüsi autorid võtta Euroopa Liidu haldustrahvid üle väärteotrahvidena koos vajalike muudatustega väärteomenetluse reeglistikus.³⁵² Kui Eesti seadusandja siiski soovib Eesti õiguskorda tekitada eraldi halduskaristused siis, tuleb arvestada, et menetluslikud garantiid peavad suurte rahatrahvide ja muude raskete halduskaristuste korral

---

³⁴⁸ RKKKo 3-1-1-9-08, p 8.

³⁴⁹ RKKKo 3-1-1-74-10, p 6.4.

³⁵⁰ Soo, A., Lott, A., Kangur, A. (2020) Euroopa Liidu õiguses sätestatud halduskaristuste kohaldamine Eesti õiguses. Aruanne. Tartu: Tartu Ülikool, lk 122-123.

³⁵¹ Soo, A., Lott, A., Kangur, A. (2020) Euroopa Liidu õiguses sätestatud halduskaristuste kohaldamine Eesti õiguses. Aruanne. Tartu: Tartu Ülikool, lk 149.

³⁵² Soo, A., Kangur, A (koost.). Tartu Ülikooli 7. veebruari 2022 kiri justiitsministeeriumile – Arvamus konkurentsiseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise eelnõu kohta, lk 1.

olema siiski samad mis süüteo menetluses.³⁵³ Üheks menetluslikuks garantiiks on ka süü põhimõtte järgimise tagamine.³⁵⁴

Euroopa Inimõiguste Kohus on märkinud, et menetluslikke garantiisid ei pruugi olla vaja alati kohaldada nende täielikkuses, kui tegemist on leebema süüteoga. Kohus on toonud näidetena maksualased rikkumised, haldusrikkumised, vangla distsiplinaarrikkumised, tollialased rikkumised, konkurentsialased rikkumised ja kohtu poolt määratud karistused finantsalaste rikkumiste puhul.³⁵⁵ Kui kõiki menetluslikke garantiisid täielikult ei tagata, siis peab siiski kindlustama, et süüalusel oleks võimalik vaidlustada tema suhtes tehtus otsust kohtus.³⁵⁶ ECN+ direktiivis ette nähtud karistusmäärad küll ei viita, et tegemist oleks leebemate süütegudega. Seetõttu peaks nende puhul siiski menetluslikud garantiid tagama täielikult.

Euroopa Komisjoni 2011. aasta Euroopa Liidu kriminaalpoliitika juhises on nenditud, et kriminaalmenetlus annab süüdistatavale tugevama õiguste kaitse, peegeldades süüdistusele järgneda võivaid tõsiseid järelemeid süüdistava jaoks.³⁵⁷ Euroopa Komisjoni 2011. aasta Euroopa Liidu kriminaalpoliitika juhises on välja toodud, et administratiivõiguslikku sanktsiooni on võimalik ilma viivituse ja pika ning palju ressursse nõudva menetluseta kohaldada, mistõttu on see sobilik kergemate süütegude ning palju toimepandavate õigusrikkumiste jaoks.³⁵⁸

Samal ajal esineb õiguskirjanduses ka vastupidiseid seisukohti. Priit Pikamäe on märkinud, et valdkonna üle teostatav liikmesriikide järelevalve kaotaks palju oma tõhususest, kui osas liikmesriikides reageeritaks konkurentsioiguse rikkumisele haldusmenetluses määratava trahviga, samas kui teises toimetataks selle suhtes täiemahulist kriminaalkohtupidamist koos süüdimõistmise ja sellega kaasnevate järeldemitega.³⁵⁹ Pikamäe leiab, et sellisel ettevõtjate erineval kohtlemisel sama ühisturu piirides samade reeglite rikkumise korral puudub mõistlik põhjus ning märgib, et konkurentsialaste rikkumiste eest kriminaalkaristuste mõistmine muudab liikmesriigi majanduskeskkonna vähem atraktiivseks.³⁶⁰ Samuti märgib Pikamäe, et välistades kriminaalkohtupidamise konkurentsialaste süütegude puhul, ei olnud Euroopa Liidu

---

³⁵³ Soo, A., Lott, A., Kangur, A. Võimalused Euroopa Liidu halduskaristuste ülevõtmiseks Eestis. – *Juridica* 2020/4, lk 260.

³⁵⁴ Soo, A., Lott, A., Kangur, A. (2020) Euroopa Liidu õiguses sätestatud halduskaristuste kohaldamine Eesti õiguses. Aruanne. Tartu: Tartu Ülikool, lk 147-148.

³⁵⁵ EIKo, 73053/01, *Jussila vs Soome*, p 43.

³⁵⁶ EIKo, 18640/10, *Grande Stevens vs Itaalia*, p 138.

³⁵⁷ Euroopa Komisjon. COM(2011) 573 final, lk 11.

³⁵⁸ *Ibidem*, lk 11.

³⁵⁹ P. Pikamäe. Kuidas modelleerida karistamise õigust ehk veel kord halduskaristustest. – *Juridica* 2023/9, lk 715.

³⁶⁰ *Ibidem*, lk 715.

seadusandja tahe mitte niivõrd ühe kindla protsessikorra kõrvalejätmine, vaid pigem soov hoida ära kindlate tegevuste kriminaliseerimine, kuna ilma karistusõigusliku sätteta puudub ka alus vastava menetluse alustamiseks.³⁶¹

ECN+ direktiivi ülevõtmiseks koostatud seletuskirja kohaselt soovitakse halduskohtumenetluse seadustikku sätestada, et trahvi kohaldamiseks oleks keelatud tegu või muu rikkumine toime pandud tahtlikult või ettevaatamatusest.³⁶² Seletuskirja järgi ei saa piirduda teo või rikkumise toimepanemise tõendamisega, vaid tuleb ka tõendada, et toimepanijal oli tahtlus keelatud teo toimepanemiseks või ta tegi seda vähemalt ettevaatamatusest. Seletuskirja järgi ei plaanita tahtluse ja ettevaatamatuse mõisteid eelnõukohases seaduses avada, mistõttu tuleks nende sisustamisel lähtuda Euroopa Liidu Kohtu praktikast. Kuivõrd konkurentsioiguse rikkumisi ei plaanita üle võtta väärtegurdena ja kuna Euroopa Liidu Kohus ei ole tahtlust ega ettevaatamatust otseselt sisustanud, siis see tähendab, et uute seadusenormide järgi ei peaks tahtlust ega ettevaatamatust sisustama. Eelnõu seletuskirjast võib järeldada, et edaspidi on konkurentsioiguse rikkumiste puhul vaja tõendada ainult keelueksimus ehk tuleks tuvastada, kas juriidiline isik oli eksimuses ja kas see eksimus oli talle vältimatu. Kehtiva seaduse järgi tuleks tahtlus tuvastada, kuivõrd ELTL artikkel 101 käsitlev rikkumine on kehtestatud kuriteona KarS §-s 400 ja ELTL artikkel 102 rikkumine on sätestatud konkurentsiseaduse §-s 73⁵ väärteona. ECN+ direktiivi artikkel 15 lõige 1 järgi liikmesriikide konkurentsiasutused võivad ettevõtjale või ettevõtjate ühendusele määrata rahatrahvi, mille ülemmäär on vähemalt 10 % ettevõtja või ettevõtjate ühenduse üleilmsest kogukäibest eelnenud majandusaastal. Olenemata sellest, millises menetluses hakatakse rikkumisi menetlema, on ECN+ direktiivis sätestatud rahatrahvi ülemmäära tõttu kõigi võimalike direktiivi üle võtvate menetluste puhul tegemist materiaalses mõttes kriminaalmenetlustega.³⁶³ Seetõttu leiab töö autor, et nii kõrgete trahvimäärade puhul nagu on nende rikkumiste eest ette nähtud direktiivis, peaks siiski tagama süüühimõtte järgimise ja ka teised menetluslikud garantiid. Seetõttu isegi kui võtta konkurentsioiguse rikkumised üle konkurentsiseadusesse, siis peaks leidma viisi, millega tagada, et tahtlus ja ettevaatamatus tuvastatakse, näiteks sätestades nad halduskohtumenetluse

---

³⁶¹ *Ibidem*, lk 717.

³⁶² Konkurentsiseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. Kättesaadav: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/aaddeb81-860f-4ee4-a48c-addc9969f320/konkurentsiseaduse-muutmise-ja-sellega-seonduvalt-teiste-seaduste-muutmise-seadus> (29.02.2024), lk 164.

³⁶³ Mäesalu, M. Tuus, M. ECN+ direktiivi Eesti õigusesse ülevõtmine: väärteomenetlus kui võimalik ning otstarbekaim lahendus. - *Juridica* 8/2023, lk 630.

seadustikus. Töö autor soovib mainitud rikkumised võtta üle väärteona, sest sel juhul ei ole vaja tahtlust ega ettevaatamatust uues seaduses kehtestada.

Konkurentsioiguse rikkumiste menetlemist väärteomenetluses on pooldanud ka õiguskantsler Ülle Madise³⁶⁴ ja Eesti Advokatuur³⁶⁵. Riigikohus on rõhutanud vajadust tagada kõik EIÕK artiklis 6 nimetatud garantiid vähemalt Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikas kujundatud miinimumstandardeid järgides.³⁶⁶

---

³⁶⁴ Arvamus seaduseelnõu 384 SE kohta. Kättesaadav: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/arvamus/aaddeb81-860f-4ee4-a48c-addc9969f320/konkurentsiseaduse-muutmise-ja-sellega-seonduvalt-teiste-seaduste-muutmise-seadus> (02.04.2024).

³⁶⁵ Eesti Advokatuuri ettepanek konkurentsiseaduse muutmise jt seaduste muutmise seaduse eelnõu 384 SE edasise menetluse osas. Kättesaadav: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/arvamus/aaddeb81-860f-4ee4-a48c-addc9969f320/konkurentsiseaduse-muutmise-ja-sellega-seonduvalt-teiste-seaduste-muutmise-seadus> (02.04.2024).

³⁶⁶ Riigikohtu arvamus Riigikogus 19. veebruaril 2024 algatatud konkurentsiseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (384 SE) kohta. <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/arvamus/aaddeb81-860f-4ee4-a48c-addc9969f320/konkurentsiseaduse-muutmise-ja-sellega-seonduvalt-teiste-seaduste-muutmise-seadus> (02.04.2024).

KOKKUVÕTE

Magistritöö eesmärk oli leida vastus küsimusele, kuidas on Euroopa Liidu karistusõigus mõjutanud Eesti karistusõiguse tahtluse instituuti. Töö esimeses peatükis käsitleti Euroopa Liidu pädevust mõjutada tahtluse instituuti. Teises peatükis uuriti, kuidas on Euroopa Liidu Kohus tahtlust käsitlenud ja analüüsiti Euroopa Liidu karistusõiguse direktiive tahtlus osas. Kolmas peatükk keskendus Eesti tahtluse instituudile ja selgitas, kuidas on Euroopa Liidu karistusõiguse direktiivid mõjutanud Eesti tahtluse instituuti.

Töö aktuaalsus tuleneb asjaolust, et varasemalt ei ole uuritud Euroopa Liidu karistusõiguse mõju Eesti karistusõiguse tahtluse instituudile. Kuigi Euroopa Liidul ei ole pädevust tahtluse instituuti ühtlustada, siis sellele vaatamata on Euroopa Liidu pädevuses kehtestada miinimumeeskirju kuritegude ja karistuste määratlemiseks. Kuna karistusõiguse eriosa ja üldosa on tugevalt seotud, siis võib ka pelgalt miinimumeeskirjade kehtestamine avaldada kaudset mõju üldosa instituutidele. Seetõttu uuriti magistritöös, kas miinimumeeskirjade kehtestamine on avaldanud mõju Eesti tahtluse instituudile.

Euroopa Komisjon on 2011. aasta Euroopa Liidu kriminaalpoliitika juhises välja toonud, et on selge, et karistusõigus väljendab iga ühiskonna alusväärtusi, tavasid ja valikuid.³⁶⁷ Seetõttu on ajalooliselt leitud, et karistusõigus on riigi enda pärusmaa, seda eriti karistusõiguse üldosa puhul. Karistusõiguse üldosa alla kuulub ka tahtluse instituut. Üheski Euroopa Liidu aluslepingus ei ole liikmesriigid kokku leppinud Euroopa Liidu pädevust tahtluse instituuti ühtlustada. Sellest arusaamast lähtudes on sätestatud ka Euroopa Liidu pädevus karistusõigust kehtestada. Nimelt on Euroopa Liidul õigus direktiivide abil kehtestada miinimumeeskirjad kuritegude ja karistuste määratlemiseks eriti ohtlike piiriülese mõõtmega kuriteoliikide puhul konkreetsete kuriteoliikide osas. Lisaks on Euroopa Liidul õigus liidu poliitika tulemusliku elluviimise tagamiseks kehtestada direktiividega asjaomases valdkonnas kuritegude ja karistuste määratlemise miinimumeeskirjad, kui karistusõiguse alaste õigus- ja haldusnormide lähendamise osutub möödapääsmatuks valdkonnas, kus on rakendatud ühtlustamismeetmeid. Riigi kriminaalõigussüsteemi aluspõhimõtete kaitseks on ette nähtud nn hädapiduri süsteem, mida riik saab kasutada, et peatada seadusandlik tavamenetlus, kui ta leiab, et kavandatav õigusakt võiks mõjutada tema kriminaalõigussüsteemi aluspõhimõtteid. Näiteks saaks seda kasutada tahtluse instituudi kaitseks. Õiguskirjanduses on debateeritud, kas Euroopa Liidul

---

³⁶⁷ Euroopa Komisjon. COM(2011) 573 final, lk 3.

võiks olla veel pädevuse aluseid karistusõiguse normide vastu võtmiseks. Kuigi see ei ole otseselt välistatud Euroopa Liidu toimimise lepingu järgi, siis tuleb meeles pidada, et teiste aluste puhul ei ole liikmesriikidel võimalik hädapidurit kasutada, kuna see võimalus on ette nähtud, vaid ELTL artikli 83 järgi. Seetõttu võiks pigem järeldada, et karistusõigust võib Euroopa Liit kehtestada vaid ELTL artikli 83 järgi. Töös leiti ka, et ELTL artikli 83 järgi võiks võtta vastu ka õigusnormid, mis ei pruugi formaalselt karistusõiguse alla kuuluda, kuid millel on karistusõiguslik iseloom.

Üldiselt nõuavad kõik direktiivid, et sүүtegu oleks toimepandud tahtlikult ning mõnel juhul on sätestatud ka ettevaatamusega toime pandud sүүteod. Tahtluse liike üldjuhul direktiivis sätestatud ei ole ja tahtlust ennast pole defineeritud. Kuivõrd ei tahtlust ega ettevaatamatust ei ole Euroopa Liidu tasandil ühtlustatud, siis sellest tulenevalt on nende piiritlemine tinglik. Euroopa Kohus on mõningatel juhtudel tahtlust ja ettevaatamatust tõlgendanud, kuid ei ole seda teinud eriti ettekirjutaval viisil, vaid suhteliselt abstraktselt, seega ei leitud töös, et see avaldaks Eesti tahtluse instituudile mõju.

Osades direktiivides on direktiivi preambulis ette nähtud, et tahtlust võiks järeldada teo objektiivsete faktiliste asjaolude järgi. Euroopa kriminaalpoliitika manifestis on seda peetud problemaatiliseks, sest see ei järgi traditsioonilist sүүpõhimõtet. Samal ajal kohtud tihtipeale põhjendavad tahtlust läbi objektiivsete asjaolude, kuivõrd ainult otseste tõendite pinnalt võib tekkida raskusi tahtluse tuvastamisel, sest selliseid tõendeid tihtipeale kohtuasjades pole. Seetõttu nii kaua kui see ei tähenda otsest objektiivset vastutust, siis on see kooskõlas karistusõiguse üldpõhimõtetega. Tuleb ka märkida, et direktiivi preambuli punkt ei ole otseselt siduv, mistõttu saaks selle kohustuslikuks muuta, vaid Euroopa Liidu Kohtu kohtupraktika. Kui Euroopa Liidu Kohus leiaks, et selle punktiga on mõeldud tahtluse eeldamist, siis võib see küll probleeme tekitada, sest selline punkt on mitmes kuritegusid puudutavas direktiivis, mille puhul objektiivne vastutus kindlasti ei sobi, sest tegemist ei ole massiliste ega pisikuritegudega, millele sobiks objektiivne vastutus. Hetkeseisuga ei ole Euroopa Liidu Kohus sellist seisukohta väljendanud ning see ei ole ka eriti tõenäoline tulevikus. Seetõttu leiti töös, et direktiivides ette nähtud soovitus, et tahtlust võiks järeldada teo objektiivsete faktiliste asjaolude järgi, ei ole Eesti tahtluse instituudile mõju avaldanud.

Töös analüüsiti ka turukuritarvituse direktiivi ja määruse ning Euroopa Liidu Kohtu kohtupraktika võimalikku mõju Eesti tahtluse instituudile. Nimelt on direktiivi preambuli punktis märgitud, et turukuritarvituse määruse rikkumise eest karistuste mõistmiseks ei ole vaja teo tahtlikkust tõendada. Töös leiti, et kuivõrd määrus lubab liikmesriikidel kehtestada

rikkumiste eest nii halduskaristusi kui ka kriminaalkaristusi, siis on see punkt siiski ette nähtud liikmesriikidele, kelle õiguses on rikkumiste eest ette nähtud halduskaristused, kus ei pea tahtlust tõendama. Samuti analüüsi töös Spector Photo kohtuasjas väljendatud seisukohta, et siseringitehingu eripära võimaldab eeldada subjektiivset külge, kui selles sättes nimetatud koosseisutunnused on täidetud. Selles kohtuasjas oli tegemist Belgia seadusandluses ette nähtud haldusõigusliku iseloomuga rikkumise vastutusega. Tahtluse eeldamine haldusõigusliku iseloomuga rikkumise puhul ei too kaasa probleeme, kui liikmesriigi õigus ei nõua haldusõigusliku iseloomuga rikkumise puhul tahtluse eraldi tuvastamist. Küll aga muutub tahtluse eeldamine problemaatiliseks, kui rikkumine on sätestatud liikmesriigi karistusõiguse valdkonnas ja kui liikmesriigi karistusõiguses kehtib süüühimõte, mille kohaselt tuleb riigil tõendada muu hulgas ka subjektiivse koosseisu täidetust. Seetõttu objektiivne vastutus võib olla põhjendatud haldusõigusliku iseloomuga rikkumise puhul, kuid kriminaalvastutus ei tohiks põhineda objektiivsel vastutusel. Töös jõuti järeldusele, et turukitarvituse direktiiv ega ka Euroopa Liidu Kohtu kohtupraktika ei ole Eesti tahtluse instituudile mõju avaldanud, kuivõrd nendest ei tulene kohustust süüühimõtte puhul tahtlust või ettevaatamatust mitte tuvastada.

Töös käsitleti ka Euroopa Liidu konkurentsioiguses kehtivat ühe majandusüksuse doktriini, mille järgi vastutab emettevõtja tütarettevõtja konkurentsioiguse rikkumiste eest, kui emettevõtja teostab kontrolli tütarettevõtja tegevuse üle. Töös leiti, et ühe majandusüksuse doktriini ei tohiks kohaldada Eesti karistusõiguses, kuna karistusseadustiku alusel saab vastutusele võtta vaid juriidilise või füüsilise isiku. See lähenemine tuleneb karistusõiguses kehtivast süüühimõttest, mille järgi karistusõiguslik vastutus on isikuline ning seetõttu ei saa vastutada majandusüksus, vaid ainult juriidiline isik, kui see juriidiline isik on tahtlikult või ettevaatamatusest pannud toime keelatud teo. Töös leiti seega, et ühe majandusüksuse doktriin ei ole avaldanud mõju Eesti tahtluse instituudile, kuna see on süüühimõttega vastuolus ja seetõttu seda ei peaks Eestis kohaldama.

Küll leiti töös, et Eesti tahtluse instituudile võib avaldada mõju konkurentsialaseid rikkumisi puudutav ECN+ direktiiv. Nimelt nähakse seal preambuli punktis ette, et tahtluse ja ettevaatamatuse mõisteid tuleks tõlgendada kooskõlas Euroopa Liidu Kohtu praktikaga ELTL artiklite 101 ja 102 kohaldamise küsimuses, mitte lähtudes tahtluse ja ettevaatamatuse mõistetest kriminaaluurimisasutuste toimetatavas kriminaalmenetluses. Samuti tuleb rahatrahvid direktiivi kohaselt määrata muus menetluses kui kriminaalmenetlus. Justiitsministeerium plaanib direktiivi üle võtmiseks luua haldusõigusliku konkurentsijärelevalvemenetluse, kus tahtlust ja ettevaatamatust hakataks uute seaduse sätete

kohaselt tõlgendama kooskõlas Euroopa Kohtu käsitlesega tahtluse ja ettevaatamatuse mõistetest. Kuivõrd Euroopa Kohus ei ole otseselt tahtluse ja ettevaatamatuse instituute sisustanud, siis võib see tähendada, et konkurentsialaseid rikkumisi hakataks menetlema ilma tahtluse ja ettevaatamatuse tõendamiseta. Eelnõu seletuskirjast võib järeldada, et uues konkurentsijärelevamenetluses peaks tahtluse ja ettevaatamatuse asemel tuvastama keelueksimuse. Teisisõnu tuleks tuvastada, kas juriidiline isik oli eksimuses ja kas see eksimus oli talle vältimatu. Töös jõuti järeldusele, et nii kõrgete trahvimäärade puhul nagu on konkurentsioiguse rikkumiste eest ette nähtud direktiivis, peaks siiski tagama süüühimõtte järgimise ja ka teised menetluslikud garantiid. Seda nõuab Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika sõltumata sellest, mis õigusevaldkonnas on süütegu reguleeritud. Seetõttu isegi kui võtta konkurentsioiguse rikkumised üle konkurentsiseadusesse, siis peaks leidma viisi, millega tagada, et tahtlus ja ettevaatamatus tuvastatakse, näiteks sätestades nad halduskohtumenetluse seadustikku. Töö autor soovib mainitud rikkumised võtta üle väärteona, sest sel juhul ei ole vaja tahtlust ja ettevaatamatust uuesti kehtestada.

Kokkuvõttes leidis magistr töö hüpoteesis esitatud väide kinnitust, mille järgi Euroopa Liidu karistusõigus mõjutab tahtluse instituuti Eesti õiguses läbi liidu teisese õiguse ja Euroopa Liidu Kohtu kohtupraktika. Haldusõigusliku konkurentsijärelevamenetluse loomine avaldab mõju Eesti tahtluse instituudile, kuivõrd kehtiva õiguse järgi tuleb konkurentsioiguse rikkumiste puhul tõendada väärtegude puhul tahtlus või ettevaatamatus ja kuritegude puhul tahtlus. Seega kui uue haldusõigusliku konkurentsijärelevamenetlusega tahtluse ja ettevaatamatuse tuvastamise nõue kaotatakse, siis avaldab see mõju tahtluse tavapärasele tuvastamisele konkurentsioiguse rikkumiste puhul.

INTENT IN EU CRIMINAL LAW AND IT`S IMPACT TO ESTONIAN NATIONAL LAW

Abstract

Intent in Estonia is stipulated in the Penal Code section 16. Intent in Estonia is divided into three categories: deliberate intent, direct intent and indirect intent. A person is deemed to have committed an act with deliberate intent if the aim of the person is to create circumstances which belong to the necessary elements of an offence and is aware that such circumstances occur or if he or she at least foresees the occurrence of such circumstances. A person is also deemed to have committed an act with deliberate intent if the person assumes that the circumstances which constitute the necessary elements of an offence are an essential prerequisite for the achievement of the aim. A person is deemed to have committed an act with direct intent if the person knowingly creates circumstances which belong to the necessary elements of an offence and wants or at least tacitly accepts the creation of the circumstances. A person is deemed to have committed an act with indirect intent if the person foresees the occurrence of circumstances which constitute the necessary elements of an offence and tacitly accepts that such circumstance may occur.

According to the Penal Code section 15 subsection 1 only intentional acts shall be punishable as criminal offences unless a punishment for a negligent act is provided by the Penal Code. As per Penal Code section 15 subsection 3 intentional and negligent acts are both punishable as misdemeanours.

The purpose of this master's thesis is to ascertain the impact of European Union criminal law on the Estonian intent. The hypothesis of the thesis is the following: the European Union criminal law has influenced the intent doctrine of Estonia through the secondary law of the European Union, i.e. criminal law directives and regulations, and through the cases of the European Court of Justice. The master thesis consists of three chapters. The first chapter examines the competence of the European Union to enact legislation in the field of criminal law and the Unions competence to influence Member State`s general part of criminal law, especially intent. The second chapter analyses, how intent has been enacted in European Union criminal law directives and how the European Court of Justice has interpreted intent and negligence in the European Union criminal law. The third chapter covers intent in Estonian criminal law and it will examine the European Union criminal law influence on the intent in Estonian criminal law.

In the European Union stipulating and evolving the general part of criminal law has been traditionally in the competence of the Member States. Criminal law is closely connected to the state's independence, since the criminal law expresses the moral values and customs of the state. Hence the doctrines of intent are different among the Member States. For example in the Nordic countries there is a common understanding about the doctrines of intent, but there has not been developed a "*dolus nordicus*". Nonetheless the European Union has the competence to establish minimum rules concerning the definition of criminal offences and sanctions and since the general part of criminal law and the special part of criminal law are closely connected, than even the bare establishment of the minimum rules can have indirect influence on the intent. The same can be said regarding the interpretations of the European Court of Justice, since the general part of criminal law can not operate without the special part of criminal law. Therefore the aim of this thesis was to analyse whether the European Union criminal law has had any influence on the Estonian intent doctrine.

The thesis is based on the legal-dogmatic method. I have used research methods interpretation, systematisation and comparison. With the interpretation and systematisation method the meaning of the European Union and Estonian criminal law legal norms can be explained and the connection between the European Union and Estonian criminal law legal norms can be analysed.

The first chapter of the thesis analyses the competence of the European Union to influence the general part of criminal law, especially intent. The chapter has been divided into four parts. The first part examines the competence of the European Union to enact criminal law, which arises from Treaty on the Functioning of the European Union. The next part analyses the Member States option to use the emergency brake for the protection of fundamental aspects of its criminal justice system. The third part covers the importance of the principle of subsidiarity in approximating the criminal law of the Member States and the final part explains the role of the principle of effectiveness in European Union criminal law.

The second chapter of the thesis examines how intent has been covered in European Union criminal law. The chapter has been divided into two parts. The first part analyses the cases of the European Court of Justice and how the Court has interpreted intent in different European Union criminal law directives. The second part examines different European Union criminal law directives to find out how the intent has been enacted in the directives. The thesis also briefly covers other subjective elements in the directives, such as negligence.

In the third chapter of the thesis it is examined how the European Union criminal law directives have influenced intent in Estonian law. The chapter has been divided into two parts. The first part explains the Estonian intent doctrines. The second part examines what type of influence the European Union criminal law has had on the Estonian intent.

Firstly, it can be concluded the European Union doesn't have the direct competence to enact intent. Nonetheless, the European Union has the competence to by means of directives adopted in accordance with the ordinary legislative procedure, establish minimum rules concerning the definition of criminal offences and sanctions in the areas of particularly serious crime with a cross-border dimension resulting from the nature or impact of such offences or from a special need to combat them on a common basis according to the Treaty on the Functioning of the European Union Article 83 section 1. Also the European Union has competence to approximate criminal laws and regulations of the Member States if it proves essential to ensure the effective implementation of a Union policy in an area which has been subject to harmonisation measures, directives may establish minimum rules with regard to the definition of criminal offences and sanctions in the area concerned. The latter competence comes from the Treaty on the Functioning of the European Union Article 83 section 2. It was concluded in the thesis that competence has been enacted a bit vague, since it is not clear what to understand under "if it proves essential to ensure the effective implementation of a Union policy". Thus the competence has been left open and the only condition is that it is effective for the implementation of Union policy. It was also concluded in the thesis that all criminal law legal norms should be enacted according to the aforementioned competences, since only under these competences the Member States have an opportunity to use the emergency brake set out in the Treaty on the Functioning of the European Union Article 83 section 3. In addition it was found that all norms which have a criminal law nature according to Engel criteria, should also be enacted under TFEU Article 83. The emergency brake gives the Member States an opportunity to protect the fundamental aspects of their criminal justice system, by suspending the ordinary legislative procedure, when the Member State finds that a draft directive endangers the fundamental aspects of its criminal justice system. For example a fundamental aspect of a Member State's criminal justice system could be the principle of guilt and the doctrines of intent.

Secondly it was found in the thesis that the European Court of Justice has in some instances interpreted intent in the European Union criminal law directives, but those interpretations have been quite reserved and abstract. Therefore it was not found that those interpretations have

influenced Estonian intent interpretations. Rather it should be mentioned that the European Court of Justice interpretations were compatible with Estonian intent.

Thirdly, in the thesis was examined the point in many European Union criminal law directives preambles according to which the intentional nature of an act or omission may be inferred from objective, factual circumstances. In the Manifesto on European Criminal Policy created in 2011 it was found problematic, since it does not follow the traditional principle of guilt. It was found in the thesis though that the courts often substantiate intent with the evidence of objective circumstances, since it is rather rare to have strong evidence of the subjective elements in criminal cases. It was argued though that such a point should not be understood as an opportunity to skip substantiating intent in a court case, meaning intent can not be presumed from objective circumstances. Presumption of intent from objective circumstances would breach the principle of guilt. It was argued that the presumption of intent would constitute a strict criminal liability, which should not be applied in European Union criminal law, because it does not follow the principle of guilt, which is the cornerstone of many Member States criminal law. Also it was noted that from the case law of the European Court of Justice follows that the point of the preamble in the directives is not obligatory to follow by the Member States, but it is of help in the interpretation of the directive. It could be made obligatory though with the case law of the European Court of Justice. It was argued that this type of points are in many European Union criminal law directives which cover serious offences and therefore presuming intent would not be compatible with the principle of guilt nor the presumption of innocence, stemming from the Charter of Fundamental Rights of the European Union Article 48. It was concluded though that so far the points that allow to infer the intentional nature of an act from objective circumstances have not influenced the Estonian intent, especially since the Estonian courts also often use objective circumstances to substantiate intent.

Fourthly, the thesis examined Market Abuse Directive, Market Abuse Regulation and the European Court of Justice case law potential influence on the Estonian intent. Namely it has been stipulated in the preamble of the Market Abuse Directive that breaches of Regulation (EU) No 596/2014 do not require that intent is proven. It was argued that since the Regulation allows both administrative and criminal sanctions for the breaches, then the point has been enacted for Member States whose national laws prescribe administrative sanctions, which don't require proving intent for the breaches. In addition it was examined the Spector Photo case, where the European Court of Justice said, that once the constituent elements of insider dealing are

satisfied, it is thus possible to assume an intention on the part of the author of that transaction.³⁶⁸ The case regarded the administrative sanctions set forth in Belgium national law. Therefore it was concluded that presumption of intent is not problematic when the sanctions of the breach have a administrative character. But such a stance would be problematic if it would be considered regarding sanctions that are criminal in nature, because in criminal law the principle of guilt applies, according to what it is the state`s duty to prove among other things also the subjective elements of the offence. Therefore it was concluded that the strict liability is compatible with sanctions that are administrative in nature, but it should not be used with criminal sanctions. In conclusion it was found in the thesis that Market Abuse Directive nor the European Court of Justice case law have not influenced the Estonian intent, since they don`t obligate to skip the subjective element of an offence, when it comes to criminal sanction.

Fifthly, the thesis analysed the single economic entity doctrine and it`s compatibility with Estonian law. Under the single economic entity doctrine, which originates from the case law of European Court of Justice, the parent company is held liable for antitrust infringements by their subsidiaries. It was argued that the single economic entity doctrine is incompatible with the individual principle of guilt, because according to the principle only natural and legal persons can carry rights and therefore also guilt, contrary to the single economic entity, which is a fiction comprising of the parent company and subsidiary in one “entity”. Since in Estonian legal literature the application of single economic entity doctrine was excluded because of the aforementioned reasons, it was found in the thesis that the single economic entity doctrine has not influenced the Estonian intent.

Sixthly, it was found in the thesis that Estonian intent may be influenced by the ECN+ directive. Namely in the directive preamble it has been stipulated that the notions of intent and negligence should be interpreted in line with the case law of the Court of Justice of the European Union on the application of Articles 101 and 102 TFEU and not in line with the notions of intent and negligence in proceedings conducted by criminal authorities relating to criminal matters. In addition the directive preamble point excludes criminal judicial proceedings for the imposing of the fines. In the Estonian law the aforementioned offences are stipulated as follows: the Article 101 TFEU is sanctioned as criminal offence and the Article 102 TFEU is sanctioned as misdemeanor. Therefore in both cases the subjective element needs to be proven. The Estonian Ministry of Justice has formed a draft to take over the directive in the form of administrative

---

³⁶⁸ EKo C-45/08, *Spector Photo Group NV ja Chris Van Raemdonck versus Commissie voor het Bank-, Financien Assurantiewezen (CBFA)*, ECLI:EU:C:2009:806, p 38.

competition supervisory control proceeding, which would mean that the notions of intent and negligence would be interpreted in line with the case law of the Court of Justice of the European Union on the application of Articles 101 and 102 TFEU. It was found in the thesis that European Court of Justice has not interpreted the notion of intent and negligence in its case law. From the draft of the Ministry of Justice it can be concluded that the intent and negligence would be therefore skipped and it would only be evaluated, whether there was an error as to unlawfulness of act and whether it was avoidable for the legal person. It was found in the thesis that with such high fines that are set forth in European Union criminal law for competition infringements, it should be guaranteed the application of the principle of guilt, meaning the notion of intent and negligence would be substantiated according to traditional criminal law principles, and also the procedural guarantees would be applied. The aforementioned is mandatory when sanction is criminal in nature according to the case law of European Court of Human Rights. Therefore it was proposed in the thesis that the offences could be taken over as misdemeanors, since then it would be mandatory to prove intent or negligence. Other proposed option would be to stipulate intent and negligence in the new law, to make sure they are actually followed.

In conclusion the hypothesis was confirmed, according to which European Union criminal law affects Estonian intent through the secondary law of the Union and through European Court of Justice case law. It was found that the administrative competition supervisory control proceeding would affect Estonian intent, since according to the law in force it is needed to prove the subjective element of offence, when it comes to competition law infringements. Therefore when that requirement is excluded, it affects the Estonian intent.

KASUTATUD MATERJALID

Kasutatud kirjandus

1. Arvamus seaduseelnõu 384 SE kohta. Kättesaadav: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/arvamus/aaddeb81-860f-4ee4-a48c-addc9969f320/konkurentsiseaduse-muutmise-ja-sellega-seonduvalt-teiste-seaduste-muutmise-seadus> (02.04.2024).
2. Asp, P. The Importance of the Principles of Subsidiarity and Coherence in the Development of EU Criminal Law. - European Criminal Law Review 2011/1(1).
3. Asuküla, I. Tahtluse kajastamine süüdistusaktides ja kohtuotsustes. Magistritöö. Juhendaja Jaan Ginter. TÜ õigusteaduskond 2021.
4. Bachmann, T. Kognitiivne psühholoogia karistusõiguslikus kontekstis. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2023.
5. Bachmann, T. Psühholoogia raamat juristile. Tallinn: Juura 2015.
6. Billis, E. The European Court of Justice: A „Quasi-Constitutional Court“ in Criminal Matters? The *Taricco* Judgment and Its Shortcomings. - New Journal of European Criminal Law 2016/7(1).
7. Blockx, J. Revaluing the Role of Intent Evidence in EU Antitrust Law. - European Competition and Regulatory Law Review 2019/3(4).
8. Blomsma, J. *Mens rea* and defences in European criminal law. Cambridge: Intersentia 2012.
9. Csonka, P., Landwehr, O. 10 Years after Lisbon – How “Lisbonised” is the Substantive Criminal Law in the EU?, - 2019/4.
10. Eesti Advokatuuri ettepanek konkurentsiseaduse muutmise jt seaduste muutmise seaduse eelnõu 384 SE edasise menetluse osas. Kättesaadav: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/arvamus/aaddeb81-860f-4ee4-a48c-addc9969f320/konkurentsiseaduse-muutmise-ja-sellega-seonduvalt-teiste-seaduste-muutmise-seadus> (02.04.2024).
11. Eichhorn, K-H, Ginter, C. Euroopa Liidu ja Eesti konkurentsioigus. Tallinn, Brüssel: Juura 2007.

12. Euroopa Komisjon. COM (2010) 171 final. Action Plan Implementing the Stockholm Programme.
13. Euroopa Komisjon. COM(2011) 573 final.
14. Euroopa Komisjon. Green paper on the approximation, mutual recognition and enforcement of criminal sanctions in the European Union, COM (2004)334 final.
15. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv, milles käsitletakse laste seksuaalse kuritarvitamise ja ärakasutamise ning lasteporno vastast võitlust ja millega tunnistatakse kehtetuks raamotsus 2004/68/JSK” (KOM(2010) 94 lõplik – 2010/0064 (COD)).
16. Euroopa Nõukogu. Tampere 15. ja 16. oktoobri 1999. aasta järeldused. – Kättesaadav: https://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm (26.02.2024).
17. European Criminal Policy Initiative. The Manifesto on European Criminal Policy in 2011. Kättesaadav: <https://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201112/20111207ATT33475/20111207ATT33475EN.pdf> (27.02.2024).
18. Gless, S. A New Test for *Mens Rea*? Safeguarding Legal Certainty in a European Area of Freedom, Security and Justice. - European Criminal Law Review 2011/1 (2).
19. Hansen, J. L. n, Insider Dealing Defined: The EU Court's Decision in Spector Photo Group. European Company Law 2010/7(3).
20. Herlin-Karnell, E. Effectiveness and Constitutional Limits in European Criminal Law. - New Journal of European Criminal Law 2014/5(3).
21. Herlin-Karnell, E. General Principles and EU Criminal Law (July 1, 2019). Draft chapter forthcoming in K Zeigler, V Moreno-Lax and P Neuvonen (eds), Handbook on EU General Principles, Edward Elgar 2020. – Kättesaadav: <https://ssrn.com/abstract=3483526> (05.02.2024).
22. Herlin-Karnell, E. What Principles Drive (or Should Drive) European Criminal Law? - German Law Journal 2010/11 (10).
23. J. Blockx. *Mens rea* in EU antitrust law : When intentions matter. Kluwer Law International 2020.
24. Kairjak, M. Karistus- ja haldusõiguse piiride hägustumine Euroopa Liidu finantsturgude õiguse uues sanktsioonisüsteemis – Juridica V/2015.
25. Karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. Kättesaadav: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/87955a79-14e9-e54a-fb00-bb1308f5807a/karistusseadustiku-muutmise-seadus> (29.02.2024).

26. Klip, A. European criminal law: an integrative approach. Cambridge: Intersentia 2021.
27. Koenig, C. An Economic Analysis of the Single Economic Entity Doctrine in EU Competition Law. - Journal of Competition Law and Economics 2017/13(2).
28. Konkurentsiseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. Kättesaadav: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/aaddeb81-860f-4ee4-a48c-addc9969f320/konkurentsiseaduse-muutmise-ja-sellega-seonduvalt-teiste-seaduste-muutmise-seadus> (29.02.2024).
29. Kärner, M. Direktiiv (EL) 2018/1673 rahapesu vastu võitlemise kohta kriminaalõiguse abil. – Juridica 7/2019.
30. Kärner, M. Interplay between European Union criminal law and administrative sanctions: Constituent elements of transposing punitive administrative sanctions into national law. - New Journal of European Criminal Law 2022/13(1).
31. Lahti, R. Multilayered criminal policy: The Finnish experience regarding the development of Europeanized criminal justice. - New Journal of European Criminal Law 2020/11(1).
32. Lucifora, A. The role of national courts between EU obligations and national standards of protection of fundamental rights. - New Journal of European Criminal Law 2018/9(2).
33. Maggiolino, M. The role of intent in abuse of dominance and monopolization. Research Handbook on Abuse of Dominance and Monopolization (Edward Elgar, 2022 Forthcoming), Bocconi Legal Studies Research Paper No. 3982584. Kättesaadav: <https://ssrn.com/abstract=3982584> (29.02.2024).
34. Maria Kaiafa-Gbandi. The Importance of Core Principles of Substantive Criminal Law for a European Criminal Policy Respecting Fundamental Rights and the Rule of Law. - European Criminal Law Review 2011/1(1).
35. Melander, S. Effectiveness in EU Criminal Law and its Effects on the General Part of Criminal Law - New Journal of European Criminal Law 2014/5 (3).
36. Mitsilegas, V. European criminal law and resistance to communitarisation after Lisbon. - New Journal of European Criminal Law 2010/1(4).
37. Mäesalu, M. Tuus, M. ECN+ direktiivi Eesti õigusesse ülevõtmine: väärtemenetlus kui võimalik ning otstarbekaim lahendus. - Juridica 8/2023.
38. Nuotio, K. A legitimacy-based approach to EU criminal law: Maybe we are getting there, after all. - New Journal of European Criminal Law 2020/11(1).

39. Ouwerkerk, J jt . The Future of EU Criminal Justice Policy and Practice 2019.
40. P. Pikamäe. Kuidas modelleerida karistamise õigust ehk veel kord halduskaristustest. – Juridica 2023/9.
41. Paunovic, N. New EU Criminal Law Approach to Terrorist Offences. - EU and Comparative Law Issues and Challenges Series 2018/2(2).
42. Pikamäe, P. Kavatsetus, otsene ja kaudne tahtlus – kolmeliigiline tahtlus karistusseadustikus. – Juridica 2001/7.
43. Pikamäe, P. Tahtluse struktuur. Tahtlus kui koosseisupäraste asjaolude teadmine. Doktoritöö. Juhendaja Jaan Sootak. TÜ õigusteaduskond 2006.
44. Pikamäe, P. Teadmise lätete ja piiride otsinguil. Tahtluse piiride markeerimisega seotud probleemid karistusõiguses. – Juridica 2006/4.
45. Rankinen, J. Positive Fault Requirements in EU Criminal Law. - European Criminal Law Review 2016/6(2).
46. Riigikohtu arvamus Riigikogus 19. veebruaril 2024 algatatud konkurentsiseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (384 SE) kohta. <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/arvamusd/aaddeb81-860f-4ee4-a48c-addc9969f320/konkurentsiseaduse-muutmise-ja-sellega-seonduvalt-teiste-seaduste-muutmise-seadus> (02.04.2024).
47. Rosin, K. Euroopa Liidu kriminaalõiguse areng Lissaboni leppe jõustumise järel. – Juridica IX/2015.
48. Rosin, K. Euroopa Liidu roll karistusõiguse kehtestamisel. Magistritöö. Juhendaja Andres Parmas. Tartu: Tartu Ülikool 2011(käsikiri TÜ Iuridicumi teabekeskuses).
49. Rosin, K. The Relationship between EU Law and Fundamental Principles of Estonian Substantive Criminal Law. - Juridica International 30/2021.
50. Rosin, K., Kärner, M. The Limitations of the Harmonisation of Criminal Law in the European Union Protected by Articles 82(3) and 83(3) TFEU. - European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice 2018/26(4).
51. Seletuskiri karistusseadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse (terrorismivastase võitluse direktiivi ülevõtmine) eelnõu juurde. Kättesaadav: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/af992ccb-58f7-4a6e-bef5-d8f82772b3b7> (29.02.2024).
52. Seletuskiri karistusseadustiku muutmise seaduse (turukuritarvituse direktiivi ülevõtmine) eelnõu juurde. Kättesaadav:

<https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/bae4a511-3ce3-4d70-b5e1-4672d7ca5b07> (29.02.2024).

53. Soo, A. Karistusseadustiku § 56 ja selle rakendamine Riigikohtu praktikas: kui selge on see, kuidas kujuneb süüdlase karistus? – *Juridica* 2022/3.
54. Soo, A., Kangur, A (koost.). Tartu Ülikooli 7. veebruari 2022 kiri justiitsministeeriumile – Arvamus konkurentsiseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise eelnõu kohta.
55. Soo, A., Lott, A., Kangur, A. (2020) Euroopa Liidu õiguses sätestatud halduskaristuste kohaldamine Eesti õiguses. Aruanne. Tartu: Tartu Ülikool.
56. Soo, A., Lott, A., Kangur, A. Võimalused Euroopa Liidu halduskaristuste ülevõtmiseks Eestis. – *Juridica* 2020/4.
57. Sootak, J. Karistusõigus üldosa. Tallinn: Juura 2018.
58. Sootak, J. Pikamäe, P. Karistusseadustik kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2021.
59. Suominen, A. Effectiveness and Functionality of Substantive EU Criminal Law. - *New Journal of European Criminal Law* 2014/5(3).
60. Suominen, A. The Characteristics of Nordic Criminal Law in the Setting of EU Criminal Law. - *European Criminal Law Review* 2011/1(2).
61. T. Klimas, J. Vaičiukaitė. The Law of Recitals in European Community Legislation. - *ILSA Journal of International & Comparative Law* 2008/15.
62. Tarto, I. Subjektiivsete asjaolude arvestamine karistuse mõistmisel Eesti kohtupraktikas aastatel 2021-2022. Magistritöö. Juhendaja Anneli Soo. TÜ õigusteaduskond 2023.
63. Thorhauer, N-I. Conflicts of jurisdiction in cross-border criminal cases in the area of freedom, security and justice. - *New Journal of European Criminal Law* 2015/6 (1).
64. Öberg, J. Exit, Voice and Consensus- A Legal and Political Analysis of the Emergency Brake in EU Criminal Policy. - *European Law Review* 2021/46.

Kasutatud õigusaktid

Eesti õigusaktid

65. Haldusõiguserikkumiste seadustik. - RT 1992, 29, 396.
66. Karistusseadustik. - RT I, 06.07.2023, 40.
67. Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus. - RT I, 06.07.2023, 71.

Euroopa Liidu õigusaktid

68. 11. detsembri 2018. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2019/1, mille eesmärk on anda liikmesriikide konkurentsiasutustele volitused, et tulemuslikumalt tagada konkurentsiniormide täitmine ja et tagada siseturu nõuetekohane toimimine. - OJ L 11, 14.1.2019, lk 3–33.
69. 12. augusti 2013. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2013/40/EL, milles käsitletakse infosüsteemide vastu suunatud ründeid ja millega asendatakse nõukogu raamotsus 2005/222/JSK. - ELT L 218, 14.8.2013, lk 8—14.
70. 12. detsembri 2017. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2017/2402, millega kehtestatakse väärtpaberistamise üldnormid ning luuakse lihtsa, läbipaistva ja standarditud väärtpaberistamise erinormid ning millega muudetakse direktiive 2009/65/EÜ, 2009/138/EÜ ja 2011/61/EL ning määrusi (EÜ) nr 1060/2009 ja (EL) nr 648/2012. - OJ L 347, 28.12.2017, lk 35–80.
71. 13. detsembri 2011. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2011/93/EL, mis käsitleb laste seksuaalse kuritarvitamise ja ärakasutamise ning lasteporno vastast võitlust ja mis asendab nõukogu raamotsuse 2004/68/JSK. - OJ L 335, 17.12.2011, lk 1–14.
72. 15. mai 2014. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2014/62/EL, milles käsitletakse euro ja muude vääringute kriminaalõiguslikku kaitset võltsimise vastu ning millega asendatakse nõukogu raamotsus 2000/383/JSK. - ELT L 151, 21.5.2014, lk 1—8.
73. 15. märtsi 2017. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2017/541, terrorismivastase võitluse kohta, millega asendatakse nõukogu raamotsus 2002/475/JSK ning muudetakse nõukogu otsust 2005/671/JSK. - ELT L 88, 31.3.2017, lk 6—21.
74. 16. aprilli 2014. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2014/57/EL, turukuritarvituse korral kohaldatavate kriminaalkaristuste kohta (turukuritarvituse direktiiv). - ELT L 173, 12.6.2014, lk 179—189.
75. 17. aprilli 2019. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2019/713, mis käsitleb mittesularahaliste maksevahenditega seotud pettuste ja võltsimise vastast võitlust ja millega asendatakse nõukogu raamotsus 2001/413/JSK. - ELT L 123, 10.5.2019, lk 18—29.

76. 19. novembri 2008. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2008/99/EÜ, keskkonna kaitsmise kohta kriminaalõiguse kaudu. - OJ L 328, 6.12.2008, lk 28–37.
77. 21. oktoobri 2009. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/123/EÜ, millega muudetakse direktiivi 2005/35/EÜ, mis käsitleb laevade põhjustatud merereostust ning karistuste kehtestamist merereostusega seotud rikkumiste eest. - OJ L 280, 27.10.2009, lk 52–55.
78. 23. oktoobri 2018. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2018/1673, rahapesu vastu võitlemise kohta kriminaalõiguse abil. - ELT L 284, 12.11.2018, lk 22–30.
79. 5. aprilli 2011. aasta Euroopa parlamendi ja nõukogu direktiiv 2011/36/EL, milles käsitletakse inimkaubanduse tõkestamist ja sellevastast võitlust ning inimkaubanduse ohvrite kaitset ja millega asendatakse nõukogu raamotsus 2002/629/JSK. - ELT L 101, 15.4.2011, lk 1–11.
80. 5. juuli. 2017. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2017/1371, mis käsitleb võitlust liidu finantshuve kahjustavate pettuste vastu kriminaalõiguse abil. - ELT L 198, 28.7.2017, lk 29–41.
81. Euroopa Liidu lepingu konsolideeritud versioon - ELT C 202 7.6.2016, lk 1-203.
82. Euroopa Liidu põhiõiguste harta konsolideeritud versioon. - OJ C 326, 26.10.2012, lk 391–407.
83. Euroopa Liidu toimimise lepingu konsolideeritud versioon. - OJ C 326, 26.10.2012, lk 47–390.
84. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 596/2014, 16. aprill 2014, mis käsitleb turukuritarvitusi (turukuritarvituse määrus) ning millega tunnistatakse kehtetuks Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2003/6/EÜ ja komisjoni direktiivid 2003/124/EÜ, 2003/125/EÜ ja 2004/72/EÜ EMPs kohaldatav tekst. - ELT L 173, 12.6.2014, lk 1–61.

Kasutatud kohtulahendid

Eesti kohtupraktika

85. RKKKo 3-1-1-58-15.
86. RKKKo 3-1-1-70-16.
87. RKKKo 3-1-1-74-10.
88. RKKKo 3-1-1-79-15.

89. RKKKo 3-1-1-142-05.
90. RKKKo 1-17-1629.
91. RKKKo 3-1-1-9-08.
92. RKKKo 3-1-1-8-10.
93. RKKKo 1-20-3306.

Euroopa Liidu kohtupraktika

94. EKo C-105/03, *Pupino*, ECLI:EU:C:2005:386.
95. EKo C-105/14, *Taricco jt*, ECLI:EU:C:2015:555.
96. EKo C-106/77, *Amministrazione delle Finanze dello Stato versus Simmenthal SpA*, ECLI:EU:C:1978:49.
97. EKo C-157/80, *Rinkau*, ECLI:EU:C:1981:120.
98. EKo C-162/97, *Nilsson jt*, ECLI:EU:C:1998:199, kohtujurist Mischo ettepanek.
99. EKo C-162/97, *Nilsson jt*, ECLI:EU:C:1998:554.
100. EKo C-176/03, *Euroopa Ühenduste Komisjon v. Euroopa Liidu Nõukogu*, ECLI:EU:C:2005:542.
101. EKo C-204/00 P, *Aalborg Portland jt vs. Komisjon*, ECLI:EU:C:2003:85, kohtujurist Ruiz-Jarabo Colomer ettepanek.
102. EKo C-262/99, *Paraskevas Louloudakis versus Elliniko Dimosio*, ECLI:EU:C:2001:407.
103. EKo C-282/10, *Maribel Dominguez versus Centre informatique du Centre Ouest Atlantique ja Préfet de la région Centre*, ECLI:EU:C:2012:33.
104. EKo C-286/13 P, *Dole Food ja Dole Fresh Fruit Europe vs. Komisjon*.
105. EKo C-293/13 P, *Fresh Del Monte Produce vs. Komisjon*, ECLI:EU:C:2015:416.
106. EKo C-308/06, *Intertanko ja teised*, ECLI:EU:C:2008:312.
107. EKo C-326/88, *Anklagemyndigheden versus Hansen & Soen I/S*, ECLI:EU:C:1990:291.
108. EKo C-326/88, *Anklagemyndigheden versus Hansen & Soen I/S*, ECLI:EU:C:1989:609, kohtujuristi van Gerven ettepanek.
109. EKo C-412/17, *Touring Tours und Travel*, ECLI:EU:C:2018:1005.
110. EKo C-412/17, *Touring Tours und Travel*, ECLI:EU:C:2018:671, kohtujurist Y. Bot ettepanek.
111. EKo C-42/17, *M.A.S. ja M.B.*, ECLI:EU:C:2017:936.

112. EKo C-440/05, *Euroopa Ühenduste Komisjon versus Euroopa Liidu Nõukogu*, ECLI:EU:C:2007:393, kohtujurist J. Mazák ettepanek.
113. EKo C-45/08, *Spector Photo Group ja Van Raemdonck*, ECLI:EU:C:2009:806.
114. EKo C-45/08, *Spector Photo Group ja Van Raemdonck*, ECLI:EU:C:2009:534, kohtujurist J. Kokott ettepanek.
115. EKo C-549/10 P, *Tomra Systems ASA jt versus Euroopa Komisjon*, ECLI:EU:C:2012:221.
116. EKo C-549/10 P, *Tomra Systems ASA jt versus Euroopa Komisjon*, ECLI:EU:C:2012:55, kohtujurist Mazák ettepanek.
117. EKo C-625/13 P, *Villeroy & Boch vs. Komisjon*, ECLI:EU:C:2017:52.
118. EKo C-68/88, *Euroopa Ühenduste Komisjon v. Kreeka Vabariik*, ECLI:EU:C:1989:339.
119. EKo C-681/11, *Schenker & Co. Jt*, ECLI:EU:C:2013:404.
120. EKo C-72/11, *Afrasiabi ja teised*, ECLI:EU:C:2011:874.
121. EKo C-85/76, *Hoffmann-La Roche vs. Komisjon*, ECLI:EU:C:1979:36.

Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika

122. EIKo 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72, *Engel ja teised vs Madalmaad*.
123. EIKo, 18640/10, *Grande Stevens vs Itaalia*.
124. EIKo, 73053/01, *Jussila vs Soome*.